

Uit

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Institutt for lærerutdanning og pedagogikk

«Jeg har et krokodillehjerte»

Tidligere voldsutsatte krysskulturelle unge voksnes oppfatning av egen livsmestring, psykisk helse og motstandskraft, med særlig fokus på autonomi, identitet og fremtidsutsikter.

Jeanett Brustad

Masteroppgave i pedagogikk– juni 2020

Emnekode 3900

Innholdsfortegnelse

1	INTRODUKSJON	1
1.1	Innledning.....	1
1.2	Bakgrunn for valg av tema	2
1.3	Sinn, kropp og helse	4
1.4	Problemstilling	5
1.5	Studiens formål	6
1.6	Disposisjon.....	7
1.7	Begrepsavklaring og avgrensning	7
1.8	Presentasjon av krisesenter.....	8
2	BAKGRUNNSTEORI	10
2.1	Hva er vold?	10
2.1.1	Oppdragervold.....	11
2.2	Hva er kriser og traumer?.....	11
2.2.1	Kategorisering av traumer	12
2.3	Det krysskulturelle barnet	12
2.3.1	Tilhørighet og identitet.....	14
2.4	Hva er resiliens?	14
2.4.1	Selvforståelse og selvtillit	15
2.5	Hva er psykisk helse?	16
2.5.1	Selvutslettelse.....	16
2.6	Konsekvenser av vold	17
2.7	Forebygging av vold.....	18
2.8	Vold og kriser i minoritetsfamilier.....	18
2.9	Tiltak og tidligere forskning på vold og overgrep i målgruppe	19
2.10	Rapportering av vold og overgrep i sårbare grupper.....	21

2.11	Opplevelse av sammenheng	22
2.12	Psykososial utviklingsteori.....	23
2.13	Tilknytningsteori	24
2.14	Kulturforskjell i oppdragelsen.....	26
2.15	Bioøkologisk utviklingsmodell	26
2.16	Hjelpers perspektiv på utsatte minoritetsbarn	28
2.17	Foreldreveiledning	29
3	METODE	30
3.1	Vitenskapsteori.....	31
3.2	Forskningsdesign.....	32
3.3	Intervjuguide	34
3.4	Etiske retningslinjer.....	35
3.5	Utvalgsriterier.....	35
3.6	Utvalg	36
3.7	Prosess.....	37
3.8	Tilgjengelighetsutvalg.....	38
3.9	Tilrettelegging	40
3.10	Utfordringer.....	40
3.11	Representativitet og overførbarhet	41
3.12	Informert samtykke	41
3.13	Transkribering og oppbevaring av data.....	42
3.14	Operasjonalisering.....	43
3.15	Validitet og reliabilitet	43
3.16	Metodekritikk	45
3.17	Refleksjon over egen forskerrolle i studien.....	47
4	PRESENTASJON AV FUNN	48
4.1	Nora.....	48

4.2	Lucas	51
4.3	Emma	54
4.4	Zara.....	56
4.5	Maja.....	59
4.6	Sofie	61
4.7	Ella	62
5	DRØFTING.....	64
5.1	Mangel på støtte, kan gi mangel på identitet.....	65
5.2	Mangel på anerkjennelse, kan gi mangel på tilhørighet.....	66
5.3	Krav om å klare seg selv	67
5.4	Fra avmakt til makt	68
5.5	Selvoppfatning eller selvakseptering	69
5.6	Hjelperens kulturforståelse og sensitivitet	70
5.7	Tillit som arbeidsbeskrivelse.....	70
5.8	De små i volden.....	71
5.9	Hvem er Nora?	72
5.10	Hvem er Lucas?.....	74
5.11	Hvem er Emma?.....	75
5.12	Hvem er Zara?.....	77
5.13	Min identitet og tilhørighet	79
5.13.1	Mitt syn på vold og traumer	80
5.13.2	Mitt syn på fremtid	81
5.14	Pedagogens rolle	83
5.15	Oppdragelse og forebygging på flere nivåer	84
6	AVSLUTNING	86
	Vedlegg 1– Intervjuguide UNGE VOKSNE	93
	Vedlegg 2– Intervjuguide HJELPERE.....	95

Vedlegg 3– Vurdering fra NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA (NSD)	97
Vedlegg 4– Informasjonsskriv og samtykkeerklæring UNG VOKSEN.....	100
Vedlegg 5– Informasjonsskriv og samtykkeerklæring HJELPERE	103

Krokodiller er unike i forhold til andre krypdyr, fordi hjertekammeret deres har en fullstendig skillevegg på lik linje som med fugler og mennesker.

Krokodillehjertet ligner på mange måter hjertet til barn som lider av Steno-Fallots tetralogi. Ved å studere krokodillene som er i stand til å bli veldig gamle, kan en kanskje få en innsikt i hvorfor de hjertesyke barna ikke rekker å bli det (Brix, 2014).

Forord

Takk kjære familie og venner for deres bidrag og uendelige tålmodighet på veien.

Takk til min dyktige og tillitsfulle veileder Nils Vidar Vambheim for alltid god, grundig og konstruktiv veiledning.

Takk til de foregående kunnskapsproduserende forskere, for innsikt og perspektiv som bidro til denne studiens byggesteiner.

Takk til dere fantastiske hjelpere i førstelinjen som deltok med deres kraftige stemmer. Dere er uvurderlige.

Den største takknemlighet til de modige krysskulturelle unge voksne som valgte å dele deres historie, uten dere hadde ikke studien blitt til. Tusen takk.

Jeanett Brustad

Tromsø, 2. juni 2020

Sammendrag

Mål

Dette masterprosjektet har som mål å bidra til den empiriske norske kunnskapsbasen om konsekvensene av uheldige barndomserfaringer som vold og kriser. Hensikten har vært å fortolke og analysere informantenes livsverden med deres *krysskulturelle* arv som bakteppe. Det har vært særlig viktig å få frem historien til de voldsutsatte, selv om erfaringene deres har vært til tider ubehagelig å høre på. Spørsmålene videre er blant annet om mestringsevnen på noen måte vil vedvare hos de utsatte, og hva pedagoger kan observere og lære av målgruppen? Jeg etterlyser flere unge i samme livssituasjon, da mistanken på omfanget av *barn, vold og mikset kultur* kan være mye større enn hva jeg innbiller meg, og da mye mulig en del ubearbeidet kriseforløp i identitetsutvikling.

Datakilder

Studien er basert på *kvalitativt forskningsintervju* av 4 norske unge voksne (18–29 år) som har en krysskulturell bakgrunn, og som har vært utsatt for voldserfaring i barndom (0–18 år). Det er viktig å få frem at samtlige informanter er norske og snakker norsk flytende. Det er deres bakgrunn som i tillegg til norsk, består av en minoritetsarv. Det er også blitt foretatt intervju med 3 voksne som står i hjelperrelasjon til voldsutsatte. Nærmere bestemt en avdelingsleder ved Krisesenter i Norge, en teamleder og en miljøterapeut med minoritetserfaring og særlig da med målgruppen unge voksne. Data fra intervjuene er transkribert, fortolket og analysert i arbeidsverktøyet *Nvivo 12*. Tolkning er gjort ut i fra forsker sin erfaring og fortolkningsramme, og i lys av relevant litteratur og nasjonale- og internasjonale fagartikler.

Hovedfunn

De unge voksne oppfatter seg selv som *annerledes* i forhold til majoriteten. De er bevisste over at det er en forskjell, men anser ikke dette som en hindring. Alle følte seg alene og ikke sett når de opplevde volden, til tross for at de prøvde å si i fra om dette. Ensomheten førte til blant annet selvmordsforsøk og eller tanker om dette. De forteller om en konstant trang til å inkludere andre, være sosialt akseptert og tilpasningsdyktig. Til tross for sine uheldige barndomserfaringer, har alle en tro på egen mestring om å få til en bedre fremtid med utdanning og jobb.

Hjelperne forteller om unge minoriteter som oppsøker krisesenter for at de ønsker en annen fremtid for seg selv. De observerer ofte at de unge voksne kommer med ingen eller lite nettverk, dette fører blant annet til at de knytter sterke relasjoner med de ansatte (anser dem som familie). De har fortsatt kontakt med noen av de tidligere voldsutsatte, og hos disse observerer de høy selvtillit og god meningsbærende livskvalitet som innebærer utdanning og jobb. Men det er noen som velger å gå tilbake til voldsutøver, spesielt når det er barn involvert. Hvert 5 barn kommer tilbake til krisesenteret, og de ansatte ser ofte at det kan være at foresatt vurderer situasjonen som tryggere for barna, da spørsmål om samvær med voldsutøver faller bort.

I forhold til tidligere forskning er det dessverre en utbredt prevalens at tidligere erfaring med vold, gir høyere sannsynlighet for å oppleve dette igjen. De unge voksne i studien har erfart voldstilfeller etter deres første erfaring med dette, men har aldri anmeldt saken og eller oppsøkt krisesenter eller annet lavterskel tilbud i øyeblikket volden fant sted. De forteller ikke om volden som er påført dem før de opplever å få et tillitsforhold med noen, for eksempel psykolog eller kjæreste. Videre sier de at de er usikre på det å skape og bevare nære relasjoner, da de kan slite med ambivalente følelser. Alle forteller om et større behov for å bli sett og anerkjent, men oppfatter det som en vanskelig problemstilling da andre ikke forstår deres erfaringer og annerledeshet.

Det å være annerledes kan med andre ord stilles på linje med å være ensom.

Summary

Goal

This project has its goal to contribute to the norwegian empiric scientific knowledge about the consequences of adverse childhood experiences such as abuse, neglect and or crises. The purpose of the study is to interpret and analyze the subjects attitude in life due to their experiences, and get a hold on of how it is to grow up and live with a crosscultural background in Norway. It has been of importance to convey the participants stories, even though it sometimes have been difficult to imagine what it must have been like. Will the ability of coping and or resilience persist as they age? And what can educators learn from this ability in crosscultural children with adverse childhood experiences? I invoke minority youth and their stories, since the suspicion of the scope in these waters are bigger than what I can imagine. If this is the case, we may have a window of oppurtunity to provide help before an individual catch up to a future with poor health and early death.

Sources

The study is based on interviews of 4 norwegian young adults (18–29 years) who has a crosscultural background, and has been exposed for adversity in their childhood years (0–18 years). It is of importance to acknowledge that all of the participants are norwegian citizens, speaks fluent norwegian and who holds a minority heritage aswell. The findings also include interviews from 3 helpers who has employment at the Norwegian crisis centre. The data has been translated and conceptualized in Nvivo 12. The interpretation has been done by the preunderstanding and frameworks of my own, and also in the lights of national and international research litterature.

Main findings

The young adults view themselves as *different* in comparison to the majority. They are concious by the differences, but does not perceive this as a hindrance in such way. Every one felt alone and not seen when they experienced the violence, although they tried to reach out to adults. The loneliness brought them to the decision to end their lives or even think about doing this. They give a narrative of a constant need to include other people, being socially accepted and hold the trait of being extremely adaptable. In spite of their adversed childhood

experiences, they all have a belief of faith to someday achieve a career or attend higher education.

The helpers tell about young minorities who consult and live at the crisis centre, due to a vision of a better future for themselves. They usually observe young adults with little or no network with people they trust. This often results in an important role of establishing close affiliation between the crisis centre and the young adults. The helpers still have relations with previous residents, and are happy to report high self-esteem, and a healthy and meaningful view on life. Several are attending school and some already achieved a diploma. But there are still some who are returning back to their violent past, especially if there are children involved. Every 5th child is coming back to the crisis centre. This is because the traumatized parent often evaluates the situation as safer to be with the children at all times.

Regarding past research there are unfortunately a coherence between previous experience of violence and higher probability of violence in the future. All of the young adults experienced a new case of violence after their first encounter, but they never report the initial incident to the police or went to a crisis centre (or some other health service). They don't tell about the past experiences to anyone before they achieve a relation based on mutual trust, for example with a psychologist or a partner. They seem to have insecurities about creating and sustaining a close meaningful relationship, since they have troubles of ambiguous feelings inside. They all mentioned a greater need of being seen and acknowledged. Though it seems to be a difficult issue since other people can not understand and relate to their experiences, and to the fact of being different.

To be different in this study is also some way of being lonely.

1 INTRODUKSJON

1.1 Innledning

Denne masteravhandlingen tar for seg tema som De Nasjonale Forskningsetiske Komiteene definerer som *sårbare grupper* i forskningsøyemed. Studien er en retrospektiv og prospektiv undersøkelse av unge voksne i Norge med minoritetsbakgrunn som har opplevd uheldige barndomserfaringer som vold og eller krise.

I januar 1991 ratifiserte Norge barnekonvensjonen i norsk lov. Barnekonvensjonen er en av de mest omfattende menneskerettighetskonvensjoner. I denne er barnet (0–18 år) beskyttet mot alle former for vold og seksuelle overgrep, i form av rettigheter og oppfølging uansett etnisitet, tro, opprinnelse eller andre personlige og ikke-personlige forhold (Barnekonvensjonen, 1991). De Forente Nasjoner (FN) vurderer arbeidet Norge gjør i henhold til barnekonvensjonen i en barnekomité jevnlig, dette er for å sikre at konvensjonen overholdes. I forhold til vold i sårbare grupper som minoriteter, er komiteen bekymret for at Norge ikke gjør nok voldsforebygging i målgruppen. Da det for eksempel er høyere forekomst av vold blant samiske kvinner. Det er også satt søkelys på formuleringen: «mangel på samtykke» i straffeloven, burde endres til voldtekt. Det etterlyses også opprettelse av flere krisemottak og et mer forenklet system for å melde inn vold- og overgrep til myndighetene (FN-Sambandet, 2017).

Regjeringen utarbeidet en handlingsplan mot vold i nære relasjoner i perioden 2014–2017, som inneholdt konkrete tiltak når det gjaldt synliggjøring, forebygging og tilbud til utsatte. I handlingsplanen står det at formidling av kunnskap ved ulike sider av volden har vært et satsingsområde det siste tiåret; som for eksempel studier på vold og seksuelle overgrep mot barn, i samiske miljøer, og i homofile-, lesbiske-, og transkjønnede miljøer. I juni 2019 går regjeringen ut med en pressemelding om at ny handlingsplan er under utarbeidelse. Den nye handlingsplanen skal etter pressemeldingen å tolke, ha et enda større fokus på minoriteter og utfordringen rundt kulturforskjeller og vold (J.-o. beredskapsdepartementet, 2019).

Masterprosjektet startet i utgangspunktet med et spørsmål om hvordan minoritetsbarn i 16-års alderen med voldserfaring, oppfatter sin egen autonomi og fremtidsutsikt i Norge. Premissene barn, sårbare grupper og sensitive opplysninger som for eksempel seksuelle overgrep, er etter min erfaring vanskelig å forske på i samme problemstilling. Dette fikk jeg erfare under prosessen for å få prosjektet godkjent av offentlige instanser, jeg vil gå nærmere inn på

detaljene rundt dette i kapittel 3.

Norsk regjering viser dog en satsingsvilje og forståelse for disse gruppene i arbeidet mot vold ved opprettelse av regionale kompetansesentre innen vold som skal dekke hele landet. I tillegg til revisjon av handlingsplan innen vold i nære relasjoner, og implementering av videreutdanninger om vold i høyere utdanning med større fokus på de kulturelle aspekt.

1.2 Bakgrunn for valg av tema

Gjennom min utdanning ved helsefakultetet ved universitetet i Tromsø, fattet jeg tidlig interesse i temaet vold og avdekking av vold særlig hos barn. Tannpleieren er ofte den som møter barnet først i undersøkelse av tenner, munnhule og helsevaner. I Norge skal den offentlige tannhelsetjenesten tilby regelmessige tannhelsetjenester til barn og unge fra fødsel av til de fyller 18 år. I lov om tannhelsetjenesten (1984, § 1 – 3 c) står det:

Fylkeskommunen skal ha særlig oppmerksomhet rettet mot at pasienter kan være utsatt for, eller kan stå i fare for å bli utsatt for, vold eller seksuelle overgrep. Fylkeskommunen skal legge til rette for at den offentlige tannhelsetjenesten blir i stand til å forebygge, avdekke og avverge vold og seksuelle overgrep (omsorgsdepartementet, 1984).

Som tannpleier får man god innsikt i pasientens helsevaner gjennom hele oppveksten, og en god del sykdom og traumer kan vise seg oralt. Tannpleieren har i utgangspunktet optimale forhold for å undersøke og kommunisere voldsproblematikk med barn. I tillegg driver tannpleieren med forebyggende og helsefremmende arbeid i samarbeid med for eksempel barnehage, skole og helsesøster. Ved å fremme disse yrkesgruppene i førstelinjetjenesten som sentrale i det kollektive voldsforebyggende arbeidet, kunne fokuset på voldsproblematikken vært bredere enn det det er. Vold og psykisk helse hos barn er etter min mening noe som burde vært obligatoriske emner i samtlige helseprofesjoner. I min egen bachelorutdanning var vi så vidt innom tema, og innen pedagogikken var dette et valgfritt emne. Jeg har snakket med andre bachelorutdannede som blant annet barnehagelærere, som også mener det er for lite om vold i fagplanen. Selv har jeg i senere tid tatt videreutdanninger innen vold i nære relasjoner og krisehåndtering- og traumebehandling, og føler meg absolutt mer stødig innen temaet etter dette. Det er en god del deltakere på videreutdanningene som representerer barnevern og helseinstitusjoner som krisesenter, beredskapshjem og annet (de har bachelor innen barnevern, sosionomi og vernepleie). Det har vært en eller annen fra politiet, men jeg har fortsatt ikke møtt en annen tannpleier eller tannlege i mine studieforløp. I min praksis som tannpleier i kommunen, opplevde jeg stor tillit fra barna som satt i stolen min. Jeg tenkte ofte

på at jeg hadde gode muligheter for å finne ut av barnets situasjon på minuttene barnet var hos meg, da vi som oftest endte opp med å snakke om hvordan barnet hadde det på skolen, og ellers med venner og familie. Jeg erfarte at barna responderte positivt med at jeg som tannpleier var lyttende til andre ting, enn bare intervallene rundt bruk av tanntråd. Siden jeg var praksisstudent hadde jeg dobbelt så lang tid per pasient, enn hva den ordinære tannpleieren har å rutte med. Jeg kan se problemet for tannhelsepersonell å fokusere på helsedialog i et bredere perspektiv, når de skal gjennom helseanamnesen, selve undersøkelsen, ta eventuelle røntgenbilder, gjennomgang av hygienetiltak og forberedelse til neste pasient på 15 minutter. I praksisperioden min fikk jeg erfaring med mange av de andre prioriterte gruppene i tannhelsesloven som psykisk utviklingshemmede, grupper av eldre på institusjon, og innvandrere- og asylsøkere. Mange i disse gruppene krever mer tid enn en ordinær rutineundersøkelse, da traumer for eksempel kan være et faktum hos mange. Frykt for nåler er det overraskende mange som har (og det gjelder alle brukergrupper), og det er igjen mange som kan ha generell odontofobi (tannlegeskrekk). I flere tilfeller har tannpleier behov for hjelp av tolketjenester, da mange av våre nye landsmenn ikke har tilegnet seg språket og kan dermed ikke kommunisere med helsepersonell. Erfaringsmessig blir ikke dette alltid gitt beskjed om på forhånd og hele familien kan dukke opp på kontoret, mens den eneste som kan litt norsk er en småsøsken på 5 år; og man skal aldri bruke barn eller slektninger som tolk (!). Eldre og psykisk utviklingshemmede kan motsette seg undersøkelsen fysisk, og noen kan for eksempel ha udiagnostisert post traumatisk stress syndrom (PTSD). Jeg ble bitt en gang av en eldre dame ved et sykehjem fordi hun assosierte undersøkelsen med en *tidligere erfaring* ble det sagt. Det er selvsagt at voldsproblematikk kan dukke opp i disse tilfellene også uten at det innebærer en PTSD diagnose, men at dette skal tas alvorlig og henvises videre ved behov uansett livssituasjon.

For å finne ut av en malfunksjon, er det alltid lurt å se på hva som defineres som normalt i forhold. Selv om dette med normalisering er subjektivt i aller høyeste grad. Når jeg som tannpleier foretar en ekstra- og intraoral undersøkelse; sjekker jeg alltid bilateralt (begge sider) for å se om det er avvik. Hvis det ikke er likt på begge sider kan det være grunn til bekymring, og jeg vil da se nærmere på dette. Ved å se på anerkjente utviklingsteorier gjennom tidene og den normale psykologiske utvikling hos mennesket, kan man få en pekepinn (eller en sammenligning om du vil) på hvor en befinner seg utviklingsmessig som barn, ung voksen og eldre. Og da alltid ha i mente at det vil være unntak fra normalen, med at utviklingen kan ha tatt en snarvei og i mange tilfeller krever et oppmerksomt blikk.

1.3 Sinn, kropp og helse

Jeg har videre bygget på mine studier med master i pedagogikk, og er opptatt av de samfunnsmessige forholdene rundt voldsproblematikken, som for eksempel kulturforskjeller og helse- og lærekonsekvenser hos utsatte. Og jeg har et ekstra brennende engasjement for barn og deres fortellinger. Som pedagogisk helsepersonell med taushets- og informasjonsplikt – og voksen myndig og samfunnsdeltaker med avvergingsplikt – er det mitt ansvar å få barn til å fortelle om deres voldserfaring, slik at de kan få raskest mulig hjelp. Vi har altfor mange voksne i samfunnet som ikke klarer å fungere optimalt, på grunn av at deres situasjon ikke ble avdekt og fulgt opp som barn. Barnas stemmer må trekkes frem selv om det kan oppleves som ubehagelig for oss voksne.

Valg av tema til masteroppgaven har jeg tenkt på helt siden jeg startet på pedagogikk studiet, og ønsket var nettopp å få snakke med barn om voldserfaring. Dette er lettere sagt enn gjort, noe jeg vil utdype nærmere i metode kapitlet. Det er ofte slik at voksne står frem med sine traumatiske hendelser fra barndommen senere i livet, og lurere på hvor hjelpeapparatet den gang var. Flere kan slite med helse, økonomi og sosiale relasjoner i mange år senere, og etterlyser ansvarlige voksne som tør å spørre barna om de har det bra. Hvis et barn opplever vold i hjemmet, så er det opp til menneskene rundt barnet å være oppmerksom på dets signaler og interaksjoner, og på denne måten vise bekymring og omtanke om det fattes mistanke. For å kunne gjøre dette er det en fordel å kjenne til barns utvikling, læring og adferd (pedagogikk), diverse helse diagnoser, psykopatologi, sosioøkonomiske forhold, samtalemotodikk med barn og ikke minst betydningen av kultur. Slik jeg beskriver det, høres det nesten ut som man må være professor i det meste for å kunne avdekke vold mot barn. Under mitt bachelorarbeid i pedagogikk, intervjuet jeg pedagogiske ledere i barnehage, og hva de anså som bekymringsverdige adferd i forhold til vold mot barn. Disse informantene hadde god kunnskap om tema, men at det fortsatt er svært sensitivt og vanskelig når man først står i det. Vi trenger ikke være professorer for å gjøre vår plikt. Det er legitimt nok når en har en grunn til å tro at det foreligger noe straffbart. Vi har en avvergingsplikt som pålegger oss et ansvar som professor eller som nabo å melde i fra hvis vi mistenker om noe er galt. I straffelovens § 196 har man plikt til å avverge en straffbar handling eller følgene av den, og kan risikere bot eller fengselsstraff ved å unnlate avverging (for eksempel anmeldelse). Denne avvergingsplikten gjelder uten hensyn til taushetsplikten (J.-o. beredskapsdepartementet, 2008).

Jeg er selv et multikulturelt barn, med min etniske norske far og utenlandskfødte mor. Vold er et fenomen som interesserer meg veldig, fordi det er så utrolig mange som har opplevd vold og særlig i barndommen. Når jeg har hørt så mange historier om vold og skadevirkningene den gir, så var det helt naturlig for meg å skrive en masteroppgave om temaet. Jeg valgte å bruke disse premissene i forskningsprosjektet hvor jeg nettopp ønsker å få frem stemmen til unge multikulturelle som har hatt voldserfaringer i barndom, og hvordan de nå anskuer seg selv og fremtiden deres. Det vært viktig å fokusere på målgruppen ung voksen, da de er nærmere tidsmessig traumene sine enn det en eldre voksen er. Dette har noe med problemstillingen i oppgaven som var laget basert på barns erfaringer, og hvordan selvoppfatningen er nå relativt tidlig i livet som ung voksen og med verktøykassen de har opparbeidet seg. Hvilke faktorer bidrar til at de fortsetter å prøve og mestre etter voldserfaring, og er de friske og lykkelige?

Hvorfor er psykisk helse og vold i nære relasjoner et vanskelig tema å snakke høyt om? I skrivende stund har noen lokalsamfunn, hvorav noen har fått bred mediedekning opplevd tragedie etter tragedie, unge mennesker som ikke så noen annen utvei enn selvmord. Det er sikkert flere og andre årsaker enn vold i mange selvmordstilfeller, men jeg ønsker likevel å trekke frem vold som en potensiell faktor i forhold til selvmord og tanker om det. Det er etter min mening helt essensielt å inkludere sinn, kropp og helse i samme diskurs. Psykososiale faktorer har vist seg å ha sterk korrelasjon med hvordan man oppfører seg, tar til seg læring og ivaretar sin egen helse.

1.4 Problemstilling

Siden jeg selv identifiserer meg med målgruppen i noen grad, var det naturlig for meg å stille et spørsmål som jeg finner relevant. Dette spørsmålet må også være relevant i forhold til studieretning og samfunnsnytt.

Hovedproblemstilling

Hvilken oppfatning har unge norske voksne med minoritetsbakgrunn og barndomserfaringer med vold, om seg selv, sitt eget liv og sin fremtid?

Underproblemstillinger

- Hva er det hjelpere observerer hos voldsutsatte minoriteter?

- Hvilken rolle spiller mestringsevnen (resiliens) i forhold til tidligere erfaringer og fremtidige mål?

Det er hensiktsmessig å ha en hovedproblemstilling som tillater de utsatte å fortelle om akkurat dette. Jeg mener også det er et mål i denne omgang å se på en gruppe som kanskje kan bli undervurdert, eller ikke sett i god nok grad. Det å bære med seg en bagasje som består av flere tankesett, ukjente kulturer, andre levemåter, nyanserte livssyn i tillegg til å mestre etnisk norsk kultur, er en faktor som jeg synes ikke er blitt diskutert nok. Dette førte meg blant annet inn på forskningsområde vedrørende mestringsevne, da det ofte ble referert til multitasking når en representerer flere kulturer. Jeg tror dette kan være både en fordel og en ulempe som jeg ønsker å se i lys av en anerkjent utviklingsteori. I dette tilfellet har jeg trukket frem Erik Erikson sin psykodynamiske teori og Urie Bronfenbrenner sosioøkologiske teori, fordi disse fremhever at et individ er stadig i konflikt med seg selv basert på særlig ytre faktorer som spiller inn på hvordan en håndterer utfordringer.

Studien kaster et nokså smalt søkelys på et område som jeg mener trenger større fremtidig granskning. Ved å analysere problemstillingene kan eventuelle funn være et bidrag til hvordan man skal kunne tilnærme seg barn med en minoritetskultur i bagasjen, og som står i vold og krise problematikk. Å ha kjennskap til fremtidige mulige konsekvenser, kan gi faggrupper innsikt til å utarbeide forebyggende tiltak for å forhindre nedsatt helse og uheldig utvikling hos barn og unge.

1.5 Studiens formål

Denne oppgaven har som målsetting om å belyse en spesifikt utvalgt gruppe informanter om deres evne til mestring under gitte forutsetninger. Hensikten er å finne frem til de voldsutsattes historier, opplevelser og tanker vedrørende seg selv og sin fremtid. Utvalget av informanter må derfor være fra gruppen ung voksen (18–29 år) med en multikulturell bakgrunn og oppvekst hvor en har erfaring med vold og eller krise. Ved å analysere utsagn fra dybdeintervjuene kan det være mulig å identifisere beskyttelsesfaktorer hos denne gruppen, og muligens finne et mønster i selvoppfatning og mestringsevne. Det har vært vanskelig å spore norske undersøkelser på multikulturelle eller krysskulturelle barn i et voldsperspektiv. Jeg tenker det er behov for mer forskning på akkurat denne målgruppen og dette temaet. Norge er stadig i skiftning og det kulturelle landskap forandrer seg med nye impulser og forskjellige mikser av Kari og Ola Nordmann.

Salole (2018) antyder at *krysskulturelle barn* viser en mestringssevne eller *resiliens* ved at de klarer å håndtere flere kulturer og tradisjoner samtidig. Hypotesen som dukket opp under arbeidet med oppgaven er; Hvis et krysskulturelt barn opplever vold, vil det kunne håndtere dette på en bedre måte enn barn med bare én kultur? I så fall hvor lenge? På hvilken måte håndterer det krysskulturelle barnet flere kulturer? Hvordan klarer det å tilpasse seg miljøene? Så hva skjer når et traume inntreffer? Kan vi lære noe av deres mestringsstrategier?

Formålet er at pedagoger i sitt arbeid med barn skal bli ytterligere oppmerksomme ved avdekking og hjelp i det forebyggende arbeid mot vold i et multikulturelt lys. Hvis det er slik at noen multikulturelle velger å la være å fortelle historien sin på grunn av forhøyet mestringssevne som barn, da kan mørketallene for utsatte i denne målgruppen være ganske store som barn-, ung- og voksen. Forskning viser at uheldige barndomserfaringer kan gi nedsatt psykisk og fysisk helse, som kan føre til dårlig livskvalitet og i verste fall tidlig død (Felitti, Anda, Nordenberg & Williamson, 1998).

1.6 Disposisjon

Første kapittel starter med innledning om de sentrale premisene i forskningsprosjektet, og hvordan de blir gjenstand for forskning i henhold til norske og internasjonale retningslinjer og regelverk. Videre blir kapitlet benyttet som en begrepsavklaring i forhold til de mange aktuelle tema som vil dukke opp i oppgaven. Jeg vil også her presentere krisesentrene i Norge og hvilket arbeid de gjør, da de er hoved bidragsyter institusjonelt sett i studien. I tillegg vil jeg også nevne litt om konsekvensene og forebygging av vold, fordi det er hensiktsmessig å forstå grunnlaget om hvorfor studere fenomenet i lys av problemstilling. I kapittel 2 vil jeg trekke frem de viktigste utviklingsteoriene som har vært relevante i denne prosessen, her vil jeg også benytte en god del pensumlitteratur og vitenskapelige artikler av både eldre og nyere dato for å støtte opp i funnene mine. I kapittel 3 vil jeg gå inn på metoddelen i prosjektet og forklare fremgangsmåten i studien. I kapittel 4 presenterer jeg data fra de krysskulturelle voldsutsatte unge voksne, og hjelpere som har stått i relasjon til voldsutsatte minoriteter. I kapittel 5 drøfter jeg funnene i lys av utviklingsteori som er tatt med i oppgaven, og ikke minst i forhold til min fortolkningsramme og erfaringer. Siste kapittel vil inneholde en kort oppsummering og avslutning av oppgaven.

1.7 Begrepsavklaring og avgrensning

Eriksen og Sørheim referert i Sommerfeldt (2014) beskriver begrepet «minoritetsetnisk» som en samlebetegnelse av grupper med mennesker som i et samfunn er i mindretall enn

majoriteten, basert på bakgrunn, felles språk og eventuell religiøs tilknytning. I den samme rapporten referert ovenfor blir minoritetsetniske barn påpekt som en gruppe som imidlertid kan oppleve voldsutfordringer noe særegent, i forhold til majoriteten. Informantene i studien har mikset bakgrunn som er halvt norske og halvt utenlandske, norsk med samisk opphav og utenlandskfødt men oppvokst i Norge som tilsier en blanding av kulturer. I denne oppgaven blir dermed begreper som *minoritet*, *etnisk minoritet*, *multikulturelle*, *krysskulturelle* og *tverrkulturelle* tolket med samme betydning. Poenget er at ingen er helt etnisk norske, men er norske og har med seg en kulturell bagasje som ikke er lik majoriteten etnisk norske. Begrepene vil bli benyttet i teksten hvor jeg har ment at det aktuelle begrep passer naturlig inn ettersom jeg omtaler en eller flere personer. Det er også formidlet slik etter forfatters bruk av begrepene i støttelitteratur. Felles for informantene er at samtlige har opplevd en form for *vold* i barndomsalder. For å avgrense oppgaven har jeg valgt å ikke gjøre det store skillet mellom forskjellen på å ha opplevd vold en gang i livet versus for eksempel mishandling over lengre tid. Minoritetsbakgrunn er i den forstand at man er oppvokst med en annen hudfarge (utseende), religion, kultur, språk eller livssyn (oppdragersyn) i forhold til det etniske norske majoritetssamfunn. Fokus i studien er *mestring* hos den enkelte etter en slik opplevelse og dets evne til å se fremover i etterkant. Jeg har brukt norske begrep i mitt søkefelt, for å nettopp etterlyse empiri innen det nasjonale fagfeltet. Men har selvfølgelig ikke kommet utenom å ikke referere til internasjonale undersøkelser.

Nøkkelord: *Barn, unge voksne, krysskulturelle, minoriteter, multikulturelle, vold, krise, mestring og resiliens.*

1.8 Presentasjon av krisesenter

Et krisesenter er et taushetspliktig lavterskeltilbud for alle kvinner, menn og barn som opplever vold i nære relasjoner. Krisesentrene tilbyr akutt boplass, samtaleveiledning, tolketjenester, bistand hos andre hjelpeinstanser og videre kartlegging av brukerens situasjon. I Norge har vi 47 krisesentre fordelt over hele landet og er det eneste hjelpetiltaket som tilbyr særlig kompetanse innenfor temaet (U.-. Barne-, og familiedirektoratet 2019). Krisesenterloven ble opprettet i 2010 og pålegger alle kommuner en plikt å tilby befolkningen et krisesentertilbud, uavhengig ens oppholdsstatus i landet. I lovens paragraf 2 står det:

§ 2: Krav til krisesentertilbudet Kommunen skal sørge for eit krisesentertilbod som skal kunne nyttast av personar som er utsette for vald eller truslar om vald i nære relasjonar, og som har behov for rådgjeving eller eit trygt og mellombels butilbod. Tilbodet skal gi

brukarane støtte, rettleiing, hjelp til å ta kontakt med andre delar av tenesteapparatet og skal omfatte: a) eit krisesenter eller eit tilsvarande gratis, heilårs, heildøgns, trygt og mellombels butilbod, og b) eit gratis dagtilbod, og c) eit heilårs og heildøgns tilbod der personar nemnde i første ledd kan få råd og rettleiing per telefon, og d) oppfølging i reetableringsfasen, jf. § 4. Enkeltpersonar kan vende seg direkte til krisesentertilbodet som nemnt i andre ledd, utan tilvising eller timeavtale. Kommunen skal sørge for god kvalitet på tilbodet, mellom anna ved at dei tilsette har kompetanse til å ta vare på dei særskilte behova til brukarane. Butilbodet til kvinner og butilbodet til menn skal vere fysisk skilde (U.-. Barne-, og familiedirektoratet, 2015).

Krisesentrene kan gi hjelp og oppfølging innenfor alle typer vold i nære relasjoner, som blant annet fysisk og psykisk vold. I loven står barn som en sentral og selvstendig bruker med egne behov, så krisesentrene skal være tilrettelagt for barn og gi dem god ivaretagelse og oppfølging. Det er over 2000 barn innom krisesenter årlig i Norge, og rundt 60 % er innvandrerbarn. De fleste barn kommer til krisesenter med mor, da det i flest tilfeller utøves vold mot kvinner, av menn. Dette viser også undersøkelser at det er kvinner som opplever den groveste volden. Mindreårige skal i utgangspunktet ikke oppholde seg alene ved krisesentret, og blir i de fleste tilfeller overlatt til barneverntjenesten hvis de oppsøker krisesenter. Men i noen tilfeller hvor vedkommende nærmer seg myndighetsalder, kan det gjøres unntak (Mevik, Lillevik & Edvardsen, 2016).

Talsmann for et krisesenter uttalte at den gjengse oppfatning er at det er vanskelig å definere seg som bruker av krisesenter. Videre sier hun at de aldri avviser noen som oppsøker hjelp, selv om det er fullt ved botilbudet. Det skal alltid finnes en løsning når man først tar kontakt med krisesenteret. Ansatte har fokus på hjelp til selvhjelp, ved å få brukere til å mestre dagligdagse praktiske gjøremål som de kanskje ikke har vært vant med å håndtere selv. Ved å benytte seg av samhandlingsteknikker hvor emosjonell regulering står sentralt, hjelper det brukere å kunne håndtere egen livssituasjon. Krisesenter hjelper også de som blir utsatt for tvangsgifting, kjønnslemlestelse eller menneskehandel (Helseinformatikk, 2017).

2 BAKGRUNNSTEORI

2.1 Hva er vold?

Isdal (2000) definerer vold slik: «Vold er enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom denne handling skader, smerter, skremmer eller krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil» (s.36).

Sentio Research Norge gjorde en befolkningsundersøkelse for Barne-, ungdoms og familiedirektoratet (Bufdir) i 2017, for å undersøke kunnskap og holdninger til vold hos det norske folket (u.-o. f. Barne-, 2017/2018). 90 000 personer var i panelet hvor alle var over 15 år og eldre, av disse var det tilfeldig trekking på hvem som fikk invitasjon til å delta. 2010 respondenter deltok i undersøkelse av fenomen-, og begreps forståelser innen vold. Fysisk vold, psykisk vold, materiell vold, digital vold, seksuell vold, sosial vold, økonomisk vold, latent vold og vold i oppdragelsesøyemed var formene av vold som ble undersøkt og gradert etter grov vold, mindre grov vold og ikke-vold (altså oppfattes ikke som vold). Fysisk vold inneholder alt som innebærer fysisk kontakt som for eksempel risting. Det å sperre noen inne er også en form for fysisk vold. Psykisk vold er bruk av ord og stemme som å si noe som krenker en, for eksempel: «Du er ikke verdt noe». Ved mobbing hvor en kaller noen stygg og feit er psykisk vold. Materiell vold er ødeleggelse av inventar med en intensjon for å skremme. Det å kaste asjetter i veggen ved sinne for eksempel. Digital vold kan være mobbing på internett, for eksempel å trakassere noen i et kommentarfelt på sosiale media. Seksuell vold er alle former for seksuell *krenkelse*. Det innebærer alt fra penetrering til blotting. Sosial vold er innskrenking av bevegelsesfrihet, for eksempel det å ikke kunne besøke de en ønsker. Økonomisk vold er å ikke kunne ha kontroll på egen lønn, ved at man for eksempel får lomme penger av partneren og ellers ingen innsyn i økonomi og husholdning. Latent vold er «muligheten for at det kan oppstå vold». I dette ligger ofte redselen barn kan ha som vitner i forbindelse med for eksempel vold mellom foreldre. Vold i oppdragelsesøyemed innebærer fysisk og eller psykisk avstraffelse for å korrigere adferd til barn. Respondentene graderte ut i fra et presentert scenario, som for eksempel: «*Din venninne våkner hjemme hos en kamerat etter en fest og oppdager at de har hatt sex. Hun husker bruddstykker av at hun har sagt nei og prøvd å dytte han bort*». Dette eksemplet er hentet fra kategorien seksuell vold. I befolkningsundersøkelsen fremkom det at 3 av 4 hadde ikke hørt om avvergeplikten, straffeloven § 196. Det var vesentlig flere innen relevant sektor som hadde kjennskap til avvergeplikten, med fortsatt flere som var usikre på hva det innebar. Det var totalt 22 prosent

i studien som hadde opplevd vold i en eller annen form, og overvekten var kvinner. De fleste var blitt utsatt for psykisk vold, etterfulgt av fysisk vold og seksuell vold. Høyeste andel utsatte befant seg i 20–30 årene, og det var flest unge i alderen 15–19 år som hadde blitt utsatt for digital vold. Det ble også rapportert en noe høyere andel personer med minoritetsbakgrunn som hadde opplevd fysisk vold (ibid).

I desember 2012 ble det gjort et samfunnsanalytisk kostnadsoverslag over hva vold i nære relasjoner koster det norske samfunnet årlig. Med en prislapp på 4,5 til 6 milliarder kan problematikken merkes som et reelt folkehelseproblem. 75 000–150 000 mennesker opplever vold i nær relasjon årlig i Norge, og særlig kvinner og barn er utsatte i følge statistikken. Hvert år blir krisesentrene oppsøkt av 6000–8000 mennesker og, eller anmelder forholdene til politiet. Regjeringen prioriterer vold høyt, men det er en utfordring med å kvalitetssikre tjenestene og samordningen av dem. Forebygging og kompetanseheving er sterkt understreket av regjeringen som en prioriteringssak, slik at alle kan leve et liv trygt uten vold. Forskning viser at den som har vært utsatt for, eller vitne til vold kan senere oppleve sosiale utfordringer i form av isolering, økonomiske problemer og uførhet (J. o. beredskapsdepartementet, 2012-2013).

2.1.1 Oppdragervold

I henhold til norsk lov er fysisk avstraffelse eller «oppdragervold» av barn en ulovlig handling, og slik har det vært siden 1987. I 2019 rapporterer *Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children* at det på verdensbasis er totalt 58 land som forbyr fysisk avstraffelse av barn i alle settinger (Children, 2019). I noen kulturer er det slik at vold og fysisk avstraffelse blir sett på som to forskjellige ting, og at sistnevnte er en kjærlig handling for de man oppdrar. Ved å gripe inn fysisk for å tydeliggjøre forskjellen på rett og galt, kan i mange kulturer oppfattes som en nødvendighet og tegn på omtanke. Det skal også vektlegges at det ikke bare er kultur som spiller inn på om oppdragervold er legitimt eller ikke. Sosioøkonomiske forhold, miljø, tilpasning og diverse strukturelle forhold er faktorer som må settes inn i helhetsbildet (Sommerfeldt, 2014).

2.2 Hva er kriser og traumer?

Lillevik (2019) og Ryeng (2019) deler kriser inn i livskriser, psykososiale belastninger og potensielt traumatiserende kriser. En livskrise kan bestå i det å bli voksen å flytte hjemmefra eller å bli pensjonist og plutselig befinne seg i en hverdag uten å ha en jobb å gå til. Psykososial belastning er å få hverdagen preget av for eksempel en kronisk sykdom som

ulcerøs kolitt, hvor en må forholde seg til strikte toalettvaner og medisiner som påvirker livskvaliteten. Eller at man blir arbeidsledig hvor kanskje økonomi blir en faktor som truer overlevelseskapasitet til en selv og familien. Hvis en slektning for eksempel blir fengslet eller begår selvmordsforsøk, er dette også en psykososial belastning for individet. Når en hendelse er av den mer alvorlige inngripen i mennesket, kan vi kalle det for *potensielt traumatiserende* krise. I slike tilfeller er det som regel vold, krig, ulykker eller naturkatastrofer som gjør seg gjeldene. Det er helt normalt med reaksjoner på slike opplevelser, og dette kan vise seg som desorientering, angst, forvirring, tilbaketrekning og sinne for å nevne noen. Disse reaksjonene kan gå over til at personen føler håpløshet og reagerer med å plutselig bli totalt irrasjonell med å foreta risikofylte aktiviteter, eller bli helt apatisk å ikke gjøre noe.

2.2.1 Kategorisering av traumer

Et traume er en unik og individuell erfaring fra en eller flere hendelser som oppleves krenkende eller skremmende for den utsatte. Traume betyr *sår* og viser til konsekvensene av en krise hos personen, ikke hendelsen i seg selv. Vi kan dele traumer inn i type I traumer og type II traumer. Den første er av den typen hvor hendelsen er enkeltstående, som for eksempel bombingene i regjeringskvartalet 22. juli 2011. Type II traumer er når traumet blir komplekst, i den forstand at det har manifestert seg over tid som for eksempel mishandling, en serie av hendelser som enten pågår eller har pågått i lengre tid som har ført til utvikling av PTSD i mange tilfeller. Det kan være ulike reaksjoner på samme hendelse som innebærer individuelle faktorer som varighet, alvorlighet, sårbarhet (beskyttelsesfaktorer eller ikke?) og motstandsdyktighet (resiliens) (Ryeng, 2019).

2.3 Det krysskulturelle barnet

Lill Salole (Salole, 2020) tar for seg begrepet *Cross Cultural Kids* (CCK) eller krysskulturelle barn i sin siste bok. Boken er publisert for de som har opplevd å måtte sjonglere flere kulturer i oppveksten sin. Salole forklarer konkret hva kultur kan innebære i ens identitet om man enten er innvandrer eller utvandrer. Betydningen av diverse skikker og normer som er med å forme personlighet og hvilken oppfatningen av tilhørighet en person har. Ruth Van Reken (2010) referert i Salole (2020) definerer CCK slik: «*En Cross Cultural Kid er en person som har levd eller lever med innflytelse fra to eller flere kulturer i en betydelig del av barne- og ungdomsårene*». CCK har flere likheter i forhold til erfaringer, og noen av dem er blant annet; Flere måter eller nyanser å forstå verden på, det å være tilpassningsdyktig, vokse opp i en annen kultur enn foreldrene, forsvare sin tilhørighet og utfordringene i det å være annerledes. Salole understreker at det er mangel på kontinuitet og kunnskap som er det vanskeligste for en

CCK, ikke det å faktisk biologisk være krysskulturell. I det legger hun at CCK anser ikke arven som forvirrende, det er når en ikke får aksept i oppvekstmiljøet som er utfordrende. Hun påpeker også forskjellene innen forskning og at mange utviklingsteorier er basert på et ensidig kulturelt syn. For eksempel tilknytningsteori som baserer seg på trygg, utrygg og desorientert tilknytning mellom barn og omsorgsperson. Innen vestlig perspektiv vil det å være søkende og individorientert tilegnes trygg tilknytning, mens i andre kulturer kan bety det motsatte, da kollektivsøking er å anse som tryggere tilknytning. Dette er også av betydning innen reguleringsadferd, hvor det å uttrykke følelser anses i noen kulturer som akseptert adferd, mens i andre er dette ikke hensiktsmessig håndtering. Så det kan da være ekstra utfordrende med en CCK som har begge perspektiver i deres verden og ender med å bli «dobbeloppdratt». Dette igjen fører til noe som kan betegnes som «krysspress», ved at en får indre dilemmaer om avgjørelser man skal ta i livet. For eksempel om hvilken karrierevei man skal velge. CCK er naturlige gode observatører, som gjør at de tilpasser seg lett omgivelsene de befinner seg i. Vi kan kalle dem *antenne-barn, stil-skiftere eller kameleoner*. Hvis man er internasjonalt adoptert, multikulturell, «tredjekultursbarn», barn av innvandrere, barn av flyktninger eller barn av nasjonale minoriteter og urfolk, da er man klassifisert en CCK (ibid).

Hvor kommer du fra?

Bærum

Hvor kommer du egentlig fra?

Jeg vokste opp i Johnsrudgata 9.

Men før det, hvor er du født?

På Bærum sykehus.

Men hvor kommer foreldrene dine fra?

Sri Lanka.

Utdrag fra boken «Cross Cultural Kids» (Salole, 2020, s.132).

2.3.1 Tilhørighet og identitet

Salole (2020) forklarer videre at tilhørighet og identitet går hånd i hånd. Identitet blir utviklet gjennom hele livet og må samsvare med hvordan du og andre oppfatter deg. Dette utfordres av blant annet språk, hjemsplass og væremåte. Hva betyr det å ha tilhørighet i Nord Norge? Edvardsen (1997) forklarer den *kulturelle skammekrok* som en relasjonelt fenomen som eksisterer i et maktforhold mellom 2 eller flere parter. Han tegner denne sammenligningen med en gapestokk og en pidestall, for å illustrere maktforholdet mellom minoriteten og majoriteten. Edvardsen beskriver kulturkollisjonen mellom Sør-, og Nord-Norge fra en liten guttunges perspektiv på 50-, og 60-tallet, som da lett lot seg påvirke av overmaktens (Staten) syn på hvem som er i gapestokk og hvem som sitter på pidestall. Beskrivelsen av det å være nordlending sett gjennom øynene fra de ambulerende legene og prestene i sitt fornskingsarbeid, illustrerer folket i nord som mindre kompetent og lite kultivert den gang (ibid).

«Å bestemme hvem man er, selvbestemmelsen, er ikke noe man egenmektig og overlegent bestemmer selv. Identitet er et avhengighetsprodukt. Den er et relasjonelt fenomen, både i sin oppkomst, i sitt vedlikehold og i sin endring» (Edvardsen, 1997, s. 26).

Bosma og Kunnen (2001) referert i Santrock (2006) understreker viktigheten av oppfatningen som rår samfunn og miljø, som medvirkende faktorer på identitetsskapelse. Siden utforskningen av identitet starter som relativt ung, er det naturlig at ungdom skifter lett på roller for å prøve å passe inn i omgivelsene sine. Erikson omtaler fasen som identitetsforvirring, og mener at utfallet her er enten isolering (tilbaketrekning fra omverden) eller så mister de identiteten inn i mengden. Nyere forskning mener at forming av identitet skjer allerede som spedbarn på tilknytningsstadiet, og at sunn utvikling av identitet tillater endring og omorganisering av tankeskjemaer. Identitet er sammensatt av flere forskjellige brikker som består av for eksempel ideologisk forankring, seksuell orientering og så videre. Dette er brikker av avgjørelser som tas om og om igjen i løpet av en livstid.

2.4 Hva er resiliens?

Rutter (2002) referert i Borge (2018) definerer resiliens slik: «Resiliens er prosesser som gjør at utviklingen når et tilfredsstillende resultat, til tross for at barn har hatt erfaringer med situasjoner som innebærer en relativt stor risiko for å utvikle problemer eller avvik». Begrepet er fornsket etter det engelske uttrykket *resilience*, som betyr motstand eller seighet. Barn som lever i alvorlige situasjoner som for eksempel vold i hjemmet, men som samtidig klarer å

oppretholde psykologisk velfungering, kan antas å utvise resiliens. Borge (2018) påpeker at *resiliens* er en egenskap som må sees i relasjon til barnets kontekst, eller oppvekstmiljø. Å være *resilient* er en indre egenskap som ikke vektlegger miljø. *Resilienshet* er mer brukt i internasjonal sammenheng og er et mer generelt begrep enn de to andre. Resilienshet opptrer etter personlighetsdannelsen og bidrar til å styrke de positive trekkene etter sosiale erfaringer. Vi kan ikke diskutere resiliens uten resiliensens motpol, som er risiko. Det er ved å bli utsatt for risikofylte erfaringer som får individet til å utvise resiliens eller ikke. Prosessen består av et samarbeid mellom barnets indre mekanismer og miljøets egenskaper (ibid).

Werner og Smith fulgte en gruppe barn som var født på øya Kauai i Hawaii i 1955. Dette var en longitudinell studie som fulgte fra start 837 barn gjennom 40 år, for å forske direkte på resiliens i et område som var preget av fattigdom. Ved 10-års alderen var det fortsatt 689 med i studien. To tredjedeler var født uten spesiell risiko, mens en tredjedel var født innenfor gruppen risikobarn. For å bli klassifisert som risikobarn måtte en ha vært utsatt for minst fire forhold som: kronisk fattigdom, foreldre med lav utdanning, desorganisert familiemiljø, liten stabilitet i familien, alkoholiserede foreldre, vold, tenåringsmor, omsorgssvikt og eller perinatalt stress. De fleste av risikobarna utviklet alvorlige problemer ved 10 og 18-årsalderen, men en tredjedel av disse utviklet seg til å bli velfungerende 18-åringer. Og senere som eldre voksen hadde de det fortsatt bra i forhold til resten av gruppen. Forskerne fant interessante funn ved studien, som at de velfungerende barna hadde normal intelligens, var sjarmerende som barn, aktive i lokalmiljøet og knyttet følelsesmessige bånd med flere enn bare foreldrene. Det var gjennomgående at barna hadde tro på seg selv og ønsket å gjennomføre utdanning for å få et bedre liv i fremtiden (Borge, 2018).

2.4.1 Selvforståelse og selvtillit

Høy selvtillit og positivt selvbilde er sentrale egenskaper ved et barns velbefinnende (Santrock, 2006). Selvtillit kan sees på som oppfatningen av en selv i samarbeid med ytre faktorer. Som i praksis betyr om barnet finner kongruens mellom egen og andres oppfatning av ens karakter. Man bruker også begrepene selvverd eller selvbilde, for å beskrive fenomenet. Er man en godt eller dårlig menneske? I tillegg gjør en en indre opptelling på flere aspekt i livet, som ikke nødvendigvis speiler hele personligheten. Konseptualisering eller selvinnsikt på forskjellige områder av karakteren, for eksempel om man er veldig flink til å tegne (kunstnerisk), men så er man dårlig i matematikk (logikk). Dette er spesifikke evalueringer som barnet gjør selv, og noen ganger er ikke evalueringen i tråd med virkeligheten. For å hjelpe barn som sliter med lav selvtillit eller konseptualisering av seg

selv, bør en hjelpe barnet med å oppnå målene sine, gi emosjonell støtte (også sosialt), bistå det i å bearbeide eventuelle problemer og identifisere årsakene til hvorfor man har dårlig selvtillit (ibid).

2.5 Hva er psykisk helse?

Store medisinske leksikon forklarer psykisk helse slik: «*Psykisk helse kan beskrives som en opplevelse av å ha det bra, med muligheter til å virkeliggjøre sine talenter, mestre vanlige belastninger i livet, finne glede i arbeid og aktivitet samt delta og bidra i samfunnet*» (Andersen, 2018). Definisjonen er i tråd med Aaron Antonosky (1988) sitt begrep: *Opplevelse av sammenheng* som en psykisk tilstand. Verdens helseorganisasjon (WHO) definerer også psykisk helse som summen av individets velvære, men er noe vag i fremstillingen av denne (ibid). Begrepet salutogenese blir ofte benyttet innen medisinsk forskning som forklarer utvikling mot god helse til tross for risiko, hvorav motsetningen er patogenese (sykdom) (Borge, 2018). Psykoneuroimmunologi (*Psychoneuroimmunology* – PNI) er læren om hvordan hjernen påvirker kroppens immunsystem i forhold til emosjoner og adferd. Fokuset ligger i interaksjonene mellom kognitive tankeskjemaer, hjerne, kropp (sentralnervesystem) og immunforsvar. Stanford University referert i Karren (2002) gjorde en oppfølgingsstudie etter 10 år på syke kvinnelige pasienter som hadde mottatt psykoterapi, faktisk levde dobbelt så lenge i forhold til de som ikke fikk denne behandlingen. Stress påvirker kroppens immunforsvar, og mennesker er fra fødsel av eksponert for stress. Vold og omsorgssvikt tidlig i livet har vist å aktivere stresshormon i hjernen, overeksponering av kortisol fører til angst og et ubalansert immunforsvar. Dette kan gi utslag i for eksempel mage-tarm problematikk senere i livet. Hvis man da i tillegg opplever andre stressorer i forbindelse med oppveksten, som mobbing, rasisme, dårlig prestasjon i skolen og ingen anerkjennelse hos foreldre vil immunforsvar bli ytterligere nedsatt og i mange tilfeller kan regresjon i utvikling forekomme. PNI vektlegger betydningen av individets oppfatning av helse og livskvalitet (ibid).

2.5.1 Selvutslettelse

Kirkengen (2015) er lege og professor innen allmenmedisin, og har studert begrepet psykoneuroendokrinoimmunologi (PNEI) i tråd med erfaringene hun har med å behandle pasienter. Hun mener absolutt at individuelle erfaringer er med på å regulere kroppens evne til å håndtere sykdom. Dette er fordi at vi medisinsk sett ikke kan skille kropp og hode. Ved et traumetilfelle blir hele mennesket skadd, ikke bare emosjonelt sett – organer, celler og vev har også fått denne påkjenningen. Traumat har forstyrret kroppens homeostase, og negative tilstander kan manifestere seg fysisk. Hun henviser til Elling Ulvestad som er professor i

cellebiologi og immunologi ved universitetet i Bergen om at det er to dimensjoner som trenger mer forskning. Det første er at diverse folkesykdommer som for eksempel irritabel tarm, kronisk tretthet, angst, depresjon, allergi, leddsykdom, alkoholisme, hjerte-karsykdom og så videre kan uttrykkes forskjellig fra individ til individ. Det andre er i slekt med autoimmun sykdom – Hvorfor angriper kroppen seg selv? I tilfeller hvor et menneske er blitt krenket og invadert over lengre tid, kan kroppen eller selvet muligens ikke gjenkjenne sitt eget lenger og må gi tapt for invasjonen. Telomerer er beskyttende ender på kromosomene i cellene våre. Disse endene på DNA`et vårt slites normalt ved alderen, men hos noen er telomerene kortere enn vanlig. Dette kommer av stresspåvirkning, fordi kortisol demper aktiviteten til enzymet (telomerase) som reparerer telomerene. Disse endene er blitt forsket på i ulike studier som omhandler vold, og som påviser en korrelasjon med uheldige barndomserfaringer og økt forkortning av vital celledeling (ibid).

2.6 Konsekvenser av vold

Justis-, og beredskapsdepartementet skriver i handlingsplanen mot vold i nære relasjoner 2014–2017, at *første skritt mot forebygging og hjelp er identifisering av den voldsutsatte*. Det er barna som er taperen i vold i nære relasjoner, og forskning viser at de blir påvirket negativt på kort og lang sikt. Regjeringen ønsker dermed å styrke kompetansen i hjelpeapparatet, for å forhindre adferdsproblemer og nedsatt psykisk helse hos barn med voldserfaring. (Regjeringen, 2018).

The adverse childhood experiences study er en velkjent undersøkelse som viser korrelasjon mellom uheldige barndomserfaringer, og ledende sykdoms- og dødsårsaker ved tidlig død hos voksne. Dr. Felitti og medarbeidere jobbet lenge med denne banebrytende studien som først ble publisert sent på 90-tallet. Nesten 10 000 voksne responderte på spørreskjema som omfattet tidligere erfaring med seksuelt misbruk, fysisk vold, psykisk vold, psykisk syke omsorgsgivere, rusmisbruk i hjemmet, vitne til vold og eller kriminalitet. Alle informantene gikk til oppfølging ved en helseklinikk i San Diego, USA, i utgangspunktet for å motta hjelp i forbindelse med fedmeproblematikk og alvorlige konsekvenser i kjølvannet av dette. Det viste seg at pasientene hadde erfaring med en eller flere av kategoriene ovenfor, og disse relaterte seg til sykdom senere i livet. Jo flere uheldige barndomserfaringer, jo høyere skåre på blant annet røyking, alvorlig overvekt, inaktivitet, depresjon, selvmordstanker, alkoholisme, høyt antall seksualpartnere og annet rusmisbruk som voksen (Felitti mfl., 1998).

2.7 Forebygging av vold

I 2020 er vold fortsatt et tabubelagt tema og vi er avhengige av statistikk over fenomenet for at volden skal bli synlig. Justis- og beredskapsdepartementet foretok målinger i 2003, 2005, 2008 og 2012 som har bidratt til dette ved at de samfunnsøkonomiske kostandene rundt vold er blitt synliggjort for befolkningen. Studier viser at det er høyere forekomst av vold i nære relasjoner hos de som er avhengige av velferdstjenester i samfunnet. Forebygging mot vold er knyttet til likestilling, som betyr at alle uansett kjønn, alder, etnisitet, funksjonsevne eller seksuell orientering skal kunne ha tilgang på de samme goder. Forebygging gjøres på primært-, sekundært-, og tertiært nivå, hvor førstnevnte er generell forebyggende innsats mot hele befolkningen, som for eksempel voldskampanjer, aksjoner og informasjonsmateriell. De lavere nivåene sikter seg mer inn på eksakte grupper i befolkningen, som for eksempel en utsatt gruppe som ungdom. Videre stadfester departementet viktigheten ved forebygging på tidligst mulig tidspunkt, da dette vil minske risikoen for senskader og videreføring av volden. Vektleggingen skjer på barnehage og skolenivå, blant annet innarbeide vold som en del av fagplan i pedagogiske utdanninger. I tillegg til disse utdanningene er særlig helseutdanningene påpekt som en arena hvor det skal være inngående kunnskap om vold og hvordan møte den voldsutsatte. Vi har et behov for et tverrfaglig kompetansenivå hvor alle som er i kontakt med fenomenet, for eksempel politi er med på å gi tilbud og oppfølging som oppleves helhetlig for de utsatte og deres pårørende (Regjeringen, 2018).

2.8 Vold og kriser i minoritetsfamilier

Mossige og Stefansen (2007) gjorde en undersøkelse av videregående elever i Norden som rapporterte at 17 % av minoritetsungdommer hadde opplevd vold hjemme, i motsetning til 4 % av ungdom med majoritetsforeldre. Eriksen, Hansen, Javo og Schei (2015) har sett på den samiske befolkning i henhold til opplevd vold, og foreløpig rapporteres det at nesten halvparten av voksne samiske kvinner har voldserfaring, og samiske menn var mer utsatt i forhold til norske (Mevik mfl., 2016). Videre viser forskningen at minoritetsbarn kommer dårligere ut enn majoriteten på undersøkelser vedrørende vold. Det er blant annet funnet høyere andel tiltak i barnevernet, retraumatisering, oppdragervold og dårlig sosioøkonomiske faktorer som kan ligge til grunn. Fjelltun (2016) henviser blant annet til en rapport fra Redd Barna hvor de spør om minoritetsbarn tåler mer enn majoritetsbarn, da det kan ligge en antakelse om høyere terskel for inngripen i minoritetsfamilien (ibid). Berggrav (2013) påpeker at mange ansatte i barnevernstjenesten opplever at de ikke er godt nok rustet til å praktisere *kultursensitivitet*. Det er også slik at flere kulturer ikke helt forstår det norske

barnevernets oppgave i sin helhet, og er redde for at barna skal bli tatt i fra dem. Da blir det desto vanskeligere å jobbe med forebyggende tiltak som for eksempel *foreldreveiledning* (Mevik mfl., 2016). Lemjan (2015) tar opp viktigheten av kultursensitivitet i møte med de sårbare gruppene, og da spesielt i barnevernstjenesten. Hun refererer til Orford 1992 og Nelson et al. 2010 om hvor viktig *tilhørighet og sosial støtte* er for psykisk helse. Når vi sitter med denne kunnskapen hvor blir det av inkluderingspolitikken i landet? Hun forteller om et uforglemmelig eksempel på hvor en utenlandsk ung mor blir fratatt sine tre små barn. Dette fordi moren rett og slett ikke klarer å ta hånd om dem på grunn av egne traumer som hun sliter med. Denne moren hadde opplevd grov vold og flyktet fra hjemlandet sitt for å redde seg ut av situasjonen. Hun var preget av hendelsene og dette hadde hun (u)bevisst videreført til barna, som dermed hadde fryktsenteret i beredskap døgnet rundt. Lemjan etterlyser bedre oppfølging og tilbud til foreldrene, og mindre ventetid i systemet. I tilfeller hvor de mister omsorgsretten for barna, må man sette inn ressurser på årsaksforklaring og hjelpetilbud (for eksempel terapi) i etterkant (ibid).

2.9 Tiltak og tidligere forskning på vold og overgrep i målgruppe

I forbindelse med den norske regjeringssatsning på vold i nære relasjoner ble Nasjonalt Kunnskapssenter om Vold og Traumatisk Stress (NKVTS) opprettet i 2004. Ved sentret arbeides det med forskning, voldsforebygging og informasjonsarbeid. For å styrke NKVTS ble det opprettet fem regionale sentre rundt om i landet som skulle jobbe med det samme, og da med et mer lokalt fokus hvor muligheten for tverretattlig samarbeid kunne foregå (J.-o. beredskapsdepartementet, 2019). Statens Barnehus er et tverrfaglig kompetansehus som tilbyr hjelp til barn og ungdom som har vært utsatt for eller vitne til vold og seksuelle overgrep. Ved barnehuset gis det medisinsk undersøkelse, bistand til behandling, tilrettelagt avhør hos politiet, råd og veiledning til barnet og deres omsorgspersoner i saken. Barnehusene gir også dette tilbudet til voksne med psykisk utviklingshemming. I Norge er det opprettet 11 barnehus siden 2007 og flere av dem er med i regionale konsultasjonsteam (Politidirektoratet, 2016).

Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging Vest (RVTS Vest) var en av de første i Norge som systematiserte behovet for en *rådførende kompetansegruppe* i forhold til bekymring for barn og unge. Konsultasjonsteammodellen er et lavterskeltilbud som har som formål å bistå barnevern, barnehage, skoler, PPT (Pedagogisk-psykologisk tjeneste) og BUP (Barne og ungdomspsykiatrisk poliklinikk) mfl. i bekymring og avdekking av vold og seksuelle overgrep. Teamene består av fagfolk med kompetanse innen

vold, og er utarbeidet i samråd med RVTS Vest. I 2010 ble det gjort en omfangsundersøkelse av henvendelsene disse teamene fikk i regionen dette året. På det aktuelle tidspunkt var det 28 team i drift, hvorav 24 deltok i studien med til sammen 392 saker. Det var barneverntjenesten som utgjorde majoriteten på henvendelsene, mens PPT og BUP representerte gruppene som tok minst kontakt med konsultasjonsteamene. Rådene som ble gitt av konsultasjonsteamene var: Avdekkende samtale med barnet, melding til barnevern, henvisning til BUP, politianmeldelse og annet (annet; som i at det kunne trengtes mer informasjon i saken før råd ble gitt). Det ble i hovedsak gitt råd om avdekkende samtale med barnet i første omgang, som utgjorde 53,8 % av sakene. Undersøkelsen viste at det var en ulikhet mellom etniske norske barn og etnisk ikke-norske. Etniske ikke-norske ble sjeldnere henvist til BUP, og enda sjeldnere meldt til barnevern. Dette kan ha sammenheng med usikkerhet fagfolk har rundt diskursen fremmedkultur. Spesielt med tanke på oppdragervold i andre kulturer og misforståelser rundt tolkning av signaler fra etniske ikke-norske barn. Forfatterne hevder at det i fremtiden er behov for mer forskning på målgruppen etnisk ikke-norske barn og unge for å optimalisere tilnærming og handling i aktuelle saker (Nordanger, Johansson, Nordhaug, Dybsland & Johansen, 2012).

Nedenfor er fordelingen av tjenesters bruk av teamene i vest Norge i 2010.

Tabell 1. Oversikt over hvilke tjenester som meldte inn saker til teamene i 2010 (prosent av N=392)

Skole	Barnehage	Barnevern	BUP	PPT	BUFetat	BVvakt	Helsest.	Skolehelsetjenesten	Andre
23,0	26,0	30,4	2,3	2,6	1,8	1,8	10,5	3,1	11,5

Totalprosenten >100 pga. tilfeller hvor flere tjenester meldte inn saken sammen

Fordelingen av tjenesters bruk av teamene fremgår i tabell 1 (Nordanger mfl., 2012).

Nedenfor er en oversikt over forholdet mellom etnisitet og råd gitt av teamene samme år. Her ser man at henvisning til BUP skjer i mye større grad hos etniske norske, i forhold til annen etnisitet.

Tabell 2. Forholdet mellom etnisitet og råd gitt av teamene i 2010

N= 308	Etnisk norsk (N= 200)	Annen etnisitet (N=108)
Avdekkende samtale	51,0 prosent	51,9 prosent
Melding til barnevern	35,5 prosent	25,0 prosent
Henvising til BUP	17,0 prosent	3,7 prosent
Politianmeldelse	17,5 prosent	17,6 prosent
Annet	23,5 prosent	33,3 prosent

Råd om avdekkende samtaler og politianmeldelse, likt fordelt mellom de etniske kategoriene, χ^2 -kvadrat og p-verdi er ikke tatt med i tabell 2 (Nordanger mfl., 2012).

2.10 Rapportering av vold og overgrep i sårbare grupper

I disse dager er det et pågående prosjekt i regi av Bufdir på et system som skal gi tryggere beskyttelse av personer som i liten grad klarer å beskytte seg selv i forhold til vold og overgrep. Målgruppen er blant annet voksne med utviklingshemming, psykisk syke eller i rusmiljø. Prosjektet heter TryggEst og er en modell for hvordan en kommune håndterer avdekking og oppfølging av vold og overgrep (inspirert av engelske myndigheter). Det var ti kommuner og to bydeler som deltok i studien. Til nå er det rapportert 149 saker (1 sak per person) og det er nærliggende å tro at rapporteringen er for lav, ved for eksempel at en person opplever gjentatte overgrep. Kvinner under 40 år var de mest utsatte ifølge innrapporteringen. Samlet sett antas det at pilotkommunene har for dårlig kunnskap om vold og lite levende praktiserende rutiner vedrørende målgruppen (Elvegård, 2018-2020).

I tabellen nedenfor ser man saksfordelingen i prosjektet (Rop er forkortelse for rus og psykisk lidelse).

Tabell 3. Saksfordeling i TryggEst prosjektet 2018–2020

Rus / Rop	40 %
Psykiske vansker	17 %
Utviklingshemming	14 %

Demens/alder	6%
Uspesifisert bruker	6 %
Annet	17 %

Antall saker etter type sårbarhet. Prosent N = 125

Rusmiljøet er det dominerende feltet med 40 % av sakene, mens psykiske vansker og «annet» feltet (som innebærer ulike grupper funksjonshemmete og minoritets-, og migrasjonsstatus) utgjør 17 % hver.

2.11 Opplevelse av sammenheng

Antonovsky utviklet begrepet «opplevelse av sammenheng» eller *sence of coherence* (SOC) på bakgrunn av resiliensforskning, SOC er en samlet tilstand hos mennesket. Det består av den individuelle summerte oppfatningen av psyke, sosial posisjon og helseforhold. Et slikt salutogenesisk perspektiv fokuserer på god helse versus uhelse. Tre faktorer bidrar til denne summen av oppfatningen. Det første er om en klarer å se løsninger på utfordrende problemer, det andre er om man oppnår tilfredsstillelse av egen utførelse, og det tredje er aksept og forståelse av det som inntreffer ens liv (Borge, 2018). Fra 2001–2004 ble det utført en studie ved Sahlgrenska universitetssykehus i Göteborg (Sverige), hvor de benyttet seg av SOC modellen for å måle hvilken rolle SOC spilte inn i forhold til selvmordsforsøk. 155 pasienter deltok i studien hvor det først ble gjort en initierende screening, så en 2 måneders oppfølging og deretter en 3 års oppfølging. Her fant de korrelasjon med lav SOC og høy frekvens av selvmordsforsøk ved de to første målingene. Forskerne konkluderte med at helsepersonell med inngående kunnskap om SOC (og kartleggingsmetoder) i sammenheng med suicidal problematikk, kan være avgjørende for pasientene (Sjöström, 2012).

I en annen prospektiv studie som i tillegg til så på betydningen av SOC, trakk også inn hvilken relevans faktoren *felleskap* har for mennesker i kriser. *Sence of community* (SOM) er oppfattelse av tilhørighet, og er stort sett basert på tilknytning til den kultur en er vokst opp i. I 2005 ble jødiske grupperinger bosatt på Gaza stripen, tvunget ut og bort fra sine hjem etter israelske myndigheters kontroll. Forskerne foretok en undersøkelse av religiøse jødiske ungdommer i alderen 12–18 år av deres oppfatning av SOC og SOM i forbindelse med konfliktene i Gaza. De målte SOC og SOM rett før evakueringen, noen måneder etterpå og 5 år senere. Her fant de at SOC var lav ved de to første målingene og ble forhøyet eller tilbakevendende etter 5 år. SOM var høy rett før evakueringen og ble vesentlig lavere i

etterkant, den endret seg ikke etter 5 år. Studien viser at SOC og SOM er betydningsfulle beskyttelsesfaktorer for å bearbeide kriser, og i denne aktuelle studien vises SOC som en vesentlig faktor ved akutt krise og SOM vesentlig i en kronisk fase. Hvilket betyr at myndighetene er nødt å innvilge ressurser i kronisk fase for at man skal opprettholde tillit til samfunnet man lever i (Braun-Lewensohn, Sagi, Sabato & Galili, 2013).

2.12 Psykososial utviklingsteori

Erik Homburger Erikson (1902–1994) utviklet den psykoanalytiske ego-teori på bakgrunn av Sigmund Freuds teori om selvet. Men i motsetning til Freud som fokuserte mest på individets indre mekanismer, vektlegger Erikson betydningen av mennesket i samspill med andre (Jerlang mfl., 2008). Erikson vokste opp i Tyskland med dansk mor og jødisk stefar. Med sitt skandinaviske utseende i et jødisk miljø, betraktet han seg selv som en outsider. På bakgrunn av oppveksten i Tyskland med et annet opphav, medførte dette identitetsproblemer som voksen. Etter mye kunstnerisk sjelegransking, begynte Erikson å undervise ved et av Freuds skoler og kom i kontakt med flere psykoanalytikere og Anna Freud; datter av Sigmund Freud. I 1933 flyttet han til USA og endte senere med å bytte etternavn fra Homburger til sitt eget navn Erikson («sønn av seg selv»). Erikson sitt eget identitetsdilemma, ga utvilsomt opphav til hans psykososiale utviklingsteori (Carver, 1996). Utviklingsteorien til Erikson er mest kjent for å være en livsløp-teori, som betyr at den er gjeldende fra man setter sine første spor til utgang av livet som gammel. Han fremhever at personligheten blir utviklet gjennomgående i relasjoner, og alle deler av livet er viktige for personlighetsdanning (ibid).

Erikson mener at mennesket skal sees fra tre synsvinkler: som er organisme, som et Jeg (ego) og som et medlem av et samfunn (Jerlang mfl., 2008). Mennesket starter sitt livsløp allerede i livmoren, og her dannes det biologiske og genetiske grunnlaget for individets utvikling gjennom livet. Allerede på dette biologiske og genetiske tidspunkt kan fosteret møte på en krise, gjennom påvirkning av hva mor foretar seg eller det kan skje en malfunksjon ved at det oppstår en feilutvikling. Mennesket skal alltid forstås som somatisk, i den forstand at de kroppslige behov må tilfredsstilles først. Å lære seg å spise og gå er en vesentlig somatisk oppgave. Forståelse av Jeg`et er barnets indre psykiske regulator. Barnets evne å balansere sin samvittighet og forstå sin plass i verden. Hovedoppgaven er å opprettholde indre psykisk harmoni, for å kunne fungere på alle plan. Mennesket er et sosialt vesen og fødes inn i en verden med en bestemt kultur og normer. Man opptrer i henhold til sin kultur for å dekke sine fysiske behov som mat og tak over hodet, men også for å få innpass i sosiale grupper som for eksempel på et fotball lag (ibid).

Erikson deler menneskets utvikling inn i 8 stadier; hvor mennesket møter kriser i forhold til alder i livsløpet, og hva utfallet kan bli i henhold til det stadiet en befinner seg på. Stadiene er stadig i en dynamisk prosess og er gjensidig avhengige av hverandre. Det betyr at hvordan individet løste en tidligere krise i livet, vil ha innvirkning på hvordan man håndterer den neste krisen. Det er ikke mulig å hoppe over et stadium, man er nødt å være barn før en blir gammel. Erikson mener at utviklingen kan stoppe opp hvis individet blir utsatt for stress. En kan da bli fiksert i en situasjon, eller det kan forekomme en regresjon i personens utvikling. Hvis en for eksempel skulle bli utsatt for et traume, vil individet på et senere tidspunkt ofte måtte oppleve en regresjon i form av at det må konfronteres med de negative følelsene på det aktuelle stadiet. Når dette skjer får individet ny mulighet å bearbeide følelsene og gjenvinne mestring og identitet (Jerlang mfl., 2008).

Tabell. 3 Oversikt over Erikson`s psykososiale utviklingsteori (oversatt til norsk av forfatter)

Eldre voksen	Integritet (visdom) vs fortvilelse (bitterhet)
Voksen [opptil 60-årene]	Skapelse (ettermæle) vs stagnasjon (egosentrisme)
Ung voksen [midten av 20-årene]	Intimitet (nær relasjon) vs isolasjon
Ungdom [12–20 år]	Identitet vs rolleforvirring
Skolealder [6–11 år]	Samfunnsborger (nytteverdi) vs underlegenhet
Førskolealder [3–5 år]	Initierende vs skyldfølelse
Tidlig barndomsalder [2–3 år]	Autonomi vs skam og tvilsomhet
Spedbarn [0–12 måneder]	Tillit vs mistillit

Oversikt over de åtte stadier i Eriksons psykososiale teori med tilnærmet aldersspenn, over hvilken *livskrise* som dominerer hvert enkelt stadium (Carver, 1996).

2.13 Tilknytningsteori

John Bowlby (1969) var opptatt av hvilken beskyttelsesfunksjoner tilknytningsteorien fremmet og studerte adferd i realistiske livssituasjoner for å finne ut av dette. Bowlby mener at adferden er biologisk styrt ved at man søker trøst og beskyttelse hos omsorgsgiver når faren truer. Hvor eller hvem barnet søker trygghet hos blir dermed barnets trygge base, og blir da grunnmuren i tilknytningsrelasjon. Det er som regel mor som blir barnets trygge base, men hvis mor ikke er psykologisk tilgjengelig vil ikke dette skje. Det har med kvalitet og

hyppighet på reaksjonsmønsteret til omsorgsgiver overfor barnet, da barnet opparbeider seg indre arbeidsmodeller for dette. Bowlby mente at hvis et individ har trygg tilknytning til sin omsorgsgiver, er det mindre utsatt for intens eller kronisk frykt. Og at det lettere skaper god tilknytning videre senere i livet med aktuelle partnere og egne barn. Det interessante er at forventningene til individer er en refleksjon av hva de selv er oppvokst med av *responsivitet* til egen adferd. Lyons-Ruth mfl. 2004 referert i Gulbrandsen (2006) påpeker at barn som for eksempel opplever oppdragervold eller mishandling, befinner seg i en sårbar konfliktsituasjon da foreldrene representerer trygghet og frykt på samme tid. Bowlby observerte små barn i den kjente adskillelse-situasjon, og mente barna reagerte med helt bestemte emosjoner. Hvis barnet ikke fant tilknytningsperson ville det reagere med frykt. Hvis barnet ble adskilt fra tilknytningsperson over lenger tid ville det reagere med sinne, og hvis tilknytningsperson ikke er tilgjengelig mens barnet prøver å reetablere kontakt, vil det reagere med tristhet. En trygg tilknytning er barnets psykologiske tilstand hvor en opplever konsekvente reaksjoner, for eksempel i form av at mor forsvinner fra synsfeltet, men kommer alltid tilbake igjen. En utrygg tilknytning kan observeres enten ved at barnet kommer tilbake til tilknytningsperson men utviser ikke følelser, og i noen tilfeller velger å vise følelsene til en gjenstand som blir viktig for barnet (en kosebamse for eksempel). Eller at de ikke tør å utforske miljøet sitt selv om tilknytningsperson er der, og veksler på å være sint og kontaktsøkende (disharmoni). Begge disse to formene for utrygg tilknytning kommer av at barna har opplevd forskjellig mottakelse på sin trygghetssøking hos omsorgspersoner. I verste fall kan en desorientering av tilknytning skje og barnet tar med seg erfaringene å utvikler psykopatologi senere i livet (Gulbrandsen, 2006).

Kulturelle forskjeller kan forekomme ettersom hvilken kultur man blir født inn i. I en japansk studie på tilknytning hos hjemmeværende mødre fant man hele 80 % trygg tilknytning (hvor de søkte mor) hos 2-åringene og 20 % utrygge eller ambivalente. Japan har en svært sterk tradisjonell kultur, hvor morsrollen settes høyt og barna er med mor nesten hele døgnet fremfor å bli plassert i for eksempel barnehage. Kultur blir dermed en stor faktor i forhold til hvordan man vurderer trygghet og tilknytning, så det er ikke alltid at Bowlbys teori kan fungere som valid måleredskap på tvers av kontinenter (Takahashi 1990, referert i (Gulbrandsen, 2006).

2.14 Kulturforskjell i oppdragelsen

«Kultur er lært, den blir i større eller mindre grad overført samtidig som den forandrer seg. Kultur er knyttet til tradisjon, men mer presist er det å si at den ligger i menneskers erfaringer» (Eriksen, 2001).

Oppdragelsesstil er påvirket av hvilken kultur man selv har blitt oppdratt innen. Whiting og Edwards (1988) referert i Santrock (2006) viser til en internasjonal krysskulturell studie som inkluderte hele 186 kulturer; hvor da den vanligste og mest effektive oppdragerstil for positiv utvikling hos barn, var å være kjærlig og disiplinert på samme tid. I USA er det forskjell på minoriteter som afrikanskamerikansk og latinamerikansk oppdragerstil, i forhold til majoriteten. Det er mer vanlig at oppdrageransvar ligger utstrakt i familietreet hos minoriteter (tilbringer mer tid med slekt, enn bare med foreldrene), og minoriteter får i tillegg flere barn enn majoriteten. Enslige foreldre er også mer utbredt blant minoriteter, og blir da mer økonomisk vanskeligstilt enn hushold hvor man disponerer to inntekter. Dette bidrar til at den enslige forelder må etterlate barna hos for eksempel tanter og onkler for å dra på jobb. Det skal påpekes at en utvidet familie kan også fungere som en beskyttelsesfaktor for å redusere stress hos barnet (ibid). McCord, Draucker og Bigatti (2019) publiserte en metaundersøkelse i 2018 om at latinamerikanske unge voksne viste høyere prevalens av nedsatt psykisk helse, enn både afrikanskamerikansk og etniske amerikanske unge voksne. Det var kulturelle konflikter som bidro til dette, som blant annet diskriminering, avvisning, familieuoverensstemmelser og immigrasjonsstress. I den samme studien refererer forfatterne til aktuelle studier ved det tveeggede av å være krysskulturell, den ene er at dette kan være en styrke for individet, mens på den andre også kan være en belastning. Det er særs av betydning når en krysskulturell person opplever kulturelle forskjeller og krysspress i en periode av livet hvor identiteten til individet dannes (ibid).

2.15 Bioøkologisk utviklingsmodell

Urie Bronfenbrenner introduserte i 1979 en modell som hadde til hensikt for å påvise utvikling hos mennesket i forhold til hvor man vokste opp og med hvem (Gulbrandsen, 2006). Denne modellen er blitt revidert og utviklet over lang tid for å tilpasses nyere forskning og funn, men det essensielle i modellen er vektleggingen av kulturperspektivet og barnet i sosial relasjon. Modellen til Bronfenbrenner er systemisk og alle trinn er gjensidig avhengige av hverandre for utvikling. Barnet anses ikke som statisk, men som en aktiv mottaker og bruker av informasjon i dynamikk med sine relasjoner, som igjen har kontakt med lokalmiljø som påvirker deres signaler og handlinger overfor barnet. Barnets innerste handlingsrom kalles

mikrosystem, det er her barnet gjør sine direkte erfaringer med verden. For eksempel er foreldrerelasjon og besøk hos bestemor og bestefar handlinger som skjer i mikrosystemet. Barnet får sin første tilknytning med omsorgsperson ved å søke trøst og respons hos for eksempel mor, Bronfenbrenner kaller dette for dyade eller *samspill*. Når samspillet repeteres og blir en trygghet for barnet, dannes det en proksimal prosess, som vil si en betydningsfull rite for de involverte fordi engasjementet ligger i livskvalitet. Bronfenbrenner setter proksimale prosesser som et av de viktigste forholdene innen utvikling. Hvilken rolle barnet har i forhold til sine relasjoner har en betydning i samspillet. Barnet er barn av noen, med et sett foreldre, som igjen har et sett foreldre og kanskje svigerforeldre fra et annet land for eksempel. Barnet har forskjellige forventninger til de forskjellige relasjoner fordi rollen endrer seg i forhold til hvilke proksimale prosesser som har forekommet. Det er ikke sikkert at rollen som barnebarn hos det ene paret med besteforeldre, er likt hos det paret fra et annet land. Neste trinn er *mesosystemet*, som er forbindelsen mellom to eller flere miljøer som barnet eksisterer i. Når barnet begynner i barnehagen eller på skolen, åpnes det opp en ny verden for barnet som eksisterer utenfor hjemmet. Her kan barnet være en direkte forbindelse mellom de to miljøene, eller stå utenfor og samtidig bli påvirket av hva som skjer i mesosystemet (for eksempel at foreldrene deltar på et foreldremøte uten barnet, som setter rammer for hvordan barnet skal vise progresjon i skolen). *Eksosystemet* er når miljøene blir indirekte påvirket av et miljø som ikke har direkte kontakt med barnet. Et eksempel kan være den offentlige tannhelsetjenesten som tilbyr gratis undersøkelse og profylakse til alle norske barn. En offentlig ordning som de fleste nordmenn har kjennskap til, og frem til barnets første undersøkelse, er: Har foreldre pusset barnas tenner etter nasjonale anbefalinger? Barnet blir påvirket av tannhelsemiljøet før det i det hele tatt har fått sin egen erfaring med tannpleieren. *Makrosystemet* er et gjennomgående system som berører alle trinn, fordi den reflekterer kulturer og tradisjoner barnet automatisk er født inn i. Det norske samfunn har sterke tradisjoner som er godt forankret på makrosystem nivå, når et barn blir født i Norge med etniske norske foreldre, er det stor sannsynlighet for at barnet blir oppdratt innen en norsk variant av kristelig tradisjon (ved at familien følger kirkens tradisjoner i henhold til blant annet ekteskap, jul- og påskefeiring). Det ligger forventninger til rollen man har i et samfunn, ettersom hvilket trossamfunn og ideologi som ligger til grunn. Et barn vil som regel gjennom livet etterstrebe en aksept for sine verdier som kommer av det samfunnsskapte. I Norge står for eksempel utdanning som en høy verdi, har man utdanning er det et kollektivt konsensus om anerkjennelse. Barnet er også nødt å forholde seg til generasjoner forut og de som kommer etterpå. Vi kan derfor se på hva arv og generasjonsforståelse har for betydning

på en tidslinje, eller *kronosystemet* som det kalles. På lik linje med Erikson sin psykodynamiske utviklingsteori, mente Bronfenbrenner at mennesket var i utvikling fra fødsel til død (ibid).

«Utviklingsøkologi dreier seg om det vitenskapelig studiet av stadig bedre tilpasninger mellom en aktiv, voksende person og de miljøene, også de i forandring, som den utviklende personen lever i. Disse prosessene må studeres slik de berøres av relasjoner mellom de umiddelbare miljøene og av de mer omfattende kontekstene som miljøene inngår i»

(Bronfenbrenner 1979, referert i Gulbrandsen 2006, s. 21).

2.16 Hjelpers perspektiv på utsatte minoritetsbarn

Mange hjelpere har møtt barn som normaliserer volden de opplever, fordi dette er hverdagen de kjenner til helt siden de var født (Steinsvåg & Heltne, 2011). I andre tilfeller er det slik at noen barn orker ikke å åpne seg for en hjelper, fordi de opplever for eksempel at foreldrene uansett gjenforenes etter voldsepisodene. Naturlig nok føler de da at slaget er tapt når dette skjer gang på gang, mens i andre tilfeller kan barnet også ha blitt truet om å tie. Barnevernet er en instans som ofte møter minoritetsbarn med erfaring fra vold i hjemmet, enten indirekte (mellom foreldre) eller direkte (ved for eksempel oppdragervold). I forhold til oppdragervold kan barna oppleve å slites mellom to kulturer da de i noen tilfeller vet at den norske kulturen ikke tillater at voksne påfører barn vold, mens hjemme er de nødt å adlyde foreldrenes oppdragelse som innebærer oppdragervold. Dette kan føre til at barnet strever med å finne tilhørighet da det ikke er samsvar mellom de to verdener de oppholder seg i. Oppdragervold av både fysisk og psykisk art er omfattende på verdensbasis, og er i bunn og grunn intendert med god hensikt. Dette kan være for at barnet skal innrette seg best mulig etter aksepterte normer og unngå å havne utenfor fellesskapet i følge tradisjoner. For eksempel er det å skrike til barnet sitt normalt i både Chile, Egypt og USA for å korrigere adferd. I Norge og etter WHO sine definisjoner blir oppdragervolden klassifisert som familievold. Det er flere studier som fastholder at vold er skadelig for barnet i uansett form, da volden aktiverer alarmberedskapen og fører til stressutvikling og uhelse. Det er også uheldig om oppdrager skal fungere som en kilde for omsorg og kjærlighet, men samtidig utøve en trusselfunksjon for barnet. Dette kan føre til at barnet senere vil få problemer med tilknytning og relasjonserfaringer, på grunn av grunnleggende mistillit skapt i barndommen. I mange kulturer er det en gjengs oppfatning at det å snakke med barn om traumatiske hendelser som det å være vitne til vold mellom foreldrene eller flykte fra krig, kan gi ytterligere problemer for dem. Det er ikke ønskelig å påføre barna mer smerte, og av denne grunn er det flere

minoritetsforeldre som lar være å snakke med barna om vold for å skåne dem mest mulig (ibid).

Bredal (2009) referert i Steinsvåg og Heltne (2011) viser til tre typer holdninger i barnevernet i forhold til møtet med minoriteter. Den første er at de av og til kan gripe inn for raskt fordi de ikke forstår kulturen familien representerer. Ytterpunktet er når de ikke griper inn eller griper inn for sent fordi nettopp respekt for kultur gjør at dette tillates. Det kan skyldes at hjelpeapparatet oppfatter alle problemer som kulturforskjeller i minoritetskontekst, og rett og slett blir usikre på når eller om de bør foreta seg noe. I forhold til samtaler med foreldre som bruker oppdragervold, burde en hjelper appellere til den godes hensikt og fokusere på alliansebygging med foreldrene for å trygge barnets oppvekstrammer. Ved å for eksempel påpeke at vold kan skade barnets utvikling for læring (hjernen blir skadet og barnet får dårlige karakterer på skolen), at vold kan føre til aggressiv adferd senere (for eksempel kriminell aktivitet), eller at barnet ikke vil utvise omsorg for foreldrene når de blir gamle fordi hjertet deres blir hardt. Dette kan hjelpe foreldre å forstå at oppdragervolden kanskje ikke fungerer like godt på lang sikt.

2.17 Foreldreveiledning

Haugen, Paulsen og Caspersen (2018) stiller et meget relevant spørsmål om når og hvor en bør sette inn forebyggende tiltak i forhold til barn som opplever vold. Barnevernet opererer med generell forebygging eller universelle tiltak, som i form av informasjonsarbeid om barnevernets oppgaver i miljø og samfunn. De selektive tiltak er arbeid med utvalgte risikogrupper, for eksempel asylmottakene. Indiserte tiltak er rettet direkte mot individer med for eksempel adferdsproblemer. På bakgrunn av funn fra prosjektet «*Barnevernets arbeid mot vold i minoritetsfamilier*» (på oppdrag av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet), fokuserer artikkelen på arbeid på indiserte tiltak eller på tertiært nivå (volden er allerede et problem i målgruppen) hvor barnevernet for eksempel benytter foreldreveiledning som en innsats (ibid). Børresen, Haugen og Fønnebø (2008) forklarer blant annet *Parent Management Training* (PMT eller PMTO) som en intervensjonsorientert metode (foreldreveiledning), for de som har barn i alderen 4–12 år. Metoden er rettet mot foreldrene og fokuserer på deres relasjon og samspill med barnet i håndtering av konflikter og problemadferd. Det brukes video, rollespill og instruksjoner av fagperson i tiltaksprogrammet, for at foreldrene skal lære seg verktøy for å håndtere avvikende adferd på en konstruktiv og hensiktsmessig måte. I første omgang må foreldre lære seg å definere adferd, deretter se forskjellen på generell og avvikende adferd. De trenes på bruk av konsekvenser, positiv forsterkning og selvkontroll. *Multisystemisk terapi*

(MST) er også en metode innen foreldreveiledning, som fokuserer på de med eldre barn fra 12–18 år som har utviklet alvorlige adferdsvansker. Dette kan være at ungdom har begynt å søke seg til for eksempel kriminelle miljøer og eller rusmiljøer, hensikten er å få dem ut og inn i sunnere omgivelser med hjelp fra jevnaldrende (for eksempel tilrettelagt aktivitetstilbud i kommune). Dette er fordi relasjonsbygging og bekreftelse fra omgangskrets er svært viktig for ungdom, og som foreldre burde man oppmuntre til kontakt med sunn ungdom og aktiviteter. Foreldre lærer seg gode mestringsstrategier ut i fra adferdsteorier basert på sosialøkologisk modell (Bronfenbrenner) og rollemodell læring (Bandura) som ofte fungerer spesielt for de yngre .

3 METODE

Kleven (2018) definerer forskningsmetode som fremgangsmåten man har brukt for å besvare, belyse eller få kunnskap om spørsmålene man har stilt. Innen naturvitenskapelig forskning søker man i hovedsak etter generelle lover (en generell gyldighet) og forskningen er *nomotetisk*. Forskning som fokuserer på enkelthendelser, for eksempel historisk forskning, blir omtalt som *ideografisk* forskning. Pedagogisk forskning befinner seg ofte mellom disse ytterpunktene. Ved å fokusere på enkeltpersoner, grupper og eller institusjoner i forskjellig kontekst er det lite hensiktsmessig å lete etter en generell konklusjon. Hvis vi spør hvilken metode som er best for å lære barn å lese, begynner svaret nesten alltid med at «det kommer an på...». Dette er fordi det er ikke sikkert at en metode er den beste metoden for å lære alle barn med sine individuelle forutsetninger å lese. Kultur, bakgrunn, arv, oppvekst, personlighet og temperament er bare noen egenskaper på betingede effekter som også kalles *samspillseffekter* som kan ha betydning for metodevalg.

Repstad (2007:16) referert i Thagaard (2018) viser til kvalitativ metode som de *kvaliteter* eller egenskaper ved de sosiale fenomenene vi studerer. Forskjellen ved kvalitativ og kvantitativ metode er at førstnevnte søker å gå i dybden, mens sistnevnte ønsker å få oversikt over populasjon (antall eller utbredelse av et fenomen). Siden denne studien er basert på *semistrukturerte dybdeintervju* av et fåtall mennesker med sine samspillseffekter, blir studien klassifisert som kvalitativ forskningsmetode (ibid).

Hawthorne-effekten er et begrep som oppsto i 1920-årene, da *The Hawthorne Works* fabrikken (produksjon av telefon- og elektrisk utstyr) viste økt produktivitet når arbeiderne var under observasjon av ledelsen. Dette er et fenomen som ofte blir referert til i forskning

(som «forskermanipulasjon») da man er nødt å være klar over at adferden til de som skal studeres kan endres, eller være tilgjorte når de vet at de blir observert. I et samspill eller en samhandling foregår en produksjon av kunnskap basert på den aktuelle kontekst, altså relasjonen mellom informant og forsker under intervjuet. Jeg som forsker er oppriktig interessert i fenomenet og kan i tillegg gjenkjenne meg ved informantene, da jeg også er av tverrkulturelt opphav. Informantene kunne se på meg med engang å forstå at jeg også bar på en annen kultur i tillegg til den norske. Dette kan ha vært med på å skape en kontekst som for eksempel gjorde det lettere for informanten å dele livsverden sin med meg. Men det kan jo også hatt motsatt effekt uten at jeg forsto dette, ved at nettopp på grunn av gjenkjennelsen at de ikke ønsket å fortelle meg alt. Det er min oppgave å analysere og sortere datamaterialet i den grad av hva som er informantenes holdninger, og hva som er mine egne. Jeg vil senere skrive meg selv inn i data under diskusjonskapittelet, for å trekke inn eksempler på hvorfor jeg kan relatere meg til informantenes historie og studien i sin helhet. På bakgrunn av metodevalg, kunnskap om tema og identifisering som krysskulturell kan man si at studien i alle tilfeller er farget av forskeren i tillegg (Aase, 2014).

3.1 Vitenskapsteori

En fenomenologisk tilnærming består i å beskrive et fenomen så godt man kan ut fra aktørens erfaring. Man tar utgangspunkt i at sannheten er den som springer ut i fra opplevelsen til den som står i det. Meningen med tilnærmingen er å tolke de sentrale temaer som er aktuelle for aktøren i deres verden, på deres språk og ta med nyanseringer og hendelser som er deres oppfatning. Hensikten er å få tilgang og forståelse, ikke en generell mening om tema eller fenomen. Man prøver å unngå dikotomiske spørsmål, og åpner opp for refleksjon og mulig tvetydighet fra informant. Det kvalitative forskningsintervjuet er også en erfaring som vedkommende gjør seg der og da, og man bør være klar over at ny mening kan skapes i ny relasjon mellom forsker og informant. Dette baseres på forskerens kunnskap om tema, og ikke minst sensitivitet og kontakt mellom forsker og informant under intervjuet (Kvale, 2009). Thagaard (2018) sier at fenomenologisk forskning kan starte med et utgangspunkt i forskeren og hans eller hennes refleksjoner om et fenomen. Siden studien utføres i min fortolkningsramme vil svarene informantene komme med være avkodet etter min oppfatning på deres historieformidling og fremtoning i møtet vårt. Da jeg har kjennskap til feltet og egenerfaring vil jeg påstå at jeg inntok en intuitiv og empatisk rolle som forsker, selv om jeg ikke sitter med akkurat de samme «kulturelle briller» som hver enkelt hadde. Aase (2014) påpeker det basale i kvalitativ forskning med det at tolkning av handlingspremisses er en

virkelighetsforståelse, selv om handlingene ikke henger på grep for eksempel majoriteten. Et eksempel kan være om en har opplevd å bli slått av mange menn gjennom livet, og har etter dette en virkelighetsforståelse om at alle menn slår.

Alt hva jeg vet om verden, selv gjennom vitenskapen, vet jeg ut i fra mitt eget synspunkt eller ståsted. Vitenskapens symboler ville ikke bety noe uten dette. Hele vitenskapens univers er skapt på basis av den opplevde verden, og hvis vi betrakter vitenskapen stringent, vurderer dens mening og rekkevidde nøyaktig, må vi først gjenopplive denne opplevelsen av verden, som vitenskapen er et sekundært uttrykk for (s. viii).

(Merleau-Ponty, referert i Kvale, 2009, s. 48).

3.2 Forskningsdesign

I 2005 vedtok FN sine medlemsland en deklarasjon på bioetikk og menneskerettigheter.

Sårbare eller utsatte grupper trenger beskyttelse for spørsmålet om å delta i forskning. Dette fordi samtykke kan påvirkes av personlige og miljømessige utfordrende forhold.

Forskningsetiske komite for humaniora og samfunnsfag presiserer i retningslinjene deres at barn er sentrale bidragsyttere i forhold til eget liv, men at de også har krav på beskyttelse. Det er dermed en stor etisk vurdering å sammenligne barns *kompetanse og sårbarhet*, spesielt i en utsatt gruppe (Backe-Hansen, 2009). Norsk senter for forskningsdata anser også barn som en sårbar gruppe å bedrive forskning på, og opplyser prosjektansvarlige om å være oppmerksom på tett oppfølging under og i etterkant av prosessen. Belastningen ved å delta i en studie skal stå i rimelig forhold til samfunnsnyttene ved ferdigstillelse ((NSD), 2018). I helseforskningsloven kapittel 5 § 22 står det:

Alminnelige bestemmelser om forskning på mennesker

Forskning på mennesker kan bare finne sted dersom det ikke finnes alternative metoder som er tilnærmet like effektive.

Før forskning på mennesker gjennomføres skal det gjøres en grundig vurdering av risiko og belastning for deltakerne. Disse må stå i forhold til påregnelige fordeler for forskningsdeltakeren selv eller for andre mennesker.

Forskningen skal stanses dersom det viser seg at risikoen er større enn mulige fordeler, eller dersom det foreligger tilstrekkelige holdepunkter for positive og fordelaktige resultater.

Forskning kan bare kombineres med behandling dersom forskningen antas å ha helsefremmende verdi for forskningsdeltakeren. Fordelene, risikoene, belastningene og effektiviteten ved en ny metode skal prøves mot de beste metodene av forebygging, diagnostikk og behandling som til enhver tid er tilgjengelige, med mindre særlig tungtveiende hensyn tilsier det (omsorgsdepartementet, 2009).

Et forskningsdesign som inkluderer å studerer menneskers adferd på nært hold, er en etisk vurdering opp mot nytteverdi og eventuell skade man kan påføre de som deltar. I dette tilfelle er det underliggende å tenke på risikoen for *gjenopplevelse* eller retraumatisering som et potensielt negativt utfall av studien. Isdal (2017) trekker inn gjenopplevelse som en av symptomene innen PTSD, og innebærer blant annet flashbacks, mareritt, eller opplevelse av handling og eller følelser fra traumet som utløses av triggere. Det var derfor viktig for meg som forsker i studien å intervju personer som ønsket og snakke om sine erfaringer, og som de selv beskrev: «*Hvis det kan hjelpe noen andre i lignende situasjoner så gjerne det!*». Jeg anser det som lite sannsynlig å retraumatisere informantene, når jeg ikke har intensjoner om å gjenskape traumene de har vært gjennom. Men jeg kan likevel ikke utelukke mulige konsekvenser og anser det som et ansvar å være klar over disse mekanismene i forhold til PTSD. Jeg kan for eksempel ta forbehold som å tilrettelegge de fysiske forholdene (hvor og når intervju bli avholdt, unngå forstyrrelser), ikke bruke sterk parfymerte produkter og presentere informant en rolig og tillitvekkende holdning (trygghet). Selv om informantene var myndige og samtykkekompetente voksne, mener jeg det er hensiktsmessig å trekke dem frem som sårbare grupper da traumene ble opplevd som barn.

Kvale (2009) beskriver det kvalitative forskningsintervju som en *privilegert adgang* til menneskers livsverden. Det er særlig to begreper som utmerker seg i en slik setting, *bevisst naivitet* og *sensitivitet*. Den første delen er at man bør ha et mål om å innhente data som er så forutsetningsløs (fordomsfri og åpen for nytt fenomen) som mulig, og det andre er at man bør ha en viss innsikt i tema og være *innstilt på samme frekvens* som informanten for å skape den aktuelle data der og da. Dette blir jo på en måte et paradoks, men er igjen faktorer som intervjuer bør være seg bevisst for å lykkes med gjennomføringen. Poenget er å skape samspill for å svar på forskningsspørsmålet, selv om en har kunnskap om tema, så har en ikke kunnskap om det spesifikke menneskets erfaring. De etiske dilemmaer bør være overveid og som forsker da være klar over asymmetrien i intervjusettingen (ibid). Bourdieu (1996:17–38) referert i Thagaard (2018) poengterer det interessante ved den *symbolske volden* som kan forekomme i en kontekst hvor en skal intervju sårbare grupper. Hvilket betyr at hvis en skal

intervjue en målgruppe med minoritetsbakgrunn og voldserfaringer, kan informantene oppfatte sin posisjon i studien som en *taper gruppe* i samfunnet. Intervjuer som lurer på disse tingene kan da bli oppfattet å tilhøre *vinner gruppen* hvis vedkommende tilsynelatende ikke har de samme forutsetningene som informantene. Jeg innledet kapitlet ved å beskrive meg selv som tverrkulturell og hadde en viss forhåpning om å bli anerkjent av informantene som «*en av dem*». Berger og Luckman (1971) referert i Aase (2014) forklarer at møtet mellom informant og intervjuer er et bidrag til forskning, da sosial virkelighet skjer innenfor denne rammen. En forsker vil ha større innsikt i studien (og hvert av informantenes bidrag) ved å nettopp inkludere seg selv og sin erfaring.

3.3 Intervjuguide

Kleven (2018) forklarer intervjuet som en metode som kan befinne seg på et kontinuum mellom det strukturerte og det ustrukturerte. I dette kontinuumet befinner det seg alt fra strikte skjemaer med svært mange spørsmål, og i noen tilfeller kanskje forhåndsdefinerte svaralternativer for informanten; til en fri dialog uten spørsmålsoppsett mellom informant og intervjuer om et aktuelt emne. Det er fordeler og ulemper med både det ene og det andre. Ved for eksempel å kjøre intervjuet veldig strukturert, kan essensiell informasjon utebli ved at informant ikke får mulighet til å utdype svarene sine. Et kvalitativt intervju betegnes ofte som strukturert eller halv strukturert (semistrukturert) intervju, eller som klinisk intervju og dybdeintervju som i tilfellet med denne oppgaven (ibid).

Intervjuguiden er utarbeidet for å få svar på hva vedkommende tenker om eget liv, helse og fremtid etter uheldig barndomserfaring som vold og eller krise. Temaene som blir spurt om er *identitet, arv og miljø, traume, beskyttelsesfaktorer, motivasjon og mestring, og selvbestemmelse/ autonomi* – se vedlegg 1. Det er til sammen 30 spørsmål i intervjuguiden, men siden metoden min er *semistrukturert*, valgte jeg å stille spørsmålene ettersom hvor det falt meg naturlig å gjøre dette under samtalen med hver enkelt informant. Intervjuene varte mellom 1 og 2 timer med de unge voksne, og jeg tillot digresjoner og utdypende forklaringer for å få informant til å åpne opp om sin historie. Intervjuguiden ble i utgangspunktet tilpasset for å intervju 16-åringer og ble godkjent av NSD september 2019. Da jeg forkastet den opprinnelige planen om å ha mindreårige i studien, reviderte jeg intervjuguiden noe, for å utnytte den friheten som ble utløst av det å ha samtykkekompetente voksne informanter. Studien har hatt som formål å analysere og kategorisere informantenes utsagn i lys av identitet og voldserfaring.

Intervjuguiden til hjelpere er kategorisert inn i *hjelpers rolle, traume og i møte med utsatte barn og kulturforskjeller*, og ligger se – vedlegg 2. Totalt er det 16 spørsmål i intervjuguiden for hjelperne, og intervjuene varte rundt 30 minutter på hver av informantene. Siden intervjuguiden ble utarbeidet i starten av prosjektet ble betegnelsen på den profesjonelle «behandler» og «hjelper», det skal nevnes at informantene i denne studien anså seg selv som hjelpere fremfor behandlere. Underveis i arbeidet kunne jeg se denne rasjonaliseringen i den forstand at begrepet behandler kan bli ansett som en som utøver medisinsk hjelp ovenfor en pasient, for eksempel en autorisert psykolog. En hjelper er mer likeverdige i forhold til den de hjelper. Jeg har for øvrig ikke definert begrepene i oppgaven og forholder meg til at informantene anser seg selv som hjelpere.

3.4 Etiske retningslinjer

Øverlien, Hauge og Schultz (2016) spør om det er uetisk forskningspraksis å intervju barn som har vært utsatt for vold og overgrep, siden de omtales som sårbare grupper. Det er mulig å se på det utsatte barn som sårbar og kompetent, og av den grunn bør barn ikke bli fratatt muligheten å uttale seg i forskning. Barn og unge er etterspurt i forskning og det skal ideelt sett også legges vekt på likeverd, i form av at alle (uansett bakgrunn) bør kunne få mulighet å delta.

Nå ble ikke akkurat denne studien slik som jeg hadde tenkt, med å inkludere mindreårige, men den inneholder sensitive opplysninger. På bakgrunn av de vurderinger jeg har gjort i samråd med mitt fakultet, så jeg ikke behovet med godkjenning fra etisk komité når mindreårige informanter falt bort fra studien. Jeg satt igjen med myndige og samtykkekompetente informanter som kunne uttale seg på vegne av seg selv, etter informasjon om konsekvensene av å delta i et forskningsprosjekt. Prosjektet faller inn under personopplysningsloven fra 2001, som vil si at prosjektet er meldepliktig se – vedlegg 3. NSD vurderer et hvert prosjekt i forhold til gjeldende forskningsetiske regler. Kvalitative studier skal på lik linje med andre studier forholde seg til de etiske retningslinjer i forskermiljøet, som innebærer spørsmål om formålstjenlighet, redelighet og nøyaktighet (Thagaard, 2018).

3.5 Utvalgsriterier

Kriteriene for å delta i studien som ung voksen minoritet var at vedkommende var nødt å være mellom 18 og 29 år, ha en minoritetsbakgrunn, og opplevd vold og eller krise før man var blitt voksen. Jeg har operert med norsk myndighetsalder som er 18 år, og legger denne til grunn for om man er under derav barn eller over derav voksen. Også fordi at studien representerer bare samtykkekompetente voksne, som kan gi refleksjon over hva som skjedde

med dem som barn. I det norske samfunnet opereres ofte begrepet «ung voksen» innenfor aldersspennet 18–29 år.

Et annet viktig kriterium som må nevnes er at informantene var nødt å være norske statsborgere og snakke norsk. Jeg hadde ikke kapasitet å trekke inn informanter som eventuelt hadde behov for tolk, eller håndtere samtykkeskjema fra noen som kunne ha problemer med å forstå hva deltakelse i et forskningsprosjekt innebærer. I gruppen hjelpere var eneste kriteriet at man hadde førstehåndserfaring med målgruppe og tematikk. Informantene kommer både fra nord og sør i landet.

3.6 Utvalg

Informantene er anonymisert med fiktive navn, randomisert etter mest populære navn i Norge i 2016. De er listet i tabellene under med en liten introduksjon av vedkommende og deres opphav. Listen viser hvem som tilhører gruppen «unge voksne» og hvem som tilhører gruppen «hjelpere».

Tabell 3.

Unge voksne	Introduksjon
Nora	- En 21 år gammel jente med samisk opphav.
Lucas	- En 26 år gammel gutt med utenlandsk opprinnelse.
Emma	- En 27 år gammel jente med en norsk far og en sørøstasiatisk mor.
Zara	- En 20 år gammel jente med en norsk mor og en søramerikansk far.

Tabell over unge voksne som deltok i studien

Tabell 4.

Hjelpere	Introduksjon
Maja	- Avdelingsleder ved krisesenter.
Sofie	- Miljøterapeut ved krisesenter.
Ella	- Miljøterapeut og teamleder ved krisesenter.

Tabell over hjelpere som deltok i studien

På grunn av tidspress like før innleveringsdato på oppgaven, har jeg valgt å utelate sitater fra «Sofie». Dette er fordi hun spurte meg på forhånd om å få tilsendt tekst som eventuelt skulle siteres, før oppgaven kom på trykk (da jeg ikke vet hvor lang tid dette ville ta eller om hun var tilgjengelig per tiden). Hennes avsnitt blir da noe kortere enn hva jeg hadde tenkt, da det vil bestå av min fortolkning og oppsummering av inntrykket fra intervjuet.

3.7 Prosess

Jeg hadde alltid en ide om å rekruttere mindreårige fra institusjon til studien, med *Statens Barnehus* i tankene i forhold til problematikk og organisering. Som jeg innledningsvis nevnte er dette på grunnlag av min nysgjerrighet på *barnas opplevelse* etter erfaring med vold og eller kriser. Jeg henvendte meg tilsammen til over 50 avdelinger og personer, og hadde noen fine dialoger med enkelte representanter. Jeg må innrømme at det var demotiverende å se at nei-kolonnen i Excel arket var så utrolig dominerende i et prosjekt som jeg brenner veldig mye for. Jeg kommer ikke til å liste opp samtlige institusjoner (da flere er mindre organisasjoner), og heller ikke hvem vise til de som var positive eller negative til forskningsprosjektet. Jeg henvendte meg til blant annet institusjonene nedenfor i hele Norge:

- Statens Barnehus
- Krisesenter
- SMISO (Senter mot incest og seksuelle overgrep)
- Frelsesarmeen Barne- og familievern
- Ungdomssentre
- med flere.

I forhold til mitt hoved ønske så var det et barnehus som var svært positiv til studien, etter at daglig leder hadde fått en liten briefing på prosjektbeskrivelsen. Men det krevde aksept hos politimesteren på forhånd, og jeg skrev da en søknad direkte til vedkommende om dette. I tillegg måtte godkjenning fra NSD og Etisk komité foreligge før barnehuset ville vurdere å la meg benytte barn fra deres databaser. Jeg hadde vært i dialog med NSD siden sommeren, og prosjektbeskrivelsen ble godkjent i september 2019. Siste godkjenning som jeg manglet var da fra etisk komite. Jeg fikk tilbakemelding på fremleggingsvurderingen hos komiteen i november 2019, at prosjektet mitt måtte formelt fremlegges på grunn av premisser og omfang. Det ble også her nevnt at studien kunne ansees som et delprosjekt i en større undersøkelse. Jeg kan for så vidt si meg noe enig i dette, da mitt tidsperspektiv på oppgaven var for smalt og jeg hadde ikke tid å sende revidert prosjektbeskrivelse inn til neste vurdering hos komité som var desember 2019.

Thagaard (2018) bemerker blant annet at forskeren bør ha en alternativ setting ved planlegging av feltarbeid. Selv om prosjektet er relevant i forhold til institusjonen man oppsøker, så er det ikke slik at man alltid ønsker en observatør tilstede. I de tilfeller man får adgang, så er det ofte slik at informant ønsker å fortelle og dele sine erfaringer. Siden jeg innså at tiden min rant ut, var jeg nødt til å gå for plan B for prosjektet; Unge voksne med de samme premisser, men som kunne samtykke på egenhånd. Dette førte til at enkelte ting falt bort, blant annet NSD sin anbefaling om å tilby oppfølgingsperson for samtale til barna etter deltakelsen.

3.8 Tilgjengelighetsutvalg

Berg (2001:32) referert i Thagaard (2018) forklarer «*convenience sample*» eller tilgjengelighetsutvalg, som et selektert utvalg personer med de aktuelle premissene som er relevante for problemstillingen. Fremgangsmåten ved å spore disse er som regel i nærmiljø eller bekjentskap til forsker, hvor det er større muligheter for at deltakerne vil stille opp. Ved å oppnå kontakt med potensiell kandidat, kan man igjen spørre om vedkommende vet av flere som kan passe til studien. Denne metoden kalles *snøballmetoden*, som betyr at man starter med et lite utvalg og at denne kan balle på seg og bli et større utvalg. Det er noen komplikasjoner med denne fremgangsmåten, blant annet at det er informantene som foreslår andre informanter som av stor sannsynlighet befinner seg i samme nettverk. Vi får altså en gruppe som representerer samme område eller miljø. Et annet etisk dilemma er at forsker får kjennskap til personer som ikke har gitt sitt samtykke til å bli forsket på. Det kan jo være at

vedkommende sier nei, og i etterkant tenker på at forsker har fått informasjon om deres situasjon fra den som valgte å delta studien (ibid).

Jeg sendte en privatmelding via Facebook til noen bestemte venner som jeg visste kjente til eller var aktiv i et utenforskap, som for eksempel at de var blitt kastet ut hjemmefra og eller gikk på sosialstønad for å overleve. Jeg ba disse om å videreformidle min utlysning til potensielle informanter de visste om, og ba dem ta direkte kontakt med meg. På denne måten ville ikke jeg på forhånd ha kjennskap til hvem mellommann ville foreslå, og jeg unngikk dermed den etiske konflikten. Jeg fikk positiv respons. Mellommann sendte meg kontaktinformasjon til de som aksepterte (og passet profilen), og jeg avtalte intervju direkte med dem. Erfaringsmessig i slike miljøer er at «likesinnede finner hverandre i elendigheten», de har fortalt om sine erfaringer til hverandre. De har tillit til mellommannen som introduserte meg til dem, på lik måte som mellommann har til meg. Det er derfor ekstremt viktig for meg å ivareta deres anonymitet i studien. Jeg kunne sikkert intervjuet flere om samme tematikk hvis jeg hadde åpnet kriteriene, som alder for eksempel. Min fremgangsmåte med «semi-snøball effekten» gav tre informanter fra mellommann og en informant fant jeg selv. Sistnevnte kjenner jeg ikke, men hun er i samme omgangskrets som meg. Etter vurderinger av vedkommende basert på kunnskapen jeg sitter med som fagperson og privatperson, tok jeg en sjanse på at vold var noe hun kanskje kjente til. Det viste seg at dette var tilfelle og hun åpnet seg opp med engang og ønsket å fortelle hennes historie til meg, og ikke minst som en læring til andre.

Siden jeg allerede satt på rådata over institusjoner som var positive eller negative til studien, kunne jeg bruke denne til å etterspore hvem som mest sannsynlig ville si ja til å delta med en hjelpers perspektiv. Statens Barnehus utgikk i denne runden, da jeg var interessert i en behandler- og eller hjelper relasjon i forhold til målgruppen. Statens Barnehus tilrettelegger for avhør av barnet, og således blir dette en mer «transkripsjon» av barnets uttalelser i en sak, istedenfor refleksjon av dem etter min mening. Men det trenger jo selvfølgelig ikke være tilfelle i arbeidsprosess hos de som jobber med barna ved Statens Barnehus. Da jeg hadde fått positiv respons fra krisesenter på oppgavevinklingen min, tok jeg kontakt på nytt igjen for å høre om de hadde tilgjengelige ansatte som hadde tid og lyst til å snakke med meg. Jeg var veldig heldig da jeg ble satt i kontakt med tre forskjellige hjelpere som alle hadde lang erfaring med vold og minoritetsproblematikk som kunne gi meg verdifull innsikt i studien.

3.9 Tilrettelegging

Det var som sagt bare en informant som har samme tilholdssted som meg, alle de andre måtte jeg reise til. Tre intervju er blitt foretatt ved møterom ved et universitet på deres boplass, siden jeg hadde mulighet å reservere dette til studieformål. Et intervju ble foretatt hjemme hos informant siden universitetet lå langt unna og det var på kveldstid. Intervju med hjelpere ble foretatt på arbeidsplassene deres, og var noe kortere enn intervjuene til de unge voksne. Her var det viktig for meg å tilrettelegge (lokasjon og tidsbruk) for hjelpere, for å ikke ta de vekk for lenge fra arbeidet deres. Ved slike henvendelser er det avgjørende å få godkjenning fra daglig leder eller personalansvarlig på å intervju de ansatte i arbeidstiden, og ikke minst overholde tidsperspektivet som er gitt på forhånd. Dette er selvsagt tilrettelegging som skal få de ansatte til å takke ja til å delta.

3.10 utfordringer

I min egen hjemkommune oppfattet jeg det slik at aktuelle institusjoner kan være noe mett på studentundersøkelser. Jeg konfererte med en medstudent som også jobbet med sin masteroppgave parallelt med meg, og vedkommende møtte de samme utfordringene i skolene i kommunen. Dette ble naturligvis et problem for meg som masterstudent, når tilbakemeldingene var «vi har ikke kapasitet» og «vi er med på andre prosjekter». Jeg benyttet egne midler for å reise til informanter og institusjoner for å samle data. Ved ferdigstillelse av prosjektet kunne jeg hatt 10 informanter totalt som representerte data i studien. De to siste satt langt unna meg i luftlinje, det var en voldsutsatt og en hjelper fra institusjon. Den voldsutsatte trakk seg i siste liten på grunn av min intervjuguide ikke la føringer for hvordan historien ville bli formidlet. Institusjon hadde bedt om å få tilsendt intervjuguiden på forhånd for å gjennomgå denne med informantene. Dette var for så vidt greit, men jeg erfarer at jeg kan formidle formål og fremstilling bedre ansikt til ansikt til deltakere enn skriftlig. Dessuten er intervjuguiden mer som et kart for meg, intervjusettingene utarter seg på en mye mer naturlig og på en åpen måte. Men det kan være at intervjuguiden ble oppfattet rigid og lukket ved at den ble lest opp av en som ikke har skrevet den. Det var den voldsutsatte som trakk seg fra studien, ikke hjelperen ved institusjonen. Jeg var da nødt å ta en avgjørelse på å stryke denne informanten fra listen, basert på økonomi som dessverre ikke strakk til.

Jeg opplevde det som utfordrende å jobbe alene med en problemstilling som inkluderer barn, sårbare grupper og sensitive opplysninger i samme oppgave. Men samtidig er problematikken så interessant og samfunnsrelevant at jeg håper dette er noe jeg kan plukke opp igjen på et senere tidspunkt.

3.11 Representativitet og overførbarhet

«Forskeren må alltid foreta et utvalg av kilder, og det er om å gjøre at dette utvalget blir så *representativt* som mulig for den virkeligheten som skal beskrives» (Kleven, 2018, s. 168).

Thagaard (2008) referert i Ringdal (2018) mener begrepene *troverdighet og bekræftbarhet* egner seg bedre til bruk innen kvalitativ forskning, enn reliabilitet og validitet. Hun beskriver at dette går ut på om studien er gjort på en tillitvekkende måte og at kvaliteten som utvinnes kan støttes opp av andre undersøkelser. Begrepet *representativt* er ofte benyttet innen kvantitativ forskning, da formålet er å kunne generalisere fra utvalg til populasjon (Aase, 2014). For å kunne gjøre dette må et utvalg være på minst 1000 enheter for at dette kan vurderes som *overførbart*. Mitt forskningsprosjekt har verken ressurser eller datatilgang på denne mengden informanter. Problemstillingen både er og har vært utfordrende å rekruttere informanter til – men om tidsaspektet mitt hadde vært større – og om snøballen hadde fått rulle lenger, kunne dette ha medført et noe større utvalg. Det er forståelig at informanter behøver betenknings tid når det innebærer slike sensitive opplysninger fra sårbare grupper.

Det er vanskelig å si hvor *representativt* studiens informanter er for krysskulturelle unge generelt, i lignende situasjoner og barndomserfaringer. Men ut i fra teorien som jeg har referert til og intervjuene med hjelperne som har erfaring med minoriteter, er det grunn til å anta at det kan være store mørketall i forhold til *representativitet*.

3.12 Informert samtykke

Når det gjelder de øvrige informantene i oppgaven så fikk de stikkord om temaet tilsendt på forhånd av intervjuet, enten per mail for hjelpere eller via Facebook for de unge voksne. Intervjuguiden gikk vi gjennom sammen muntlig på intervjuet, og samtlige skrev under på samtykkeskjema, hvorav alle parter fikk egen kopi. Jeg var nøye med å forklare formål med studien, rettigheter til informant (som for eksempel mulighet for å trekke deltakelsen) og at samtykkeskjema var nødt å foreligge, for uten denne kunne jeg ikke benytte meg av data i oppgaven. Ingen hadde innvendinger på samtykkeskjema, og jeg opplevde god kontakt med samtlige informanter. Se – vedlegg 4 og 5.

Kommer man seg forbi offentlige godkjenninger og tillatelse fra institusjoner, så vil jeg anta at barna (16-åringene) på lik linje med de unge voksne i denne studien lettere aksepterer å la seg intervju om sin situasjon. Det som er særdeles viktig da, i tillegg til de etiske vurderinger; hvem er det som sitter i andre enden som prosjektansvarlig- og hvilken kunnskap man har om tema, samtalemotodikk med barn og hvor tillitsfull man er i en slik posisjon. Det

er vanskelig og ikke minst tidkrevende å utarbeide en prosjektbeskrivelse og en søknad/presentasjon av seg selv med bakgrunn og utdanning, hvor en skal presentere seg for for eksempel en institusjon. Hvor mye tid har en daglig leder på å lese henvendelser fra x antall masterstudenter? Men samtidig bør jo et slikt forskningsprosjekt vurderes grundig når det er snakk om barns deltakelse.

Jeg prøvde så godt jeg kunne å presentere meg formelt i første omgang på et Word dokument til de aktuelle institusjoner, og informerte at de skulle få nærmere beskrivelse av studien om det var av interesse å delta. Det er ikke så lett å innhente samtykke og deltakelse som en skulle tro, men det var samtidig hyggelig å få tilbakemeldinger fra de institusjonene som mente at prosjektet mitt var uvurderlig og at tematikken er så viktig i dag.

3.13 Transkribering og oppbevaring av data

Jeg har fulgt universitetets retningslinjer i henhold til personvern og oppgaveskriving i denne studien. Det betyr at godkjenning fra NSD og samtykkeskjema foreligger før datainnsamling har forekommet. Jeg opprettet eget nettskjema ved UiO sitt *nettskjema-diktafon* (nettskjema: 127893), hvilket innebar at man måtte benytte diktafon applikasjon på mobiltelefon under hvert intervju. Når en lagrer opptaket på et eget nettskjema i denne applikasjonen, betyr dette at opptaket ligger trygt på universitetets hard drive, som blant annet vil si at man ikke kan spille av opptaket på mobiltelefonen (om man for eksempel skulle miste mobiltelefonen). Jeg hadde også i tillegg en ekstern lydopptaker i back up under hvert intervju etter UiO's anbefaling, da jeg var redd for at opptakene skulle bli borte, siden nettskjema-diktafon er relativ ny praksis ved universitetet. På grunn av dette ble transkriberingen gjort av meg selv ord for ord i eget Word dokument per informant. Jeg har ikke skrevet ned personopplysninger i form av navn under transkribering, men gitt informant navn som for eksempel UV1 (Ung voksen 1) for å gjenkjenne filene, og lydopptaket på ekstern lydopptaker er blitt destruert etter hver transkribering. De transkriberte filene har vært oppbevart på min private Macbook med passordbeskyttelse. Jeg har til enhver tid jobbet med prosjektet alene i mitt eget hjem av praktiske årsaker, og har ikke hatt kontorplass ved instituttet med mine medstudenter dette året. Det har selvsagt gjort til at jeg har gått glipp av verdien ved å diskutere og konferere daglig med medstudenter, men til gjengjeld har mine data vært trygge da man ikke kan ha 100 % kontroll over ting i et åpent landskap.

3.14 Operasjonalisering

Denne studien er blitt fortolket av meg selv som prosjektansvarlig, med min bagasje (som utdanning) og forforståelse som selvsagt påvirker studien i noen grad. Derfor er min bakgrunn for studien hensiktsmessig og få med i introduksjonen for prosjektet, slik at leser kan se forskerens utgangspunkt for å utdype problemstillingen. Analysen av data er blitt gjort med hjelp av det kvalitative verktøyet: *Nvivo 12* for Macbook. Dette er et arbeidsverktøy utarbeidet for å prosessere fenomenologiske *ikke-numeriske data*, slik som dette tilfellet. Verktøyet er utbredt på verdensbasis og kan blant annet tolke lydfiler, men per tiden kan jeg ikke se at dette var en valgmulighet for norske brukere. Jeg var derfor nødt å bare basere meg på de transkriberte Word dokumentene. Her har jeg klassifisert, sortert og rangert dataen for å komme frem til funnene i studien med utgangspunkt av kategorisering gjort i intervjuguidene. Siden jeg bare har hatt et raskt introduksjonskurs i *Nvivo 11* ved fjorårets semester (Antonsen, 2018), var jeg noe avhengig av nyere nettvideoer for å lære meg ytterligere fortolkningsmuligheter i *Nvivo 12*. Foreleser fra i fjor forklarer at åpen koding er å skrive stikkord i margen under teksten, slik som handlinger eller inntrykk en får av informant. Dette har jeg gjort underveis under alle intervju i form av å notere meg et lite *memo* eller oppsummering av informantens fremtoning og utsagn på mobiltelefon (selvfølgelig anonymisert memos). Disse har vært til stor hjelp under den senere analysen i *Nvivo 12*, for å minnes følelsen jeg hadde under hvert enkelt intervju. Foreleser forklarte videre at når en jobber med koding av materiale, så ser vi på hvilke begreper som hører sammen, eller kan passe i samme kategori. Dette kalles «*axial coding*» og er med forbehold kodet innenfor mine fortolkningsrammer, også i etterkant av hjelpers utsagn om tema. Poenget er å komme frem til kjerne kategorier som kan identifisere noen essensielle temaer i studien (ibid).

3.15 Validitet og reliabilitet

Validitet er gyldighet. Spørsmålet er om jeg har undersøkt det jeg sa jeg skulle undersøke. Har problemstillingen blitt besvart? For å kontrollere dette kan man validere studien i syv stadier: tematisering, planlegging, intervjuing, transkribering, analysering, validering og rapportering (Kvale, 2009). Dette er en prosess som har fulgt studien fra dag 1 til selve innleveringen av masteroppgaven. Man kan spørre om studien har produsert kunnskap som er fordelaktig, til tross for forskning på sårbare grupper? Jeg velger å forholde meg til informantene som sier ja. Ja til at det er fordelaktig å stille spørsmål om vold, og spørsmål om annerledeshet, så tidlig som mulig. Dette er en liten studie som gir oss innsikt i en målgruppe med fellesnevner (tilhørighet og livshistorie), og en fremstillingen av deres selvoppfatning

på et relativt tidlig tidspunkt i livet.

Kleven (2018) presenterer begrepene *indre og ytre validitet*. Indre validitet er et lokalt fenomen som er knyttet til konteksten studien befant seg innenfor. I dette tilfelle er det tolkningen både informant og forsker har gjort i forkant og i underkant av intervjuet (for eksempel hvilke tanker informant gjør seg etter å ha lest samtykkeskjema). Det har med forforståelse til problematikken, hva jeg tar med til bordet (personlighet og kunnskap) og hva informanten tar med. Forstår informant budskapet og hensikten med studien? Kjenner informant seg igjen som målgruppe? Det er også av relevans for hvordan vi påvirker hverandre i denne utvekslingen. Hvis relasjonen mellom oss er dårlig (for eksempel at informant ikke opplever tillit), kan konklusjonen av indre validitet bli vanskelig å tolke, altså ingen samsvar med problemstilling og kan dermed gi ugyldig resultat. Den ytre validitet er spørsmålet om hvem disse resultatene er gyldige for, og hvor de er gyldige. I denne studien er konteksten tverrkulturelle unge voksne som har erfaring med vold og eller krise, og hjelpere som står i relasjon til målgruppen. Er da resultatet og studien utelukkende relevant bare for disse? Jeg vil påstå at siden problemstillingen omhandler oppfatning og identitet til en utsatt tverrkulturell, er det nok mest gjenkjennbart for en annen i akkurat samme posisjon. Men siden hensikt med forskning er å få innsikt i andres tenke- og levemåter for å oppnå mer kunnskap om det aktuelle fenomen (for eksempel medstudenter som skal lese oppgaven), er det sannsynlig at man kan benytte funnene fra denne studien i en annen kontekst.

Reliabilitet er etterprøvbarehet. Vil en annen forsker komme til de samme konklusjoner i en lik studie som denne? (Kvale, 2009). Mest sannsynlig ikke. Disse funnene er et resultat av min relasjon til informantene. Jeg har på min egen væremåte kommunisert med informantene på en måte hvor de kan snakke åpent rundt intervjuguiden og tillatt digresjoner. Jeg har stilt informantene oppfølgingsspørsmål underveis, men hele tiden hatt tak på den røde tråden for å ikke miste målet av synet. Et eksempel er at en av informantene avslørte selvmordsforsøk på et oppfølgingsspørsmål jeg stilte ganske sent i intervjuet, denne informasjonen er av stor relevans i forhold til studiens formål. Men jeg vil anta at etterprøvbareheten er bedre på intervjuene av hjelpere, da de svarte mer direkte på spørsmålene mine, og utdypet disse etter egen mening. Det har vært en naturlig måte for meg å prøve å oppnå tillitsfull kontakt, og jeg vil anta at dette setter reliabiliteten på prøve, fordi det er umulig å kopiere min fremtoning i henhold til improvisering og kreativitet. En annen forsker vil få sin unike relasjon med informantene og vil dermed ha en egen fortolkningsramme å jobbe med som jeg ikke kan

etterligne. Dette tenker jeg blir vanskelig uansett hvor objektiv man er i sin rolle, man måtte i så fall ha en ufravikelig streng intervjuguide som ikke åpent for refleksjon (ibid).

3.16 Metodekritikk

Aase (2014) karakteriserer kvalitative metoder som *intensiv* forskning eller «*noe mer enn én person og samtidig noe mindre enn én person*». Dette er fordi formålet er å få mest mulig inngående informasjon om enhetene som studeres. Det er da viktig å få frem at det er *enheter* som studeres og ikke bare en enhet. En person som studeres må forstås ut i fra den eller de relasjoner som han/hun samhandler med. Enheten vil alltid fortelle om sine erfaringer fra en eller flere relasjoner, så det blir ikke korrekt å si at jeg har studert bare denne ene personen. Vi kan konkludere med at studien ikke bare har 7 enheter som studeres, men at disse 7 har x antall relasjoner som har betydning for deres erfaringer – og dermed for deres avgitte svar eller refleksjoner om fenomenet.

Det er fire ulike unge voksne med fire ulike bakgrunner og relasjoner, hvor jeg har stilt åpne spørsmål som tillater utdypning av svar, hvilket som også er meningen med prosjektet. Ved å innhente et hjelper-perspektiv i tillegg, blir studien utviklet til å omhandle et fenomen og ikke bare enkeltindividets livshistorie. Hensikten med dette er å understøtte funnene til de utsatte til en viss grad, men samtidig kan jeg stille spørsmålet om dette er riktig metode, da ingen av de utsatte hadde oppsøkt krisesenter i løpet av livet sitt. Hva ser helpere hos de som søkte hjelp da? Kan disse funnene sees hos de som ikke søkte hjelp?

I dette prosjektet benyttet jeg fordelen min ved at jeg hadde relasjoner i et preget miljø og endte opp med en datainnsamling basert på en jungeltelegraf som jeg ikke hadde kontroll over. Jeg kan bare gå ut i fra at informantene har den aktuelle bakgrunn og erfaring som de forteller om. Man er nødt å stole på historiene informantene forteller, og jeg har ingen grunn til å anta at hendelsene ikke har forekommet da historiene etter min mening var kronologisk og troverdig. Men hadde jeg for eksempel funnet informantene gjennom Statens Barnehus sin database, ville jeg igjen hatt fordelen ved at disse utsatte barna har alle levert en anmeldelse i forkant av oppfølging ved barnehuset. På denne måten hadde muligens metoden produsert en annen gyldighet.

I etterpåklokskap tenker jeg på om informanten som trakk seg fra studien, gjorde dette fordi vedkommende rett og slett ikke forstod budskapet i intervjuguiden min. Selv om de ansatte ved krisesenter prøvde å oversette så godt de kunne, så fantes det ikke språk og betydning tilnærmet godt nok informantens egen kulturelle forståelse (selv om premisset mitt

var at informantene skulle beherske norsk). I mitt litteratursøk og alle undersøkelser jeg har studert i løpet av denne prosessen, er det ofte jeg kommer over forskere som stadig vekk kommenterer resultater og funn med at aktuell studie kanskje ikke er representativt for minoriteter. Dette er fordi når man skal rekruttere målgruppen kan man møte på språk- og kultur(mis)forståelser, eller at utvalget er for lite. Så når jeg velger å gjøre en studie som inkluderer det kulturelle aspektet, er jeg smertelig bevisst dette fenomenet innen forskningen.

En av de unge voksne forteller blant annet om en oppvekst sammen med storebror som var diagnostisert med Asperger, hvilket hun selv fikk diagnostisert på et senere tidspunkt. Denne informasjonen påvirket mange valg informanten foretok seg, og jeg har i ettertid tenkt at jeg burde inkludert en egen faktor som: «*sykdom og eller tilstand hos familiemedlemmer*». En annen informant snakker ofte om en fraværende mor som ikke fulgte henne godt nok opp som barn, og mente at moren mest sannsynlig slet psykisk selv. Hvis jeg skulle gjort studien om igjen på de utsatte, ville jeg sett nærmere på akkurat viktigheten av psykisk helse hos familiemedlemmer som en sentral påvirkende faktor av mestring og identitet.

I utgangspunktet hadde jeg tenkt å ta med intervju av en erfaringskonsulent fra Landsforeningen for pårørende innen psykisk helse, men innså på tampen mot innleveringsfrist at jeg da måtte tatt med mer om pårørende perspektivet i oppgavens helhet. Jeg tror at dette aspektet kan utgjøre en betydningsfull del av et menneskets personlighet og evne til mestring gjennom livet på godt og vondt. Da jeg var i dialog med erfaringskonsulenten fortalte hun blant annet om en episode om en minoritetsmor som hadde oppsøkt et av deres lokallag for hjelp og støtte i forbindelse med sitt barn som slet. Hun fortalte videre at hun hadde mistet en god del oppfølging og informasjon når det gjaldt barnets aktiviteter, da hun hadde gått glipp av noen foreldremøter. Dette hadde ført til skepsis og antakelser blant resten av foreldregruppen, som gjorde til at denne moren på en måte ble stående på utsiden i forhold til de andre voksne. Grunnen til at moren ikke hadde deltatt var at hun rett og slett ikke hadde forstått informasjonen som hadde blitt sendt ut til de foresatte i forkant. Når hun endelig fikk muntlig beskjed om dette, åpnet hun hjemmet sitt for å arrangere foreldremøter hjemme hos henne. Erfaringskonsulenten spør om vi er så gode som vi tror på inkludering når det gjelder minoriteter? Dette ga meg et tankekors da jeg ofte har hørt om lignende situasjoner i mitt nærmiljø, og ikke minst at jeg selv kan synes at det er et vanskelig tema å forholde seg til. Jeg tenker at det da skjer en dobbel belastning i hjemmet ved at både mor og barn sliter med situasjon og tilhørighet. I en annen studie er det kanskje hensiktsmessig å se nærmere på temaene generasjoner og inkluderingspolitikk i Norge.

Det er ikke lett å ta med alle sider i en sak og jeg tenker at det alltid vil være rom for forbedring eller en ny side av saken som man ikke har tenkt i utgangspunktet kan være medvirkende. Det er derfor lurt å diskutere med andre for å få et annet lys på saken, da vi verdsetter forskjellige ting til forskjellig tid. Jeg har vært forsiktig med å omtale denne studien med andre, av hensyn til personvern til informantene. Men har fortalt andre om oppgavens hensikt og formål på generelt grunnlag vedrørende vold, identitet, mestring og kultur.

3.17 Refleksjon over egen forskerrolle i studien

Min egen bakgrunn som krysskulturell har hatt en vesentlig betydning for studien. Etter hvert intervju har jeg gått noen runder med meg selv, for å prøve og sette meg inn i deres livsverden og rasjonalisering. Jeg har også mine erfaringer fra vold i barndommen, men ikke i så alvorlig grad som hva informantene i studien har vært gjennom. Dette vil jeg komme tilbake til i drøftingen, for å trekke noen paralleller fra det teoretiske, mitt eget ståsted og informantenes fortellinger.

Jeg ser at jeg underveis i intervjuene svarer informantene med: «Jeg forstår» og «jeg skjønner». Men gjør jeg nå virkelig det? Har jeg noen gang sett et ferskt avkappet menneskehode i en gisselsituasjon hvor jeg trodde jeg skulle dø? Nei. Jeg har ikke det, og kan da umulig forstå hvordan dette opplevdes på kropp og sinn for denne informanten. Men jeg kjenner meg igjen i beskrivelsen han tegner av seg selv etter sin voldserfaring som krysskulturell: «*Jeg har et krokodillehjerte*». Jeg vet ikke hva dette betyr på arabisk, men informanten bekrefter nikkende når jeg spør om det kan bety at hjertet hans har måttet tåle mye. I ettertid tolker jeg det at som krokodillens hjerte, har hans hjerte «to helt adskilte rom». Det som er i det ene rommet er avstengt fra det som er i det andre. Slik kan det gjemme seg mye erfaring i det hjertet som ikke får komme ut.

Jeg tør å påstå at det at jeg kommer fra et likt ståsted som krysskulturell, har bidratt til at relasjonen var såpass tillitsfull som jeg opplevde den. Dette oppleves som en «naturlig» prosess som skjer nesten hver gang jeg kommer i kontakt med krysskulturelle. Dette vil jeg også komme tilbake til i presentasjon av hjelperne i studien. Hjelperne kommer fra et profesjonelt ståsted med mye arbeidserfaring innen vold og kultur. Min rolle som forsker endret seg da fra identifisering med krysskulturelle til tilskuer på en måte, da jeg ikke sitter med den praktiske erfaringskompetansen som de gjør. Det var likevel en aha-opplevelse hver gang de fortalte noe som de unge voksne også har tatt opp i sine intervjuer. Informantene visste naturligvis ikke om min bakgrunn angående vold, men her tror jeg at de klarte og åpne

seg fordi jeg genuint var interessert i historien og arbeidet deres. Jeg opplevde at intervjuene med de unge voksne kunne ha fortsatt mye lenger enn tiden som var satt av til formålet.

4 PRESENTASJON AV FUNN

4.1 Nora

Nora sitter foran meg med et smil om munnen selv om jeg var noe treg med å komme i gang med intervjuet, da jeg ikke kunne finne nypresset kaffe på huset denne dagen. Vi sitter alene på et relativt stort møterom for bare to personer på universitetet i hennes hjemby. Nora forteller meg at hun er født og oppvokst her. Begge hennes foreldre er norske, og hun er av samisk opphav på farssiden. Jeg kan antyde noe høye kinnbein på jenta mens hun snakker, og jeg synes det er flott. Jeg spør henne litt om det samiske, men hun vet nesten ingenting om den arven. Hun kan ikke snakke samisk og erindrer egentlig bare at faren var preget av dette fordi han var veldig streng gjennom oppveksten mente hun.

«Pappa var mer som ikke fokuserte på at smertene kommer innenfra, han var mer at vi kan fikse sår, det er bare et skrubbsår...det mer fysiske...ehm...men så klarte han heller ikke...han har jo to barn med Asperger...det er mye møter og mye jobb, mye styr...han taklet ikke det lenger»

Nora er bare 21 år gammel og har dessverre hatt en god del erfaring med vold allerede. Hun begynner å fortelle om en ensom barndom med mye mobbing. Hun har bodd i samme nærmiljø og gått på samme skole hele livet, men det var først som 13-åring at Nora fikk sin første venninne. Hun gikk gjennom en hverdag hvor hun fikk sårende kallenavn av medelever på skolen, fikk ting kastet etter seg i friminuttene og ingen hjelp av lærere. Nora har en eldre bror som er diagnostisert med Asperger og bipolar adferdsforstyrrelse, hun beskriver oppveksten som krevende for foreldrene. Broren synes det var lettere å forholde seg til moren i forhold til faren, fordi hun var mer medgjørlig. For Nora var dette en mulighet for henne å skape en sterkere relasjon med far, da hun følte at hun var mindre verdt uten en diagnose. Hun trengte oppmerksomheten til faren, selv om han hadde sitt syn på oppdragelse.

«...fordi jeg nikket og smilte allerede som barn, altså det var jo tøft og jeg sa jo en gang til mamma: «Jeg skulle ønske det var noe galt med meg slik at jeg også kunne få oppmerksomhet»...»

Da hun var 10 år skiltes foreldrene hennes og situasjonen ble for vanskelig for Nora, faren fikk ny familie med en bonusdatter som Nora betraktet som bedre for faren enn henne. På

denne tiden ble hun sendt til kommunepsykolog fordi hun tryglet og ba om hjelp. Men hun opplevde ikke å bli hørt her, da situasjonen ikke virket alvorlig nok i hjelpeapparatets øyne. Senere ble hun også diagnostisert med Asperger og ADD (Attention deficit disorder). Da Nora ble 13 år begynte hun med selvskading, hun prøvde og endre på utseendet ved å sminke seg annerledes og sulte seg selv. Som 16-åring ble hun sparket ut hjemmefra av faren, og traff så den første kjæresten sin. Hun ble forelsket i han og de to forlovet seg på et tidspunkt. Et år inn i forholdet begynte kjæresten å endre adferd.

«Jeg var i et forhold... hvor det var mest psykisk... det var mest kommentarer om at jeg var ubrukelig og jeg burde bare gi opp og at jeg klarer ingenting – jeg er verdiløs, men hvis han hadde drukket og hvis jeg hadde irritert han, så ble det mer fysisk»

En kveld satt Nora på mobiltelefonen å surfet, kjæresten ble plutselig sjalu å slo og dyttet henne i mangel på oppmerksomhet. Han hadde drukket den kvelden, og Nora prøvde å roe ned situasjon med å foreslå at de kunne legge seg sammen. Hun ble hos han den natten og fortalte ingen om hva som hadde skjedd. Nora begynte i ny jobb, hvor hun havnet i den samme posisjonen som hun hadde på skolen – hun ble mobbet av arbeidskollegaene sine. Hun ble deretter innlagt på grunn av alt stresset og under denne perioden resonerte hun seg frem til at hun ville forlate kjæresten sin. Hun klarte ikke å være undertrykt lenger, verken på jobb eller hjemme. Hun ville bare dø. Men dessverre opplevde hun ikke forståelse for sin situasjon hos hjelpepersonell denne gangen heller, selv om Nora skåret særdeles høyt på depresjonstest. En ulykke kommer sjelden alene, og Nora forteller om en ny voldshendelse på dette tidspunktet. Hun blir utsatt for voldtekt av en fremmed en kveld på byen, dette sliter hun med i etterkant og psykologen har diagnostisert henne med PTSD.

«Ehm... og jeg tror det verste med det var at det første de ville vite var – Når skal du ut? Og hver samtale jeg hadde var: «*Når tenker du at vi skal avslutte?*». Og føle at man ikke er velkommen, selv der... når man ikke vet lenger hvordan man skal komme seg gjennom hver dag – hvor man ikke har lyst at det skal være en ny dag – også komme til en plass hvor man heller ikke er velkommen der...»

Jeg spør henne om antidepressiva noen gang har vært et alternativ for henne. Nora sier hun fikk utskrevet dette første gang da hun var 15 år, men at effekten uteble. Så prøvde hun på nytt igjen senere, og da ble bivirkningene så sterke at hun slet med å gjøre enkle ting som for eksempel dusjing. Nora går fortsatt til psykolog og er under oppfølging hos NAV. Hun forklarer at hun har funnet en egen måte å mestre stress på ved at hun utfører kontrollerte pusteøvelser når kroppen begynner å bli urolig.

«Ikke helt...ehm, men jeg har lært meg teknikker...som slik at, hvis jeg merker at jeg begynner å bli urolig, ehm, og tankene presser på, ehm, at jeg...slik som den firkanten på veggen der – jeg vil puste inn og ut etter hvert hjørne – for å passe på at jeg roer ned pusten min...for jeg vet hvis jeg begynner å hyperventilere, så skaker jeg meg selv opp. Og da blir ting mye mye verre...»

Nora forteller at noe av det beste hun vet er å spre glede og positivitet. Hun vil ikke være en negativ person, selv om hun føler det annerledes på innsiden. Hvis noen hadde en dårlig dag så ville hun prøve og endre dette ved å være positiv, hun tror hun alltid har hatt denne egenskapen. I dag finner hun stor trøst og støtte på digitale plattformer. Hun driver med online-gaming, og sier at miljøet er helt fantastisk og det er mange likesinnede her. Hun har fått så mange venner online og det er noe avslappende med å kunne være sosial over nettet, med å slippe og tenke på kroppsspråket.

Det var en person på den tidligere arbeidsplassen til Nora som viste omsorg for henne da hun ble utstøtt av de andre i gruppen. Hun husker vedkommende som snill og som løftet hverdagen hennes selv om det var tøft. Nora og broren hadde ikke et så bra forhold som barn, men nå som de var eldre var dette blitt bedre. De kunne ofte møtes over en middag eller en spillkveld sammen. Kontakten med faren er sporadisk og hun vet ikke om det kan repareres. Hun er veldig glad i moren sin, selv om moren ikke vet om alt som har skjedd Nora. Hun vet ikke om hun skåner moren, eller er redd for reaksjonene hennes. Jeg spør om hun ennå har kontakt med venninnen som hun ble kjent med som 13-åring. Nora lyser opp og bekrefter at det har hun. Venninnen hadde også sin erfaring med vold i barndommen, og sier at de to fant trøst i hverandre og hjalp hverandre når den ene var nede.

«Tankene har jo vært der...hvor mye enklere hadde ikke det vært...man slipper marerittene, man slipper å innbille seg ting...man slipper de tunge følelsene...men så tenker jeg også mye på at – jeg gjør jo en forandring til de folkene som er rundt meg, jeg klarer og hjelpe mange personer for jeg er den personen som mange kommer for å prate med...ehm...og jeg har en kjempegod venninne, og jeg kunne aldri ha tenkt meg å la henne gå gjennom noe så tungt – som å miste sin beste venninne»

Nora har ikke jobbet på 3 år og hun synes det er leit å se personer på hennes egen alder rase forbi henne med skole, jobb og i familiesituasjon. Hun skulle ønske hun hadde noe å gå til som ga henne nytte og glede. Hun vet ikke når dette vil skje for henne, siden hun enda sliter med senvirkningene av det hun har vært gjennom. Hun sier at hun på sikt kunne tenkt seg å stifte familie, noe eget som hun kunne ta vare på. Som liten var Nora aktiv med at hun spilte fotball, var aktiv med svømming, drev med fiolin spilling og sang. Hun ønsket en gang å bli sangstjerne, husker hun. Hun forteller også at hun var flink med sminke og frisering. Men hun

opplevde og ikke få anerkjennelse i det hun gjorde, så hun sluttet med aktivitetene som barn. Faren hennes mente at hun burde bli lærer hvor hun tjente godt og hadde mye fritid (lange ferier). Men Nora vil ikke gå til en jobb hvor hun ikke er lykkelig med det hun gjør. Hun beskriver situasjonen sin som «*stuck*» akkurat nå, men prøver å tenke at livet forandrer seg hele tiden og at hun kan påvirke det.

«...jeg liker å tenke at jeg er en person som ikke er så lett å knekke. Og jeg er nødt å tvinge meg selv til å være lykkelig og være positiv – fordi jeg kan jo velge å ha det kjempedårlig... jeg kan ta det valget veldig lett»

4.2 Lucas

Lucas har vært på skolen hele dagen og er litt sliten i hodet når jeg møter han en sen ettermiddag. Han blir svært takknemlig for Coca Cola flasken jeg tilbyr. Lucas er 26 år gammel og kommer opprinnelig fra Midtøsten. Han har bodd i Norge i mange år og behersker språket godt. Da han var 17 år opplevde Lucas vold på nært hold, som sitter som brent på netthinnen hans. Han forteller at han studerte farmasi i Russland på denne tiden, og var nødt å reise hjem til Syria for å få passfornyelse. På denne tiden var hjemlandet i borgerkrig og det var unntakstilstander ved inn- og utreise. Lucas trodde ikke han ville oppleve å havne i trøbbel da han bare var en ung student, og hadde dermed en lovlig grunn for at han ikke var i militærtjeneste. Reisen til hjemlandet og passfornyelsen gikk i orden, men på returen ble minibussen som Lucas satt i stoppet ved en grensekontroll. De var totalt seks personer som satt i minibussen denne kvelden, sjåføren, to damer, to menn og Lucas på 17 år. Han ser litt ut i luften før han fortsetter på historien. Han husker det var skumring, det var ikke blitt helt mørkt da de ble stoppet. Hele bussfølget må forlate minibussen og blir tvunget ut på et jordet av syv menn som han karakteriserer som terrorister. De blir deretter fratatt mobiltelefoner og pass, så er de nødt å gå gjennom planter og buskas i over en halvtime. Lucas vet ikke hvor de befinner seg.

«...også den ene mannen som står, som går bak meg...han går og skriker hele tiden: «*Jeg har et barn, vær så snill*»...jeg sa ingenting...men han skrek...han overdriver med skriking...slik at jeg begynner å bli nervøs...sant...nervøs, enda mer, sant...(puster) så...vi kom etterpå, vi kom til et hus...som er ingenting inni...vi gikk i ca en halvtime, 40 minutter...eh, også sa de at vi måtte sitte inne og vente...han mannen fortsatte å skrike...de to damene som var, de sto i ro – de var med hijab og sånn...de sto i ro og sa ingenting. Også jeg hører liksom de gråter litt, jeg gjør det også...eh, jeg gråter – jeg er nervøs – jeg er redd...men stille»

Lucas forteller at de kom til en forlatt bygning, et hus uten vindu og dører. Her var de nødt å vente på videre instruksjoner. Mannen som hadde grått siden de ble stoppet på veien, klarte ikke slutte og skrike da de ankom bygningen. De andre i bussfølget ba han om å roe seg ned

ellers ville de bli drept, men mannen ble bare enda mer hysterisk. Til slutt kommer mennene og tar mannen ut av rommet. Resten sitter igjen musestille. Etter en stund begynner følget å bli sultne, de diskuterer om de skal rope på mennene for å høre om det er mulig å få mat. De begynner å rope etter dem, men får ingen svar. De ser ingen eller hører ingen, så beveger de seg bak huset i mørket.

«Ja...så, jeg var så redd at jeg kunne ikke bevege meg...jeg kunne ikke stå opp...du føler liksom at knærne dine bare er helt av...også...den damen sa at det var ingen som svarer oss, og hun gikk å så i vinduet og bakenfor huset og...hun sa det er ingen, det er ingen på huset...og vi måtte...jeg måtte gå på alle fire...jeg kunne ikke stå og gå...eeh, så gikk vi ut og bakenfor huset – var den mannen som de hadde tatt... Hodet var skjært...det var ute»

Lucas erindrer situasjonen som dramatisk og kaotisk. Han forteller at passene og mobiltelefonene deres lå ved siden av det avkappede hodet, men så husker han ikke så mye mer før han besvimer av sjokk. Han sier han har flashbacks av at han ligger i en bil og at han plutselig våkner på sykehuset. Lucas forteller at han mistet taleevnen i over en uke. Han klarte ikke snakke den første tiden, og sier at det gjør noe med kroppen å snuble over et ferskt avkappet hodet i mørket. Jeg bekrefter overfor Lucas at han har vært gjennom en voldsom påkjenning for kroppen og at krisen er potensielt traumatiserende. Han trekker litt på skuldrene sine og forteller om at slike hendelser er vanlig under krigstilstander. Han forteller i en bisetning at en av hans venner i Syria tåler for eksempel ikke lyden av helikopter, fordi da får han assosiasjoner med bombeslipp. Lucas opplevde dessverre å bli utsatt for mer vold når han kom tilbake til skolen i Russland. På grunn av sitt opphav ble han utsatt for blind vold to ganger av radikalisererte russere. Han beskriver dem som «*skin heads*» og svært aggressive.

«Ja, black out...så mistet jeg en tann...altså halve her...fordi de fortsatte å slå meg i ryggen og...hele kroppen...med føttene og hendene...med alt som er mulig...det var helt...jeg fikk ikke se...med øyet – og det var knekt en tann...ja, pluss ja noen brekte her – hendene...»

Lucas sier han var et lett mål fordi han så utenlandsk ut, det var umulig å gjemme seg. Andre gangen de ble stoppet har satt et større preg på Lucas. En av overfallsmennene legger en kniv over nakken hans og beskylder Lucas for å ha stjålet noen penger. Han skjønner ikke hva de snakker om og ender med å få like mye juling som sist. Han våkner av regndråper i ansiktet, forslått ligger han i en sidegate alene. Lucas forteller at han var ikke alene da han ble angrepet, han var sammen med en medstudent som han hadde praksis sammen med på skolen. Lucas kommer seg til politistasjon for å rapportere om den siste hendelsen og etterlyse vennen sin. Han får vite at vennen er funnet, men drept på en bestialske måte – de hadde kuttet

opp magen og røsket ut innvollene hans. Universitetet mente Lucas burde ha oppfølging hos psykolog etter disse hendelsene, han gikk dit toppen tre ganger. Men opplevde ikke at det hjalp noe særlig, da han syntes at psykologen stilte irrelevante spørsmål.

«Jeg vet ikke om kalde følelser...er en sykdom...jeg vet ikke...jeg bryr meg ikke om...jeg blir ikke trist...jeg kommer ikke til å ...hvis jeg hører fra telefonen om at pappaen min er død. Eller mammaen min er død. Altså...det er – jeg vet ikke om det er sykdom eller...»

Lucas slet deretter med økonomien og hadde ikke råd til mat. Uten næring gjennom en hel dag med skole og praksis til utover kvelden, hadde han ikke mulighet for å jobbe og tjene penger. Til slutt var han nødt å frasi seg skoleplassen, dette resulterte til at han ikke kunne bo på campus lenger. Lucas hadde ingen plass å gjøre av seg og ingen tilbydde seg å hjelpe han. Han fant en forlatt personbil hvor han tilbragte hele 2,5 måneder, å vasket truser og sokker inne på WC på en lokal kafé. Han husker spesielt hvor kaldt de russiske nettene var og at han trodde han ville dø. Han sier han bare ønsket å sovne stille inn på dette tidspunktet.

Det er sårt å tenke på at ingen medstudenter tok kontakt for å høre hva som skjedde med meg etter at jeg ble kastet ut av campus den gang, sier han. Den forlatte ulåste bilen var redningen til Lucas, han sier at han gikk fra restaurant til butikk for å tilby hjelp i form av vask eller snømåking mot mat. Han husker spesielt en episode svært godt. Han hadde vasket kjeler og gryter en hel dag, og var ekstremt sulten. Han ble deretter jaget på dør etterpå uten godtgjørelse.

«...det var noe av det vanskeligste...jeg har opplevd. Det var vanskeligere enn at noen setter en kniv på nakken din! Det er når du gjør noe, du er sulten og sånn...vil bare spise og du vasker opp, du rydder, du gjør alt – også får du ingenting. Folk bare ler av deg. Det er veldig...det var veldig vondt»

Han forteller om den dagen han sluttet å sove i den forlatte bilen. En tidligere bekjent hadde tatt kontakt med han og ønsket at han skulle spille trommer i showet hennes som hun utførte hver kveld på en kafé. Hun ble forferdet over at ingen venner hadde hjulpet Lucas, og hadde begynt å gråte når hun så ham i forfatningen han var i alene på gaten. Hun skaffet han jobben som trommeslager, mat og husly i en liten periode før han kom seg over til Norge. Det var fortsatt ulminger i Russland på denne tiden. Da det forekom et drap på nabokafeen hvor Lucas jobbet, oppfattet han situasjonen som utrygg for en minoritet. For sin egen sikkerhet bestemte han seg for å sette kursen mot Norge via Murmansk.

Lucas sier at han har så mye inni hodet sitt, erfaringene har preget han som person. Han stiller ikke krav til maten han spiser eller får servert lenger. Han merker han kan bli brydd hvis en medstudent kaster halvspist mat i søpla foran han. Han reflekterer over at vedkommende skulle bare visst hvordan det var å gå rundt å være sulten. Det er ikke noe han unner noen.

«...Jeg har et krokodillehjerte. Jeg hørte mange ganger at mine venner har blitt drept...to onkler er blitt drept, mine onkler...bare en måned siden...jeg hørte det, jeg bare...jeg kan ikke gjøre noe. Hvis jeg blir trist så...det hjelper ikke...uansett hva jeg gjør, man blir bare sånn vant...hvis man sammenligner med det man har opplevd – så blir alt i livet veldig enkelt...»

4.3 Emma

Jeg møter Emma hjemme hos henne fordi det er ganske sent på kvelden, og hun har vært på skolen hele dagen. Hun forteller at en hel dag på skolen tapper henne for veldig mye energi, og at hun som regel er nødt til å sove når hun kommer hjem. Emma er 27 år gammel og har en far som er etnisk norsk og en mor som kommer fra sørøst Asia. Hun er født og oppvokst i Norge og kan ikke snakke morens språk. Vi prater en god del om oppveksten hennes og om hvorfor hun ikke lærte seg morens språk. Hun begrunner dette med at moren aldri lærte henne språket, men at hun veldig gjerne skulle ønske hun kunne det. Emma forteller om et hjem med en far som slet med alkohol problemer og en emosjonelt fraværende mor.

«...jeg tror det kanskje har vært at mamma og pappa kranglet....det var ikke jeg som opplevde det da....men jeg husker at det gikk mye utover meg og broren min når mamma og pappa kranglet. Det var aldri stille i huset og det var alltid problemer om økonomi, ehm...så det tror jeg er første minnet jeg har om vold»

Hun forteller at barndomsminnene hennes er sterkt preget av alkohol og fester. Det var ikke bare faren som slet med alkohol i familien, det var flere på hans side som gjorde dette. Hun har et svært anstrengt forhold til moren og sier at hun aldri har klart å kommunisere ordentlig med henne. Emma ble mobbet av medelever på ungdomsskolen og hun minnes at de kalte henne for hore. Hun forteller videre at hun kalte moren sin for det samme og de snakket ikke sammen på tre måneder. Emma blir stille en stund, så forteller hun om bestevennen til faren hennes. Han som forgrep seg seksuelt på henne siden hun var liten jente. Hun husker at det begynte før hun startet på skolen, og hun visste jo ikke helt hva det var. Denne mannen var jo som familie og forsørget familien økonomisk flere ganger husker hun. Hele familien viste han tillit, han hadde vært bestevennen til faren lenge før hun var født.

«Han kjøpte en campingvogn, bestekompisen til pappa, eh...som sto parkert på gårdsplassen vår, han bodde her i ganske mange år...eh, så når han skulle bruke toalettet og kjøkkenet, så kom han bare inn i huset...jeg tror grunnen til at mamma og pappa stolte på han, var at han hjalp dem økonomisk...eh, ja...men ikke sant – det er

jo mamma og pappa sin feil også – jeg husker aldri at vi har møtt noen fra hans familie uansett hvor lenge vi har kjent han. Så vi fikk aldri vite noe om hans, den dag i dag vet jeg fremdeles ingenting om han. Til tross for at han var der ganske ofte...»

Emma forteller videre om en oppvekst preget av usikkerhet, rus og narkotika. Hun hadde sin første såkalte frivillige seksuelle debut som 13-åring med en mann som var passert 30 år. Hun fikk sin første kjæreste som 16-åring og holdt sammen med han en god stund, forholdet var turbulent og hun husket en gang hvor han dyttet henne ned trappen fordi han hadde tatt henne i å være utro. Hun husker hun hadde fortalt om hendelsen til faren sin, og at faren hadde bagatellisert hendelsen med at dette var slike ting som kunne skje når man var ung og forelsket. Faren til Emma døde uventet før hun traff sin andre kjæreste. Hun forteller videre om et usunt forhold som inneholdt psykisk, fysisk og kontrollert vold som varte i over tre år.

«Så da jeg ble 20 år, så havnet jeg i dop miljøet – uten at jeg var klar over dette...da møtte jeg min andre kjæreste. Da opplevde jeg for første gang psykisk vold...han kuttet trådene mine med alle som jeg kjente...han var manipulativ og ja...sosiopat rett og slett. Kontrollerte meg fullstendig...og ja, det var mye dopbruk i forholdet vårt. Jeg hadde ingen plass å dra heller...»

En kveld under en diskusjon i forbindelse med at kjæresten hadde vært utro mot henne, hadde situasjonen eskalert. Emma sier hun mistet besinnelsen og dro ut kontakten på spillkonsollen hans, kastet den ut på gårdsplassen slik at deler av den fløt utover isen. Kjæresten hadde blitt rasende på henne, tatt tak i hodet hennes og slått henne med voldsom kraft i veggen. Emma hylskrek, og kjæresten fortsatte å denge hodet hennes mot veggen to-tre ganger før han satte seg i bilen å kjørte vekk.

«Da han kom tilbake etter en liten stund...da jeg lå i sengen å gråt, så kom han å begynte å hysje og si: «*Det går bra, det går bra*», og begynte å kose med meg. Jeg hatet han for det han hadde gjort, men likevel krøp jeg tilbake i armene hans...det er jo helt forferdelig»

Hun forteller at han var en type som var populær og godt likt i gjengen. Etter denne hendelsen hadde han dagen etterpå ringt til Emmas psykolog og fortalt at det hadde klikket for henne. Emma hadde gått til psykolog i over to år på grunn av depresjon og hun hadde blitt innlagt to ganger. Den siste gangen var i forbindelse med voldsepisoden over spillkonsollen, men Emma ville ikke dra til rehabiliteringsstedet hun ble tilbudt, fordi hun var redd for at kjæresten skulle fortsette å være utro om hun reiste bort.

Emma sier hun merker at hun sliter med å håndtere situasjoner, særlig konflikter på en adekvat måte slik som normale folk. Hun forteller at hun visste om flere venninner som drev

med selvskadning. En venninne var visst veldig ekstrem og kunne finne på å kutte opp armene sine foran Emma, hun tenker i etterkant på hvorfor hun ikke sa noe til venninnen. Hvorfor hun ikke var i stand til å spørre venninnen om hvordan hun virkelig hadde det inni seg. Emma sier hun ikke hadde verktøy i verktøykassen sin for slike situasjoner.

«Og i vår familie ble vi jo aldri fortalt slike ting som; «*Jeg er glad i deg!*», «*Det kommer til å gå bra*», «*Det her fikser vi*»...hva vi kan gjøre, prøve å rasjonalisere situasjoner – i et barns hode, i mitt hode som...alle ting som skjedde var jo verdens undergang. Det var jo ingen som hjalp meg til å håndtere dette»

Emma sier hun aldri fortalte faren om at bestevennen hans som forgrep seg på henne. Hun sier at han mest sannsynlig ville havnet i fengsel om han fant det ut. Hun blir stille en stund.

«Nei, det fikk jeg aldri gjøre heller...men jeg tror om jeg hadde gjort det, så hadde pappa havnet i fengsel – mest sannsynlig. Jeg vet ikke...jeg er også litt glad for at jeg ikke vet...kanskje pappa hadde valgt å overse det og fremdeles ha han som venn, og da hadde jeg opplevd min største skuffelse i livet...å bli såret på måter jeg ikke kan tenke meg – man vet jo aldri. Så kanskje det var like greit, ja....»

Emma forteller videre om sin lidenskap for dans og kunst. Hun liker å skrive og tegne, og hun driver også med online-gaming. Hun har en lang historikk med online-gaming og gjorde det visstnok så bra en periode at hun tok på seg oppdrag for en spillutvikler, og sier at dette gav henne en følelse av mestring, noe hun fikk anerkjennelse for og var god på. Hun har i tillegg fått en kjæreste via online-gaming som bor i utlandet. De har besøkt hverandre flere ganger og vært sammen i snart 3 år. Hun sier at for henne så fungerer det å være i et avstandsforhold, når situasjonen hennes er slik den er. Hun sosialiserer seg i hovedsak med online-gaming, da det å være på skolen en hel dag er nok inntrykk for henne. Hun beskriver det som at hun har syv skjeer og at det koster henne kanskje fire skjeer en hel dag på skolen. Så må hun da vurdere om hun skal bruke to skjeer på å rydde hybelen, eller to skjeer på å snakke med kjæresten på telefon. Hun sitter da igjen med én skje i løpet av dagen som hun kan bruke på seg selv. Jeg spør henne om hun alltid vil huske vil volden som hun har vært gjennom:

«Ja. Det husker man for alltid uansett. Noen ganger kommer man til det punktet der jeg tenker om at (pause) om at jeg har innbilt meg disse tingene...eller? Jeg prøver å tenke om jeg bare har innbilt meg alt som har skjedd, at alt egentlig ikke har skjedd...ikke noe av det. Men det er jo bare meg som prøver å være i fornektelse»

4.4 Zara

Zara møter meg tidlig på ettermiddagen på mitt eget universitet, hun skal på seinvakt på jobben sin etterpå. Zara er 20 år gammel og er født og oppvokst i en annen kommune, hun har en etnisk norsk mor og en søramerikansk far. Jeg spør henne om hun kan snakke spansk, hun

bekrefter at dette kan hun. Faren snakket spansk med henne i oppveksten og hun kunne finne på å svare han på norsk. Hun forteller om en barndom med utrygge voksne og lite stabilitet, de flyttet hele elleve ganger. Moren hennes var ung da hun fikk Zara, og hun mistenker at moren hadde fødselsdepresjon. Hun har alltid vært passiv i forhold til Zara og de har ikke hatt en relasjon hvor man kunne snakke ordentlig sammen. Hun sier at foreldrene gikk fra hverandre enten før hun ble født eller såpass tidlig at Zara ikke kan huske bruddet. Hun sier at forholdet til far har alltid vært slik at hun så han annenhver helg. Da Zara begynte på den andre skolen hun byttet til, så begynte mobbingen i hverdagen hennes. Hun forteller om en far som bidro i stor grad til den psykiske volden.

«...mens pappa var sånn «Du er bare svak». «Det er derfor de mobber deg». «Du må slå tilbake...da slutter de med det»...Det var liksom aldri, fikk aldri noen støtte derfra...egentlig ikke fra mamma heller, fordi hun var såpass så...jeg vet ikke, hun har alltid vært sånn...jeg vet ikke hva jeg skal kalle det for noe...»

Hun forteller videre om medelever på skolen som kalte henne stygg og feit. Hun forsto ikke hvorfor. Hun tenkte det kanskje var fordi man var annerledes. Hun husker at hun kunne kanskje virke litt fjern og merkelig. Faren hennes kunne også si slike ting til henne. Den ene dagen var hun verdens beste datter, og neste dag var hun for stygg til å oppnå noe som helst. Zara hadde prøvd å ta opp problemet på skolen og med helsesøster. Men hun fikk bare til svar at faren var fra en annen kultur, og at han ikke visste helt hvordan man gjorde ting i Norge. Hun spør om situasjonen hadde stilt seg annerledes om hun var en norsk unge med etniske norske foreldre som opplevde psykisk vold.

«Nei, men han er fra en annen kultur da, da er det mer vanlig å være streng med ungene sine»

Faren var svært manipulerende og ville hele tiden vite hvor Zara befant seg. Hvis moren eller Zara ikke tok telefonen når han ringte, kunne han plutselig dukke opp for å få bekreftet statusen hennes. Hun husker en gang de hadde hatt en fin dag ute og da de kom hjem på kvelden merket faren noe trøbbel med pc'en hans. Han anklaget Zara med engang, hun hadde ikke vært i nærheten av pc'en hans, men hun husker at hun til slutt var nødt å tenke seg om flere ganger om hun virkelig hadde ødelagt pc'en hans, fordi faren var så sint. Han kunne ofte komme med slengbemerkinger om at Zara burde være mer lik vennene sine, fordi hun selv var så udugelig. Hun sier at faren aldri har slått henne fysisk, han kunne kanskje ta tak i henne ganske hardt men husker også at han presiserte akkurat dette. Han sa at hun skulle slutte å gråte når han kjefte på henne, fordi han hadde jo tross alt ikke lagt hånd på henne.

«...han pleide hele tiden å si: «Ja, nå skal jeg få flere barn med en annen dame – så jeg kan få et barn som er bedre enn deg» Men samtidig så, har han hatt så sykt mange kjærester som han har slått opp med fordi de har lyst på barn og han har egentlig ikke lyst på barn. Men han sier, altså...nå kunne jeg ikke brydd meg mer...bare få en til unge, hvis du har lyst til det liksom. Men før da jeg var mindre, var det liksom litt kjipt å høre liksom...»

Zara slet og forteller at hun til slutt fikk komme til psykolog etter mye om og men. Hun ble en kasteball mellom kommunepsykolog og BUP i kommunen, og erindrer at situasjonen hennes ble ikke ansett som alvorlig nok. Hun forteller deretter at hun som 12-åring ikke orket mer av den psykiske volden i livet sitt. Hun hadde sett på tv at folk kunne dø av å spise masse piller, hun svelget dermed en håndfull smertestillende tabletter og håpet på å sovne inn i døden.

«...når jeg ikke kan ha kontroll over mitt eget liv, så kan jeg hvert fall kontrollere at jeg selv dør...»

Zara forteller om en mormor som var litt inne i oppveksten hennes, mormoren hadde aldri likt faren til Zara. Hun har fortsatt kontakt med henne og moren i dag, men siden de bor i en annen kommune så snakker de ikke så ofte sammen. Faren har hun ikke så mye kontakt med, fordi han har oppført seg truende ovenfor samboeren til Zara. Faren fortsatte med å overvåke henne selv om hun flyttet langt unna han, hun sier at han ringte henne en dag for å kjeft på henne fordi han hadde funnet ut at hun hadde sluttet på skolen. Han ringte ofte for å si at han skulle komme på besøk og at kjæresten hennes skulle få juling. Zara har fått en psykolog som hun føler hun nå har fått en kontakt med. De holder på med kognitiv adferdsterapi, og hun har ingen planer om å begynne med antidepressiva ennå.

«...noen ganger kan jeg våkne med vondter i hele kroppen...jeg har søvnproblemer, tar sovemedisin...det har gått ganske hardt utover helsen min, sånn generelt...men jeg føler at jeg, likevel da – ikke har mistet alt håpet. Jeg ville jo, ja, jeg føler jo at fremtiden min er ikke helt ødelagt heller...det er liksom at jeg sitter igjen med det håp om at jeg kan få den utdanningen jeg har lyst på, jeg kan ja...bli bedre psykisk og etter hvert kunne leve et mer normalt liv liksom»

Hun erindrer at faren bare tenkte på penger når det gjaldt valg av yrke, trivsel skulle ikke være en medvirkende faktor. Hun ønsker å utdanne seg til noe som hun skal glede seg over, ikke noe hun er nødt å gjøre. Jeg spør om hun kunne tenke seg en familie. Hun er litt usikker, men har ikke utelukket tanken helt. Zara orker ikke tanken på at hun er «doomed» for alltid.

«For mamma...(pause) jeg tror ikke hun, jeg vet ikke...jeg tror ikke hun visste at jeg ble mobbet, men hun spurte meg jo aldri sånn her; om jeg trengte noen å prate med, eller spurte om hvordan det gikk eller noe. Så da tenkte jeg at det er bare noe jeg må ta å gjøre selv. Så jeg har vel alltid vært...jeg vet ikke...jeg har følt meg veldig sånn (pause) ...veldig selvstendig da. Helt siden jeg var yngre, egentlig. At jeg har liksom alltid måtte ta å gjøre ting selv»

4.5 Maja

Maja tar vel i mot meg etter at jeg fant frem til krisesenteret deres som ligger anonymt til i byen. Jeg var nødt å lete en god stund før jeg fant riktig dør å ringe på denne dagen. Men for at sikkerheten til beboere på krisesenteret skal ivaretas, så forstår jeg at det må være slik. Maja er teamleder for familieenheten på huset, og har særlig ansvar for barn og unge som besøker krisesenteret. Hun er utdannet innen spesialpedagogikk og har lang fartstid med voldsproblematikk og inntrykket mitt av henne er en ganske trygg og rolig voksen. Maja har god kontroll på statistikken på hvem som kommer inn og ut den tunge døren jeg akkurat fikk innvilget adgang gjennom. Hun forteller at det er en klar overvekt av kvinner og barn som benytter seg av tilbudet til krisesenteret, selv om det også er menn innom en gang i blant. Hun tillater seg å referere til voldsutøver som «han» under intervjuet, men presiserer at det er fordi statistikken som regel viser det slik (Maja vet godt at vold forekommer uansett kjønn). Hun sier at både hun og de andre ansatte på krisesentret er godt opplært i voldsproblematikk og at de jobber etter en traumebevisst tilnærming, ved å tilby de utsatte trygghet, stabilisering (hjelp å regulere følelser) og nye gode relasjoner. Maja forteller at minoriteter (en blanding av nasjonaliteter, som hun sier) står for nesten 90 % av de besøkende på sentret, og det er som regel de som benytter seg av botilbudet over lengre tid. På dagsenteret er fordelingen mer jevnt mellom etniske norske og minoriteter, her tilbys det råd og veiledning for de som måtte trenge dette. Når jeg spør hva Maja definerer som vold så svarer hun kontant; «*Når livet blir innskrenket*». Hun forklarer det er når et menneske må passe på hva han eller hun gjør og sier, fordi de blir overvåket og er redde for å sette seg selv eller andre i en sårbar posisjon.

Noe av det vanskeligste med arbeidet for Maja er å se den voldsutsatte gå tilbake til voldsutøver, og særlig når det er barn involvert. Hvert femte barn og hver fjerde kvinne returnerer til krisesentrene. Hun begrunner at det kan være flere medvirkende årsaker til at dette skjer. Jeg spør henne om hun tror et barn alltid vil huske en voldshendelse, Maja er helt overbevist om at det er tilfelle. Hun sier at i noen alvorlige tilfeller kan jo dissosiasjon forekomme, men kroppen har en evne til å huske og kan bli trigget senere i livet til en utsatt. Jobben hennes ved krisesentret er å tilby en trygg havn for de sårbare og forhåpentligvis gi dem verktøy til å komme seg videre fra en vanskelig plass i livet.

«...vi er jo bare et...stopp...en stopp-plass, og de er her veldig kort. Men akkurat hvor viktig det er, selv om de er her kort – at de får gode mestringsopplevelser...at vi gir dem masse aktiviteter, oversikt på hva som skal skje til en hver tid, mye sånt kan være traumedempende da...»

Maja forteller meg om en gang hun sto utenfor krisesentret, og så observerte hun at en jente på ca 12 år som ankom sentret i en taxi. Hun sier det er noe stusselig over dette bildet. Skam er en følelse som ofte kommer opp i forbindelse med vold, sier hun. Når man flytter fra familiehjemmet og må bo på et trangt rom på krisesentret, så er det lett at skam blir en dominerende følelse.

Jeg spør Maja om hun klarer å se noen forskjell på etniske norske barn og minoritetsbarn på krisesentret i forhold til for eksempel kommunikasjon. Hun blir stille. Hun har ikke lagt merke til noen forskjell på barna (og sier at hun heretter skal se om det er noen merkbare forskjeller). Hun forklarer at fellesfaktoren for barna som er innom krisesenteret, er at de kan slite med affektreguleringen sin. Det finnes selvsagt individuelle forskjeller, men ofte er det slik at indre reguleringsmekanismer kan være helt ute av kontroll når man kommer fra et voldelig hjem uten trygge voksne. Hun forteller videre at de er nødt å stole på mor (eller far) som oppgir opplysninger om barnet. Det er foreldrene som må komme med informasjon om barnet for eksempel går på medisiner eller har diagnoser som er greit å vite om. Maja sier krisesenteret bruker ofte tolk og er helt avhengig av denne tjenesten.

«...hvis du aldri har vært alene hele ditt liv, det er ikke du som har hatt kontroll på barna, det er ikke sikkert du vet forskjell på en 100-lapp og en 1000-lapp...også sitter du i et sånn skrøpelig midlertidig botilbud en plass...»

Jeg spør Maja om hun merker forskjell i nettverksinvolvering i forhold til den utsattes kulturelle bakgrunn. Maja sier at det er vel en av de tydeligste forskjellene. Hun forklarer dette med at når en voldsutsatt minoritet kommer til dem, har vedkommende som regel forlatt hele familien. I mange tilfeller er nettverket lite og den utsatte har ikke utstrakt familie eller venner som kan støtte dem. De kan bli utstøtt av både egen og svigerfamilie for å ha brutt ut av forholdet, da kan veien tilbake bli kort hvis utfordringene alene blir for store. I forhold til etniske norske, opplever Maja at nettverket deres oppmuntrer den voldsutsatte i mye større grad om å forlate det destruktive forholdet.

«...i noen kulturer i hvert fall kan det være et påtrykk av at du må bli. Dette må du tåle – og du må bli. For barna sin del»

Maja sier at det er ingenting som er bedre enn at det er fokus på vold i nære relasjoner. Ved at myndighetene tar opp problematikken på dagsordenen, og at det stadig utarbeides kompetanse materiell i for eksempel sosiale media og utdanningsinstitusjoner. Men hun etterlyser et bedre samarbeid mellom etater og større oppfølging for voldsutsatte i etterkant. Hun forklarer at

krisesentret alltid melder inn bekymringsmelding til barnevernet hvis en voldsutsatt med barn flytter hjem igjen til voldsutøver. Hun sier videre at dette gjelder hele 13 %! Barnevernet snakker ofte med den voldsutsatte mens vedkommende er på krisesentret, men det er ikke nødvendigvis den samme instansen som følger dem opp, hvis de for eksempel flytter til en annen bydel eller kommune. Har man sagt nei til videre tiltak, så er det ingen der for å følge opp familien senere.

Hun forklarer at i mange tilfeller er det slik at samværsrett for barna kan bli et problem. Hun tror mange kanskje tenker at de er mer trygg om de er med barna hele tiden, enn at voldsutøver skal få være alene med dem.

«...jeg tenker at det skulle vært en rød løper også for de voldsutsatte barna – sånn at de hadde en tilsvarende koordineringsgruppe der ute, som tok imot dem der de er; Skole, helsesøster hele apparatet....det mangler. Og det er, det er...rett og slett ikke godt nok da»

4.6 Sofie

Sofie arbeider som miljøterapeut ved et krisesenter som jeg besøker rett før jul. Hun forteller at avdelingen hun jobber ved fokuserer på unge minoriteter som har opplevd en form for vold, og som benytter seg av botilbudet ved krisesentret for å komme seg på beina igjen. Her varierer oppholdet mellom to til ni måneder, avhengig av progresjonen til den enkelte (sak og håndteringsevne). Sofie bistår ofte beboerne på for eksempel NAV kontor og legekantor, og ikke minst hjelper hun dem med søknadsskjemaer og diverse annen tilrettelegging i samfunnet som brukerne finner det vanskelig å forstå. Sofie har en bakgrunn med språkstudier og sosial antropologi som hun sier er nyttig i mange tilfeller for å skape et tillitsforhold til målgruppen. Hun beskriver jobben som en slags koordineringsstilling, og at det er et særlig behov da beboerne på denne enheten er unge voksne i alderen 18–23 år (alderen på de som bor her nå). I tillegg jobber hun med et prosjekt som fokuserer på psykisk helse i form av fysisk aktivitet som skal tilrettelegges for beboere ved krisesenteret.

Sofie sier at de har stort fokus på *empowerment*, betydningen av å kunne gi de unge voksne verktøy til å kunne klare ting på egenhånd. De driver en del med selvstendighetstrening som går ut på å omplassere de unge i egne leiligheter, før de får et annet midlertidig eller fast botilbud av kommunen. Sofie diskuterer flere typer av vold og forklarer blant annet at økonomisk vold er noe de ser på krisesenteret, de voldsutsatte har for eksempel ikke hatt egen kontroll på lønn som de har jobbet for. Hun vektlegger at enheten kun har minoriteter på huset og at mange har blitt utsatt for for eksempel tvangsekteskap og æresrelatert drap i familie eller nære relasjoner. Hun forteller at i forhold til seksuell vold er

det ofte at denne biten erfaringsmessig kommer sent i kartleggingssamtalen med minoriteter. Jeg spør Sofie om hun ser noe mønster i adferd hos de unge voksne på boenheten. Hun forteller om klassiske PTSD symptomer som søvnforstyrrelser, tap av konsentrasjon, dårlig korttidshukommelse og kanskje utfordringer rundt det å forstå sosiale settinger. I forhold til spørsmålet mitt om at hun tror om barn husker en voldshendelse for alltid, så mener Sofie at det er mange måter å huske på. Hun sier at hun merker en forskjell på om en voldsutsatt har hatt eller har trygge tillitspersoner i livet, i forhold til de som ikke har hatt det. Hun forklarer at det ofte er slik at de unge voksne har måttet forklare seg mange ganger vedrørende volden de har vært gjennom før de kommer for å bo under taket på krisesentret, og da er det slik at de ansatte ikke ønsker å grave mer enn nødvendig i forholdene. Men hun opplever at det gjerne kommer frem etterhvert, men at det er viktig at det skjer på deres premisser.

Hun smiler når hun forteller om tidligere beboere som har klart seg bra i ettertid. Det er flere som har fullført utdanning og kommer tilbake for å fortelle for en stor rolle de ansatte ved krisesentret betydde for dem i tøff tid i livet som ung voksen.

4.7 Ella

Ella er utdannet sosionom og har lang erfaring innen arbeid med å veilede ungdommer og særlig minoriteter. Det å jobbe med miljøterapi på en avdeling for unge voksne minoriteter, er en jobb hun verdsetter svært høyt. Ella forteller at hun egentlig ikke hadde så mye refleksjoner rundt begrepet vold, før hun begynte å jobbe på krisesenteret.

«...og tenkte at fysisk vold gjorde mer inntrykk på meg da, fordi det var lettere å forstå. Også etter å ha jobbet bak teppet...så tenker jeg at, at vold er mye mer enn synlig slag eller, og at til og med den psykiske volden kan være så...mye mer – ikke graverende, men altså den går utover selvfølelsen din. At det nesten kan være...jeg kan ikke sammenligne heller, hvis du skjønner...men det å ha kommet ut av noe hvor noen har kontrollert deg eller sett ned på deg – at det har gått på ditt selvverd»

Hvor vanskelig det er å bygge seg opp igjen etter man har tatt et valg på å klare seg selv, hvis man i det hele tatt klarer det. Ella sier det er beundringsverdig å se unge mennesker i starten av livet, som har en slik enorm oppgave foran seg etter erfaring med vold.

«...det er jo folk du elsker, ikke sant? Som du har lyst til å ha kontakt med, men som du ikke burde ta kontakt med...ehm, og den med at du kan...at noen du elsker så mye kan gjøre fæle ting mot deg – også likevel de du har lyst til å dra til for å få hjelp eller trøst, kjærlighet eller støtte»

Jeg spør Ella om hun tror et barn kan huske en voldshendelse for alltid. Ella mener at det finnes strategier for å unngå å huske fæle ting, men at det uansett vil etterlate arr. Hun er

opptatt av at den kulturelle konteksten blir løftet frem, og sier det er avhengig av hva den utsattes oppfatning av vold er. Hun sier at mange kommer til krisesenteret og blir forbløffet over at det de har gått gjennom faktisk er vold, slik det beskrives i det offentlige ordskiftet.

«...det blir jo noen arr. Som man har...også tror jeg det varierer fra person til person hvordan man liksom definerer hva man har blitt utsatt for da. Eller definerer de erfaringene man har. Som også kan endre seg fra miljø til miljø...at man et sted kan definere noe som en ting, mens det defineres som noe annet et annet sted da»

Ella sier at krisesenteret er flink på å holde seg faglig oppdaterte, og at de drar på kurs og seminarer. Hun forteller at hun har jobbet ved andre offentlige instanser som også håndterer mennesker i nød, men at det ikke var like stort fokus der på kompetanseheving. Dette synes Ella er synd, da vold i alle former kan ha forekommet mennesker som søker bistand (for eksempel flyktninger) og at kultursensitivitet er en faktor som er viktig å ta høyde for i en slik situasjon.

Ella forteller at det er vanskelig å ikke la seg bli affisert av jobben som hjelper. Hun sier hun prøver å legge fra seg arbeidet når hun skal hjem til familien på etter endt arbeidsdag, men at det forekommer at hun tenker på de utsatte. Enkelte saker gjør større inntrykk enn andre og Ella kan ikke ventilere med for eksempel samboeren sin, da taushetsplikt og sikkerhet er ekstremt viktig å overholde. Tillit er en nøkkelfaktor i jobben deres og Ella sier at det er en arbeidsbeskrivelse på en måte, å skape nye gode relasjoner med de utsatte. Hun merker for eksempel at tilliten som hun har opparbeidet med dem, bidrar i for eksempel situasjoner hvor for eksempel vedkommende ikke klarer selv å fremme hele bildet sitt for en advokat, så kan Ella supplere med informasjon som er av avgjørende karakter. For å ha kommet til dette punktet så tror Ella at det har med hva man som hjelper tør å dele av seg selv, for å oppnå den samme kontakten tilbake. Hun har erfart beboere som har tatt opp historien sin med henne, selv om de har terapi på utsiden av huset. Hun sier videre at det selvfølgelig beror på humør og personlighet, men at når tilliten er der, så er det på en måte naturlig å ønske å dele. Ella har foreløpig ingen erfaring med å følge opp gutter ved krisesenteret ennå, fordi det er så få av dem innom. Hun tror på viktigheten ved å vektlegge kjønnsnøytralitet, og fremheve betydningen av å evne til å regulere følelser.

«Oppfordre gutter og jenter til å prate om følelser...lære dem følelsspråket...og at det er viktig for at...hvis vold blir din måte å takle aggresjon, sinne, redsel, ehm...savn. Veldig mange følelser. Ehm, så er det farlig da – og synd»

Ella forteller om to tilfeller ved huset hvor begge var minoriteter, men at den ene hadde én person i familien som hun enda støttet seg til og at pårørende her var en enorm støtte for henne. Den andre hadde ingen, bortsett fra krisesentret som hun etter hvert omtalte som familien sin. Hun reflekterer over om det hadde vært henne som hadde vært i en slik situasjon, hvor betydningsfullt det hadde vært å ha en pårørende. En tillitsperson som var et familiemedlem eller en venn som kjente henne fra før, slik at hun ikke hadde følt seg så alene.

Ella sier hun har møtt mange tidligere beboere i etterkant av oppholdet deres på krisesenteret, og hvor fantastisk det er å se at de er på en bedre plass nå. Hun ler litt for seg selv, mens hun forteller om en jente som nylig var innom krisesentret. Denne jenta hadde vært så usikker og redd da hun kom hit første gang, men nå strålte hun selvsikkert og gjorde klare distinksjoner på vold. Hun hadde begynt på utdannelsen sin og hadde en helt annen kroppsholdning i dag enn første gangen, husker hun.

Det er umulig for meg å ikke legge merke til minoritetsutseendet til Ella, og en medfølgende dialekt som klinger på helt 100 % norsk. Hun er en nordmann som meg, tenker jeg.

«...så tror jeg at jeg får noe gratis ut av det da...fordi når man er ung og minoritet så, selv om jeg ikke har samme bakgrunn som dem, eller kultur eller...så er vi jo begge – ser ut som minoriteter – i et hvitt samfunn da. Vi kan dele den erfaringen på basis av det. Det er mange ting man kan prate med med noen venner, mens andre ting snakker man ikke om ...da tenker jeg på sånn som om – interseksjonelt da – måten man opplever å være kvinne eller mørk...på ulike arenaer»

Jeg kjenner meg med en gang igjen i hennes beskrivelse av dette fenomenet, siden vi begge kan klassifiseres slik. Vi nikker og ler sammen uten at vi trenger å utdype det noe mer, nesten som et hemmelig språk mellom oss krysskulturelle.

5 DRØFTING

Informantene i studien befinner seg i et aldersspenn fra 20 til 27 år og vil klassifiseres som unge voksne med et forhåpentligvis langt liv foran seg. Livshistoriene til de unge voksne i denne studien byr på ulike erfaringer og ulike bakgrunner. Fellesnevneren er at de alle har en eller flere uheldige barndomserfaringer innen vold og de bærer med seg en kulturell bagasje. Deres virkelighetsforståelse kan i så måte besvare problemstillingen: «Hvilken oppfatning har unge norske voksne med minoritetsbakgrunn og barndomserfaringer med vold, om seg selv,

sitt eget liv og sin fremtid?». Hendelsene og reaksjonene de har møtt på har preget deres tankesett, opplevelse av selvet og hva de gjør i dag som unge voksne. Det var dermed viktig for meg å gå inn i denne prosessen med en åpenhet vedrørende erfaringene deres å tillate digresjoner og utdypninger slik de ønsket. For eksempel ved at de to eldste i studien hadde et mer retrospektivt narrativ i forhold til de yngste (dette er ikke noe jeg vil diskutere ytterligere, men det kan være at alderen kan spille inn på videre «syn på fremtid»). Selv om intervjuguiden var rik på spørsmål, var den utformet semistrukturert for dette formålet. En underproblemstilling er blant annet hvilken rolle mestringsgrad eller resiliens hos den enkelte har betydd under oppveksten, og videre om deres fremtidige mål om skole og jobb. Hensikten var å oppnå en dypere mening av erfaring og selvoppfatning hos den enkelte, som kanskje kan sees i lys av valgte teori- og utviklingsprosesser.

Hjelperne forteller i stor grad om partner- og familievold i målgruppen, det er to av de unge voksne som har opplevd partnervold men ingen har oppsøkt krisesenter. Jeg synes likevel det er hensiktsmessig å snakke om erfaringene de har på krisesentret da vold i et minoritetsperspektiv er sentralt, og ikke minst at de har direkte erfaring i møte med voldsutsatte i et førstelinjeperspektiv. Deres syn og inntrykk på målgruppen er interessant, siden de bistår voldsutsatte i for eksempel saker som omhandler krav og rettigheter. Krisesentrene er et tilbud til alle som føler at de ikke er verdt noe, og det er heller ikke nødt å være slik at volden er en akutt situasjon for å ta kontakt med dem. En annen underproblemstilling var blant annet hva hjelperne observerer i denne målgruppen. Det er verdt å legge merke til, da de som oppsøker krisesenteret – allerede har tatt et steg opp mot selvrealisering, ved å ikke lenger godta vold.

Jeg har skildret forskjellige typer vold og mulige konsekvenser som krisetilstand og eller utviklingstraumer definert av fagområdet. Dette er fordi at leser skal i noen grad kunne plassere enhetene som krisetilstand, enkeltstående traume og eller et komplekst traume. Jeg vil videre i kapitlet diskutere funnene og oppsummere hver erfaring i lys av benyttet teori – og på bakgrunn av min egen erfaring som krysskulturell privat og profesjonelt.

5.1 Mangel på støtte, kan gi mangel på identitet

James Marcia referert i Carver (1996) videreutviklet Eriksons psykodynamiske teori når det gjaldt utvikling av identiteten. Han utviklet en metode for å måle ego identitet hos mennesket basert på selvoppfatning. Marcia gjorde fire funn i sitt arbeid. Det første var *identity achievement* (oppnådd identitet), ved at vedkommende har opplevd en identitetskrise og etter

denne funnet ut av hvem han eller hun er. Det andre var noe han betegnet som *moratorium* (utforskende stadium), som betyr at vedkommende enda befinner seg i krisen og har ikke bestemt seg for hvem det er eller hva det representerer. *Foreclosure* (opphørt eller bestemt identitet) er når vedkommende har innfunnet seg med en rolle som ikke er helt tilstrekkelig bearbeidet, under tiden personen var i krisetilstanden. For eksempel at man velger å utdanne seg til å bli lærer fordi foreldrene dine er det, ikke for at du selv ønsker dette. Den siste er *identity diffusion* (transparent identitet), at man ikke har opplevd krisen eller tatt en avgjørelse på hvem man er. Marcia mener at de personene som har en oppnåelse eller opphørt identitet er de som har det best med seg selv. Han mener videre at disse har et *sterkere bånd til familien* enn de som ikke har tatt standpunkt til identiteten sin. Ved å befinne seg i moratorium kan man ha et ambivalent forhold til sine rollemodeller, for eksempel at de vil unngå å bli som sine foreldre (ibid).

Til tross for sin ulike bakgrunn har informantene til felles at de følte seg *ensomme og alene*, gjennom voldserfaringene i første omgang av sine nærmeste. Nora opplevde ikke støtte hjemme, da hun følte at broren fikk all oppmerksomheten til foreldrene. Lucas var alene da han var nødt å fornye passet i hjemlandet, og ble tatt hånd om av en fremmed etter møtet med opposisjon. Emma turte ikke fortelle om overgrepene til sine foreldre som alltid kranglet, og følte seg alene fordi ingen så henne. Zara er enebarn og forteller om en distansert mor og psykisk voldelig far, og at hun dermed ikke hadde noen foreldre å forholde seg til. Alle har hatt en mangel på omsorg og støtte, som igjen gir et dårlig grunnlag for å utvikle identitet.

5.2 Mangel på anerkjennelse, kan gi mangel på tilhørighet

Salole (2020) beskriver *tilhørighet* som hvor eller med hvem du føler deg hjemme. Det å bli betegnet som en kulturmiks vil da enten føre til en tilhørighet på flere plasser, med flere personer eller at man ikke føler seg fullstendig noen plass eller med noen.

I andre omgang opplever informantene den samme avvisning i neste ledd, i skolen og i helsetjenesten. Nora har vært mobbeoffer under hele grunnskolen, og prøvde selv å ta kontakt med lærer og helsesøster uten hell. Lucas ble kastet ut av campus og ingen studievenner tilbydde han en hjelpende hånd, som førte til 2,5 måneder på gaten alene. Emma opplevde også mobbing og utestengning, og i senere tid dårlig relasjon og forståelse i psykisk helsetjeneste. Zara sitt møte med helsesøster «bekrefter» hennes multikulturelle bakgrunn kan tilskrives kulturkollisjon mellom majoritet og minoritet – og dermed bagatelliseres. Vi kan stadfeste en svikt i mesosystemet som Bronfenbrenner beskriver som *forbindelsen mellom to*

eller flere miljøer som den utviklende personen deltar aktivt i (Gulbrandsen, 2006). Skolen og helsetjenesten har et ansvar om å plukke opp de forhold som kan skade barnet, og det ble ikke gjort i informantenes tilfeller. Forbindelsen i mesosystem kan *påvirke barna indirekte* selv om dette foregår «over hodet» på dem, ved for eksempel foreldre- skolesamarbeid. Det er derfor grunn til å se på kontakten (kvalitet på relasjon) foreldrene har med lærere og andre instanser for å ivareta barnets beste. Nora sier at moren hennes tok tak i problemet vedrørende mobbingen på barneskolen, ved å be om møte med rektor. Men at involveringen ikke hjalp noe på situasjonen hennes, og den ble heller ikke fulgt opp (ibid).

5.3 Krav om å klare seg selv

Miller (1986) skildrer begrepet «svart pedagogikk», for å bevisstgjøre pedagoger (og foreldre) om hva som er opphav til hvorfor oppdragelsen kan få et uheldig utfall. Det var en gang konsensus om at barn snarest mulig var nødt å gjøre nytte for seg, at de måtte vokse av seg *barnsligheten*. Foreldrene ønsket ikke å se nysgjerrig, lekende og egenrådig adferd. For at det skulle gå barna godt var det dyder som lydighet, pertentlighet og evnen til å legge bånd på seg som ble anerkjent. Foreldre som ble slått av sine foreldre for å avvike fra ønsket oppførsel, kunne ofte ha vanskeligheter senere i livet når de gjenkjente uønsket adferd i sitt eget barn. På bakgrunn av dette oppsto den «svarte pedagogikken» som innebar en oppdragelse med å fortelle barna usannheter og appellere til deres skyld og skam. Hun mener at foreldre skal ansvarliggjøres patologien som barnet kan utvikle på grunn av uriktig oppdragelse. Når en forelder ikke imøtekommer barnets *følelser og vilje*, vil foreldrene sette begrensninger om hva som er mulig i livet. Miller har i tillegg gjort ekstensiv analyse av Hitlers barndom, for å kunne bevisstgjøre hva feil oppdragelse i verste fall kan føre til – utryddelse av et svakere stilt folk, en minoritet som jødene. Som psykoanalytiker mener Miller at hun har grunnlag for å anta at: «all absurd adferd har sin forhistorie i den tidlige barndommen» (1986).

Faren til Zara sier direkte til henne at han vil prøve å lage et barn som er bedre enn henne. Han prøver å appellere til hennes *skyldfølelse* om at hun er et dårlig barn og at det finnes, eller er mulig at det kan komme barn som er bedre enn henne. Han sier også at hun blir mobbet fordi hun er svak, og at hun må slå tilbake for å få respekt. Istedenfor å hjelpe barnet sitt, overlater han henne alene til problemene sine. Man kan spørre seg om far til Zara, opplevde både mobbing selv og en lik oppdragelse fra sine foreldre – som den han gir henne (i følge Miller har far til Zara garantert opplevd dette, da han fornekte og projiserer sin avsky for seg selv som barn over på henne). Miller (1987) forklarer videre om det «reddende vitne», en tillitsperson som har en birolle i et liv til et barn som opplever svart pedagogikk. Denne

personen har en ikke-opdragende holdning til barnet og gir barnet et glimt, eller en mulighet for å vurdere sin egen situasjon opp mot noe annet. Zara forteller så vidt om sin bestemor som hun av og til har kunnet snakke med under oppveksten. Det kan tenkes at bestemor her spilte rollen som reddende vitne i hennes barndom.

5.4 Fra avmakt til makt

Et av de sentrale poengene i Eriksons (2008) teori er at barnet er preget av sin avmakt i forhold til de voksne som innehar makten. De tre første stadiene som innebærer tilknytning med foreldrene og deres oppdragelse, er så fundamentale for å utvikle et sunn identitet og tilhørighet. Uten et adekvat utfall på dette tidlige tidspunkt, kan det føre til en *sårbarhet* når barnet går de neste livskrisene i møte, som for eksempel skolestartalder. Det er essensielt å vektlegge hvor ødeleggende angst og skyldfølelser er, og kan dermed forhindre den videre utviklingen. Man presser barnet til en overdreven bruk av forsvarsmekanismer og undertrykking av følelser, som igjen kan føre til psykiske og fysiske helseproblemer. Faren til Nora gir et indirekte inntrykk om at Nora ikke er god nok, ved at han favoriserer hans nye stedatter og synes Nora er slitsom med alle sine piercinger og forskjellige hårfarger. Faren mener også at Nora skal velge et yrke som gir henne en bekymringsfri økonomi og overveier ikke trivselsfaktor og ønskene hennes. Følelser skal ikke snakkes om og faren hennes har ikke noe forhold eller interesse i Noras psykiske problemer.

Det kan se ut til at alle de unge voksne i studien hadde et *ambivalent forhold* til sine foreldre, og at grunnlaget her gjorde det vanskelig for dem å takle motgangen de møtte på senere som voldsofre. Lucas er den eneste som ikke trekker frem episoder fra oppdragelsen sin, men han er ganske bestemt på at han ikke vil vise følelser om han skulle miste foreldrene. En av hjelperne påpeker viktigheten av å lære gutter om å dele og snakke om følelser, da det kan være uheldig for dem å la for eksempel aggresjon bygge seg opp innvendig. Dette er et viktig aspekt å studere videre i denne sammenheng, men jeg har valgt å la det være for å avgrense oppgaven.

Den sosiodynamiske teori bør sees som en utviklingsprosess over tid, mennesket har altså muligheten til å påvirke eget liv ved å bearbeide kriser fra tidligere stadium. På denne måten kan man frigjøre seg selv fra dysfunksjonelle arvelige og miljømessige faktorer. Erikson påpeker også betydningen av kulturell forståelse og familiens funksjon (og dynamikk innad) i forhold til samfunnspolitikk. Eksosystemet til Bronfenbrenner forklares som blant annet et miljø som er helt utenfor rekkevidden til barnet, men som i stor grad likevel påvirker

utviklingen deres. Dette miljøet kan for eksempel være foreldrene arbeidsplass, eller for eksempel foreldrenes oppdragelse (Gulbrandsen, 2006).

5.5 Selvoppfatning eller selvakseptering

«Hvordan vi vurderer, verdsetter eller aksepterer oss selv, utgjør de viktigste komponentene i det som vi kaller selvoppfatning eller selvakseptering» Skaalvik & Skaalvik (1996) referert i Børresen mfl. (2008).

Shavelson, Hubner og Stantos (1976) henviser til fire aktuelle områder som er med på å avgjøre om du har lav eller høy selvoppfatning. Disse områdene består av prestering på *akademisk* nivå (norsk, engelsk, matematikk), på *fysiske* evner (utseendet, musikalsk anlagt eller talent innen idrett), på *sosiale* evner (mange venner) og på *emosjonell* tilstand. Man gjør ulike vurderinger, og kan for eksempel vurdere to områder bra og de siste to som dårlig. Hvis en mener at fysiske og emosjonelle evner er bra, er det sannsynlig for at selvoppfatning blir vurdert som høy. Dette er fordi at disse evnene blir vurdert som *verdifulle* av en signifikant andre (for eksempel av venner som også driver med online-gaming, og som synes du har talent). Vurderingen av selvoppfatning er med på å avgjøre om den er en beskyttelsesfaktor eller risikofaktor under oppvekst. Disse områdene med høy vurdering kan beskytte den unge når han møter motstand senere i livet. Dette viser seg som resiliens og kjennetegnes blant annet av opplevelsen av en indre sammenheng. Når det gjaldt informantene i studien så virket det som alle vurderte seg selv bra i henhold til fysiske evner. Nora er dyktig på sang, online-gaming, sminking og frisering. Lucas er dyktig på sang, trommer (og andre instrumenter) og dans. Emma var dyktig på dans, tegning, skriving og online-gaming. Zara var dyktig på sminking, frisering og stell av dyr. Kristiansen (2014) understreker også betydningen av det å bli sett på som verdifull og anerkjent i noe, er med på å skape en *positiv selvfølelse*. På området emosjonelle evner, viser informantene positivitet til tross motgangen de har stått i. De forteller om egne mestringsstrategier for å takle stress og optimistiske små lyspunkt. Ingen har fullført utdanning eller karakteriserer seg som en med mange venner (det var en veldig god venn eller ingen). Men Lucas har gode kunnskaper innen biokjemi, matematikk og språk. Zara snakker norsk, engelsk og spansk, og Emma fikk 6 i engelsk på siste eksamen. De har alle et håp om å utmerke seg på det akademiske området også.

Det gjenstående området er da den *sosiale selvoppfatning*, som er blitt vurdert lav av alle informantene. Hvert av områdene består også av flere underkategorier, som blant annet i sosial sammenheng, er den signifikante andre (for eksempel familiemedlemmer). Det er grunn

til å anta at en liten eller dårlig relasjon til foreldrene, har bidratt til lav vurdering på dette området. Alle informantene definerte seg som annerledes og med lite nettverk. Mens de som er oppvokst i Norge forteller om en ensom oppvekst og liten eller ingen inkludering – og tilskriver dette blant annet kulturkollisjon.

5.6 Hjelperens kulturforståelse og sensitivitet

Van der Weele et al. (2007) referert i Steinsvåg og Heltne (2011) påpeker at en hjelper kan bagatellisere voldens alvorlighet i minoritetskulturer, fordi hjelperen ikke kjenner til en slik kontekst fra egen opplevelsesverden. Det er derfor viktig at man som hjelper har en objektiv holdning til voldens karakter og utviser voldsforståelse i forskjellige kulturelle settinger. Helsesøsteren som Zara henvendte seg til som barn er et eksempel på at man muligens ikke klarer å ta inn over seg at det var vold eleven var utsatt for. Flere av informantene opplevde at situasjonen deres ble bagatellisert eller at det ikke er så alvorlig, fordi de ikke kommer gråtende eller skitne til timen hos psykologen. En av hjelperne i denne studien sa understrekende at «Vold er vold». Da er det ikke greit å unnskyldte volden med kulturforskjeller, da volden skader den utsatte uansett om hvilken kulturell bakgrunn han eller hun måtte ha. Men det er hensiktsmessig å ha voldsforståelse, da oppdragervold i mange kulturer er begrunnet av kjærlighet og omsorg.

«...det er de som er dårligst integrert, det er de som er mest voldsutsatte, som hva skal jeg si, ehm, har minst kjennskap til det norske samfunnet og det rundt da. 87 % av dem er ikke etnisk norske...og de går jo ikke bare fra voldsutøver – de går fra hele nettverket sitt»

Maja, hjelper.

5.7 Tillit som arbeidsbeskrivelse

Nel Noddings (1997) referert i Kristiansen (2014) forklarer *omsorg* som en grunnleggende byggestein i en vellykket relasjon mellom en giver og en mottaker. Pedagoger i arbeid med barn og unge må stå frem som gode rollemodeller på omsorg, ved å være oppriktig interessert i den andre og gi han eller hun mulighet å praktisere videre omsorg. Kristiansen (2014) sier at «gjensidigheten som gjør det mulig å utvikle en identifikasjon med hverandres håp og forventninger», har en betydning i en setting hvor yrkesutøver trenger tilliten for å lykkes i arbeidet sitt. En av hjelperne forteller om at hun deler av sin verden i sitt miljøarbeid, ved at hun for eksempel har tatt med barnet sitt på sosiale sammenkomster hvor dette har blitt satt stor pris på. Hun sier at gjensidig respekt og tillit er en viktig og grunnleggende erfaring for dem (og henne) å ta med videre på veien.

En underproblemstilling var spørsmålet om hva hjelpere så hos voldsutsatte minoriteter. Hjelperne i denne studien hadde god erfaring med voldsutsatte minoriteter, og beundrer de unge voksne for motet de har for å komme seg gjennom det. Da et at de sentrale tingene var at de ofte observerte de utsatte som alene og uten nettverk. Jeg tolket det slik at beboerne ofte anså hjelperne som venner eller familie etter hvert, da de ikke hadde noen andre å støtte seg til. Flere av de unge voksne i studien bemerker at de ikke har følt seg forstått og ivaretatt av helsetjenesten i voksen alder (at deres problemer fortsatt har blitt bagatellisert). Slik jeg forsto fremstillingen deres, var de alene med legen eller psykolog, og har ikke følt at de har nådd gjennom med budskapet sitt. Man kan spekulere i om hvis de hadde hatt en forelder, venn/venninne eller en hjelper (fra krisesenter), kan utfallet ha vært en annen. Men at de er «for norske» eller for selvstendige til å be om hjelp, eller ha en «tillitsvalgt» ved siden av seg i en utredningssituasjon.

«Jeg tenker ofte på at de gjør en så innmari stor jobb, de som bor her. Ehm, fordi at...det er så mye å be om; fra en 18–19 åring, at hun skal gjøre så mye alene da. Hvis jeg tenker meg selv som 19-åring...eh, så er det nesten ikke sammenlignbart liksom!»

Ella, hjelper.

5.8 De små i volden

Mevik mfl. (2016) tar opp problematikken rundt skepsisen minoriteter har i forhold til barnevernet, og dette ser hjelperne også ved krisesenteret. Det stemmer at det da blir vanskelig å rekruttere foreldrene til å delta i foreldreveiledning, når de er redde for at barna skal bli tatt fra dem om barnevernet blir koblet inn i saken. Det er på grunn av denne frykten at nesten alle takker nei til videre tiltak.

Avdelingsleder for barneavdelingen sier at hun kan observere at barn som har vært vitne eller utsatt for vold, sliter med affektreguleringen. Hjelperne som følger opp de unge voksne, ser også den samme trenden med reguleringsproblemer. Den første livskrisen man møter på i livet er *tillit versus mistillit* i følge Erikson (Carver, 1996). Man kan da tenke seg hvis mor opplever vold i hjemmet fra for eksempel far, og blir forhindret gang på gang å plukke opp barnet som skriker etter omsorg, vil en oppleve verden som uforutsigbar. Når barnet ikke blir møtt med sine basale behov, vil kroppen havne i alarmberedskap og barnet må lære seg å trøste seg selv.

«...hvis man har levd i frykt uten løsning – du kan ikke gå til mamma for mamma er livredd og forstår det ikke....og du kan heller ikke gå til pappa for han er du redd»

Maja, hjelper.

Krisesentret sin jobb er å fungere som en trygg havn for de utsatte, et fristed hvor de kan få sluppet av uten å være redde. En av de ansatte beskriver jobben deres som en «smørejobb», siden det verste allerede har skjedd det. Barn har forskjellige personligheter og krisesentret presser ikke noen til å snakke, men det er greit å få en oversikt om hvordan hjemmesituasjon har vært og særlig da for barna.

«...men de barna da som aldri har snakket, da går det ikke på å avdekke...da kommer de hit og da har, de snakker nesten over seg! De snakker mye»

Maja, hjelper.

Videre sier alle hjelperne i studien at egenomsorg i yrket deres er viktig. Man blir «tykkhudet» av å stå i en slik jobb, men det er likevel viktig å debriefe med kollegaer. Taushetsplikten er de nøye på, så de er flinke å enten være to kontakter i samme sak, eller jobbe tett med kollega for å ventilere eventuelle bekymringer. En forteller om at det kan være vanskelig å ikke ta med jobben hjem, mens en annen sier at det kan plutselig poppe opp en situasjon hjemme som ligner eller minner om noe en utsatt har fortalt om. Alle hjelperne anser kollegastøtte som uvurderlig og god emosjonell støtte.

5.9 Hvem er Nora?

I Noras tilfelle starter hennes voksenliv som 18-åring hvor hun blir innlagt på grunn av selvmordsforsøk. Det er riktig at vi er nødt å se på hva som har skjedd forut beslutningen hennes på å ta sitt eget liv. Hva slags hendelser og livskriser har vært uoverkommelig i Noras liv, som har gjort til at hun har tenkt at det ikke er vits i å bli voksen?

Nora betraktet seg selv som et merkelig barn. Hun har gått gjennom hele grunnskolen som et mobbeoffer. Hun sier at de andre elevene konstaterte jo bare fakta når de ertet henne for rare øyne, stor nese og kroppsbygning. Hennes søken etter identitet startet her ved at hun jaktet bekreftelse fra omgivelsene, og om de var i tråd med hennes egen oppfatning. Hun forteller at lærere på skolen tillot henne som mobbeoffer å være inne i friminuttene på grunn av trakasseringen som kunne foregå i skolegården. Hun fikk ikke anerkjennelse hos sine foreldre da den ene synes at hun ble for mye, og den andre ikke ville ta stilling til situasjonen. Hun beskriver sin far med sin samiske arv som streng, og at broren hennes fikk mer oppmerksomhet enn henne, og at hun dermed følte seg alene.

«...dem likte han så godt fordi han var gutt og jeg var jente – det var kanskje litt en tankegang om at gutter er litt bedre enn jenter – tenkte litt gammeldags...»

Da broren etter hvert søkte mot mor, så Nora det som en mulighet å knytte seg med far. I følge den psykodynamiske teori, kan en allerede her se at Nora møter på krisen i tidlig barndom. Hun viser en *initierende* holdning (motsatsen her er skam) til mennesker og situasjoner. Erikson gjør oss oppmerksomme på at om barnet oppfattes for søkende, kan dette virke slitsomt for eksempel omsorgstaker, hvilket igjen kan resultere i skyldfølelse hos barnet (Carver, 1996).

«...jeg fikk kommentarer på at jeg var FOR positiv, at det var irriterende...men det var min måte å klare å komme meg gjennom ting, ehm...å prøve å finne utvei uten å grave meg selv helt ned...»

Når hjelpeapparatet i tillegg anser henvisningen som mindre seriøs, tenker jeg at omgivelsene merker Nora som verdiløs og ikke viktig nok til å prioriteres. Det at hun ikke hadde en tillitsperson i livet før hun ble 13 år, må også ha bidratt til hennes følelse av verdiløshet og ensomhet. På hennes videre ferd møter hun på flere voldserfaringer som stadig bekrefter hennes dårlige selvbilde. En kjæreste som hun ville gifte seg med viste seg å mishandle henne, og en arbeidsplass som ikke ønsket å ha henne i stilling, og en fremmed som voldtar henne. Nora forteller at hun på grunn av mobbingen prøvde å sulte seg selv og endre på utseendet sitt. Hårfarging, extensions, restylane og sminke til det ugjenkjennelige, dette kunne hun bruke flere tusen kroner på.

«Det er jo på samme måte slik jeg opplever det at folk kan være greie og snille med meg, men de ler egentlig av meg på innsiden...og det opplevde jeg mye, at det var en spøk når de snakket med meg...ehm, og det merker jeg nå i dag når folk snakker med meg og prøver å være hyggelige, har de egentlig noen baktanker? Har dem – synes de egentlig at dette er en spøk – så det har jo mye med at man lukker seg mer...finder sine teknikker som gjør at man unngår, man unngår mennesker, man ja...»

Det var først for noen uker siden hun innså at hun ikke trenger å bruke alle pengene sine på å endre det ytre, da det var noe hun gjorde for andre og ikke for seg selv sier hun. Dette er et godt eksempel på en hendelse som illustrerer Eriksons poeng med identitet versus rolleforvirring. Vi blir avbrutt av en telefon fra hennes mor på slutten av intervjuet. Nora forklarer at hun har et greit forhold med moren sin, og vil ikke forlate henne selv om de ikke har et emosjonelt dypt kommunikasjonsforhold.

«...jeg har prøvd å fortelle om voldtekten...men hun koster det litt av – som om at det ikke er så viktig. Så jeg har ikke turt å fortelle om at jeg ble diagnostisert med PTSD for en uke siden...fordi jeg følte at hun ikke forsto da, så hvorfor skal hun forstå nå?»

Jeg tolker hennes selvoppfatning som annerledes slik hun fremstiller livshistorien sin, synonymt med det å være eller føle seg ensom. Hun sier at hun ønsker seg barn og en familie i fremtiden.

«Jeg tror de som er litt annerledes...de trenger ikke se annerledes ut men kanskje de trekker seg litt mer tilbake, de som er mer sjenerte, de som kanskje har en diagnose...(pause) fordi de er litt lettere å legge merke til at de er annerledes...tror mange ikke liker annerledes....»

5.10 Hvem er Lucas?

Lucas stiller seg litt annerledes i forhold til de andre informantene som er født og oppvokst i Norge. Lucas er eneste gutten i studien og født og oppvokst i Syria, men har bodd i Norge i flere år. Vi har ikke gått inn på hans oppvekst forhold og familiedynamikk, da denne studien fokuserer på hans oppfatning av livet etter voldserfaring. Lucas er norsk statsborger i dag og det er formålstjenlig å vite hva han tenker om videre fremtid i Norge, da han er bare en av veldig mange voldsutsatte unge som bosetter seg her.

Jeg spør Lucas om hvem som heier på han på sidelinjen i livet. Han svarer ingen. Så plutselig sier han at norsklæreren fra den gangen han gikk på norsk kurs da han kom til Norge, hun var oppriktig interessert i at han skulle lykkes. Det var hyggelig med gode tilbakemeldinger, erindrer han. Jeg har tenkt i ettertid om hvorfor han ikke ba om hjelp hos foreldrene sine da han sto på bar bakke i Russland, uten tak over hodet og mat på bordet. Det kan virke som om Lucas ikke har en tilknytning til foreldre som gjør det naturlig for han å søke trygghet hos dem.

...eh, jeg får bare ikke den støtten...dere her er veldig flinke på det...med å støtte folk og gi tilbakemelding og sånn – dere er flinke på det, men ikke hos oss»

Han anser seg selv som alene i verden. Han forteller også om siste møte med foreldrene sine, hvor moren gråt og gråt når hun så ham. Men at Lucas egentlig ikke hadde følt noe, selv om han hadde solgt bilen sin for å få råd til flybilletten for å treffe dem i Sudan (det var fortsatt utrygt å reise til Syria). Han forteller om flere søsken som enda lever og bor på hjemplassen og at han blant annet er blitt onkel. Men at han føler ingen tilhørighet lenger i Syria, og har ingen planer om å dra tilbake. Jerlang mfl. (2008) poengterer at en av hovedårsakene til hvorfor mange nettopp har vanskeligheter med å uttrykke sorg, er fordi foreldrene anser tilknytningsbehovet som noe de bør vokse av seg for å klare seg selv i verden. Bowlby uttrykker i sin teori at det er ikke rot i virkeligheten og få oppdratt sunne barn, ved bruk av disiplinering for å få dem til å adlyde (ibid).

«Nei, de er jo enda foreldrene mine...jeg savner jo de alle, men jeg bare sier...altså jeg har sagt i fra til dem også – Hvis dere dør, eller en av dere ...alle dere. Så kommer jeg ikke til å gråte»

Lucas nevner «kalde følelser» når han refererer til egen helse. Han har akseptert at dette er tingenes tilstand, men håper at han kan møte en partner i fremtiden som kan resultere i en egen familie. Lucas er en veldig kreativ og kunstnerisk sjel. Han synger og spiller instrumenter som han liker veldig godt, og har tenkt masse på å kanskje utdanne seg til å bli musikk lærer (dette var et ønske han hadde hatt helt siden han var et barn). Men poengterer at farmasi har høy status hvor han kommer fra, og at det var egentlig derfor han begynte på dette studiet (han var dessuten god i matematikk og biokjemi). Han er fast bestemt på at tilværelsen hans skal bli bedre og at utdanning er veien å gå.

Jeg tolker Lucas sin selvoppfatning annerledes og tilpasningsdyktig. Han anser seg som alene i verden, men har et sterkt behov for å bli sett og hørt. Han har vært på mange forskjellige plasser i løpet av kort tid og har lært seg å snakke flere språk. Hans opplevelser er unike og han anser situasjoner rundt seg som «enkle» i forhold. Han slår meg som uredd og rolig, og sier at han har ikke noe å tape ved å prøve å oppnå kontakt med andre.

«Men jeg er veldig sosial...jeg kan snakke med...jeg prøver å sitte ved siden av noen i bussen, istedenfor å sitte alene. Jeg gjør det med vilje»

5.11 Hvem er Emma?

Emma bor alene i en liten hybel, kjæresten hennes bor i utlandet og hun sier at det er det som er mest optimalt for henne. Hun foretrekker å være alene. Emma sier hun er vokst opp i et miljø hvor hun hadde mange relasjoner med både venner og familie fra begge kulturer. Men at hun strevet med å finne sin plass i gruppen.

«...jeg følte meg utenfor i den utenlandske gjengen – og når jeg var sammen med de norske vennene mine, så følte jeg at jeg ikke var helt norsk heller!»

Hun forklarer om et ustabil og uforutsigbar hjem fylt med usikkerhet i forbindelse med alkohol. Hun sier at hun selv startet med rus som veldig ung. Etter å ha opplevd å bli utsatt for seksuelle overgrep fra 5-års alderen i sitt eget hjem (bestevennen til hennes far), følte hun at hun ikke ble sett. Dette resulterte i dårlig og nesten ingen kommunikasjon med hennes foreldre. Hun beskriver det som en overfladisk relasjon.

«...jeg trakk meg som oftest unna – men det gjorde jo også at jeg ikke skapte så mange forhold som har vart ut livet...det har vært veldig vanskelig og det gjorde meg deprimert. Jeg følte at ingen så det jeg så, og at jeg var alene om det. Og det er vanskelig å forklare for noen at du legger merke til disse tingene og at du blir en patologisk løgner»

Kowaz og Marcia (1991) referert i Carver (1996) påpeker at barn i alderen 6–11 år begynner her å se hvilke konsekvenser deres handlinger fører til. De mener at barn som lettere kan se disse konsekvensene, har en bedre egenskap å sette seg inn i realistiske situasjoner. Mens de som har en svakere evne for å se disse, har en høyere fantasi. Erikson betegner dette som *nytteverdi versus underlegenhet*, og at det er uheldig om foreldre (eller medelever og lærere) leder barnet til å tro at de er udugelig eller ikke gode nok. Det er her barnet prøver å få et bilde av seg selv som stemmer med hvordan samfunnet oppfatter deg som person (ibid). Emma forteller om en bror som bare var året yngre enn henne, som hun søkte trøst hos i løpet av oppveksten. Han slet med sine ting sier hun, men de var i de minste sammen om å bo i samme hjem.

«...hele barndommen har jeg og lillebroren min blitt sammenlignet med søskenbarna våre...som hadde økonomiske sikkerhet, noe vår familie ikke hadde. Ehm, og de hadde trygghet noe vår familie ikke hadde – så det var veldig vanskelig for min bror og meg å alltid bli sammenlignet med noen som vokste opp i helt andre omstendigheter enn det vi hadde. Så, jeg følte at vi aldri var gode nok...»

Emma sin selvoppfatning er at hun er annerledes i forhold til andre, og at hun dermed ikke har noen å relatere seg til. Hun sier at hun er svært sensitiv på mistroisk adferd, og kan raskt trekke konklusjoner om at det er noen som ikke vil henne vel. I forhold til sin egen helse sier hun at hun fortsatt går til psykolog, men sliter med å finne en tillitsfull hjelper.

«...hun har diagnostisert meg med PTSD. Ehm, jeg har en tendens til å reagere når ting, slik som når jeg havner i situasjoner eller konflikter som er veldig likt med eksen eller meg og mamma hvor vi diskuterer. Så reagerer jeg på en slik måte hvor jeg stenger meg totalt, det går ikke an å snakke med meg før jeg får høre det jeg vil høre – men jeg får jo aldri høre de tingene jeg vil høre...»

Hun opplever å ikke bli hørt og har på en måte resignert på dette punktet, ved å være mistroisk tilbake mot samfunnet. Jeg spør om det hadde hjulpet henne og situasjon om en voksen hadde spurt henne den gang om alt sto bra til.

«...jeg vet ikke...kanskje det hadde vært bra ja...men igjen om jeg hadde sagt noe og det ikke hadde blitt gjort noe med, kanskje det hadde hatt verre effekt på situasjonen. For eksempel den gangen jeg valgte å åpne meg opp og det ikke ble gjort noe med, så ja...jeg tror kanskje det var like greit at læreren ikke spurte om noe, fordi slik

jeg har registret at ting har vært – så har ikke ting blitt fulgt opp, enda når det blir sagt at du trenger tett oppfølging...»

Emma hadde mange drømmer om fremtiden da hun var barn, alt fra å være stuntwoman til å bli astronaut. Hun forteller at hun som barn ble møtt av latter på grunn av disse spinnville fantasiene sine.

Hun sier at hun tror familien hennes heier på henne i livet, og at hun nå har begynt å ta opp fag gjennom NAV. Hun håper at hun en dag skal få komme tilbake på skolebenken igjen, og kanskje fullføre en grad. Hun ser ikke for seg å få egne barn i fremtiden.

5.12 Hvem er Zara?

Zara sin far fikk henne til å føle seg mislykket og mindre verdt. Hun oppfattet hans måte å oppdra henne på som psykisk vold, noe som påvirket henne i svært stor grad i en ensom oppvekst.

«Jeg anser meg jo som halvt norsk og halvt søramerikansk, men samtidig er jeg jo så norsk som det går an å bli fordi jeg føler...det fikk jeg høre hele tiden gjennom oppveksten min hvert fall; «Åh, du er så norsk!» At jeg måtte bli mer...søramerikansk, fordi nordmenn er så...kalde og...ja, jeg vet ikke...spesielle holdt jeg på å si»

Hun sier hun tillot seg å bli behandlet som et mobbeoffer på skolen, fordi andre tillot dette. Gymlæreren hennes visste om mobbingen og lot henne sitte på benken i gymtimen for å unngå å bli plaget. Zara hadde prøvd å gi beskjed til helsesøster og mor, men situasjonen ble ikke noe bedre til tross for dette. Da Zara endelig kom til psykolog, følte hun igjen at hun ikke ble sett eller hørt på grunn av væremåten hennes.

«Men så har jeg et sånt problem hvor når jeg prater med folk (ler)...jeg sliter veldig med å åpne meg , sånn...eller vise følelser på utsiden. Så når jeg da begynte å prate med psykolog og sånn der...de to første jeg snakket med trodde jeg satt og løy. Og jeg fikk liksom beskjed at sånn der; «Du, snakker du sant nå?» Jeg bare; «Ja, jeg gjør faktisk det...». De bare; «For det virker ikke slik...»

Hun klarte ikke å få kontakt med moren og sier at moren hadde fødselsdepresjon etter hun fødte Zara, og at hun er enebarn. Hun sier videre at hun var nysgjerrig på hvordan foreldrene møttes, men at dette er noe moren ikke vil snakke om. Helsesøsteren hadde unnskyldt farens oppdragelsesmetode med «kulturforskjell», så Zara følte seg usynlig og mindre verdt enn sine etniske norske medelever. Hun antok at man måtte ha etniske norske foreldre for å bli sett og hørt i situasjoner som for eksempel psykisk vold.

«...Hun var veldig sånn her at man kunne ikke prate om noe...hvis jeg prøvde å prate om typ, følelser og sånn der...så ble hun veldig sånn ukomfortabel og ville bare ja, ikke prate om det...så jeg hadde aldri i oppveksten en ordentlig...forelder, som jeg kunne forholde meg til»

Zara sin selvoppfatning er at hun er unormal i forhold til andre, og at føles som om hun ikke er like mye verdt. Dette føler hun har blitt bekreftet gjennom oppveksten. Hun oppsummerer med at hun da har lært å være selvstendig, og klare seg på egenhånd.

«Jeg var veldig annerledes. Jeg var liksom, jeg klarte liksom ikke...prate ordentlig med folk på min egen alder (ler)...fordi at...ja, kanskje fordi at jeg var blitt mobbet såpass mye at jeg ikke visste hvordan jeg skulle forholde meg til jevnaldrende. Så det ble til at...jeg vet ikke, jeg tror jeg overdrev veldig mye, hvordan jeg skulle oppføre meg og hva jeg skulle si til folk som jeg prøvde å bli venner med også ble det til at det bare ble merkelig»

Zara forteller om en svært sympatisk og støttende kjæreste som hun har vært med i snart 4 år nå. Han forstår seg på henne og har lært henne å kjenne. Hun sier at han er veldig flink på å forsikre henne om at han elsker henne og at hun skal være trygg på forholdet deres. Av og til synes hun synd på kjæresten for «å holde ut med henne», da hun vet at hun kan være en utfordring ved at hun konstant trenger bekreftelse på hans kjærlighet. Hun forteller videre at hun ikke har så stort nettverk bortsett fra kjæresten.

«...hvis jeg spør om han har lyst å se på en serie eller noe – og han sier nei. Så kan det være fordi at han sitter og er opptatt med leksene, liksom...eller han rett og slett har lyst til å gjøre noe annet. Det kan være det eneste grunnen. Men i hodet mitt er det; «*Nei, vet du hva...han har ikke lyst å være sammen med deg lenger...*» og da blir det til at jeg får helt sånn der...sammenbrudd»

Erikson mener at når man som ung voksen skal skape en intim og sunn relasjon med noen i form av kjærlighet, er det grunnleggende å ha en sterk identitet. Dette er fordi et forhold krever oppofring og styrke til å pleie et gjensidig og likeverdig relasjon. Hvis man ikke anser begge parter som likeverdige, kan man ende på den usunne enden av skalaen som er isolasjon. Enten i form av å ikke inngå intime relasjoner i det hele tatt, eller at man emosjonelt stenger ute andre (ensomhet). Det kan også påvirke et forhold om man velger å avstå det å inngå i sosiale relasjoner som par (Carver, 1996).

Zara klassifiserer seg selv som psykisk syk, men er stolt over at hun klarer å gå på jobb og ikke er sykemeldt. Hun jobber ikke i 100 % fulltidsstilling, men nok til at hun klarer seg. Hun husker en periode hvor hun var nødt å gå på matsentralen for å hente middag. Hun ønsker veldig gjerne å begynne å studere etter hvert, og har planer om dette når samboeren er ferdig

med studiene hans. Hun har ikke tenkt på barn enda, men hun tror hun kanskje ønsker barn en gang i fremtiden.

5.13 Min identitet og tilhørighet

Etter intervjuene med de unge voksne i denne studien kan det virke som samtlige enda befinner seg i moratorium, at de enda jobber med å finne ut av sin identitet basert på kultur og erfaringer. Edvardsen (1997) beskriver denne konflikten med kulturkollisjon slik: «...han var en bærer av en indre strid mellom selvforakt og forsoning...» og i følge Erikson sin psykodynamiske teori kan altså dette stadiet vare ut livet.

På lik linje som med Erikson sitt identitetsdilemma og de unge voksne i denne studien, er jeg som forfatter av oppgaven også i akkurat samme dilemma. Jeg vil i det videre avsnittet ta med litt av mine egne erfaringer som krysskulturell, da jeg innledningsvis deler at dette er en av grunnene til hvorfor tema berører meg. Men jeg vil gjøre et skille mellom identitet og tilhørighet. Jeg har et utseendet som en minoritet og et indre tankesett og språk som en majoritet, så jeg har alltid følt at jeg ikke passer inn noen sted eller med noen. Når man er født og oppvokst i Nord-Norge har man oftest en meget gjenkjennelig typisk dialekt og væremåte, og har interne språkkoder som bare nordlendinger forstår seg på. For meg er det en merkbar forskjell på om jeg går langs solsiden i Trondheim enn langs matbodene på Grønland i Oslo. Jeg legger merke til at det er flere minoriteter på sistnevnte plass, og jeg kan vandre rundt med lave skuldre helt til jeg velger å snakke.

En venn sa dette til meg en gang: «*Her kommer du og ser ut som du gjør...også åpner du munnen og snakker som en «feskar», og jeg får sjokk liksom!*» Han er født og oppvokst på Østlandet og anser nordlendinger som en helt egen rase. Så da passer jeg ikke inn her heller da, mens hjemme i Nord-Norge er jeg trygg på språket og har slekten godt forankret her. Min far har lysblondt hår og isblå øyne, og jeg er per definisjon og anser meg selv som norsk. Men samtidig så er det et faktum at jeg ikke opplever å få helt innpass her heller (verken i Sør- eller i Nord), og har dermed ikke den sterke tilhørigheten til plassen som jeg vokste opp på. Som krysskulturell synes jeg at ensomheten faktisk av og til er tryggere å være i, da jeg ikke finner en mening med noe annet.

Jeg kan heller ikke minoritetsspråket som følger utseendet, og min omgangskrets består hovedsakelig av etniske norske. Når jeg av og til møter på minoriteter fra samme kultur som min mor, så blir jeg alltid så skamfull. Skamfull fordi jeg ikke kan språket, jeg ser på vedkommende at de forventer at jeg skal kunne kommunisere med dem. Når jeg da ikke kan

gjøre meg forstått eller ignorerer forespørselen deres, så har jeg både sett og hørt: «Åh? Hun er for god til å snakke med oss...hun er lysere i huden ja, men det forandrer ikke hvem hun egentlig er!». Denne siden av kulturen vektlegger utseendet i ekstremt stor grad, det er et tegn på rikdom og suksess om du er lysere i huden enn vanlig. Overalt hvor man går i butikker i dette landet, så selges det kosmetiske produkter som skal matte ned huden og hindre at pigmenteringen din skal synes. Jeg husker flere så rart på meg når jeg la meg på stranda for å sole kroppen uten parasoll, for hvorfor i alle dager skulle jeg ønske å bli mørkere?

Alle mine venner anser meg som norsk og har alltid gjort det. Men det har vært flere episoder i løpet av oppveksten hvor familie og venner for eksempel har kommet med rasistiske bemerkninger til minoritetsbefolkning med meg tilstede. Dette har alltid plaget meg, da jeg utseendemessig kjenner meg igjen i alle minoriteter, fordi de ser annerledes ut og dermed er lik meg (!). Jeg har også fått slengbemerkinger av fremmede og jeg har også følt rasismen på kroppen, det gjør at jeg som regel tar parti med *the underdog* i mange situasjoner. Slik har jeg alltid vært. Jeg bestemte meg tidlig at dersom jeg skulle identifiseres som noe, så skulle det i alle fall være som et godt menneske.

5.13.1 Mitt syn på vold og traumer

«Violence is avoidable insults to basic human needs» (Galtung, 1996).

Galtung løfter frem et menneskets basale behov for å oppnå videre vekst, og at vold (direkte og ustrukturert) kan hemme denne utviklingen. Han tar utgangspunkt i Maslows behovspyramide, som består av (i påfølgende stigning) psykologiske/ kroppslige behov, trygghet, tilhørighet, selvtillit og selvrealisering. Det er umulig å oppnå selvrealisering uten å ha dekket de basale behov som for eksempel tak over hodet og mat på bordet (Galtung, 1996).

Jeg tenker at vold er å påføre andre følelsen av verdiløshet. Er du verdiløs kan en behandles uten respekt og deretter kastes (glemmes) uten samvittighet for å ha gjort noe galt. Når man voldtar, slår, mobber eller lar barnet være vitne til voldsomme og eller sårbare handlinger er dette situasjoner som påfører den utsatte verdiløshet.

Informantene i studien stiller med erfaringer som jeg helt klart vil definere som voldshendelser, hvor en blir påført verdiløshet. Som jeg tidligere har påpekt har Norge definert oppdragervold i kategorien familievold. Hvordan skal man gå frem når linjene blir diffuse, når man benytter oppdragervold i den godes hensikt om at man ønsker barnets beste?

Mine foreldre hadde lav sosioøkonomisk status og liten tilgang på kunnskap, så forholdene hjemme var konstant preget av stress. Oppdragelsesmetoden besto av delegert ansvar i ung alder og disiplinering. Det å bli eksponert for problemene som de voksne slet med, var helt klart en belastning for meg som barn å ta innover. Mine foreldre anså ikke en ørefik eller klaps på kinnet som oppdragervold, det var korrigerende avferd når jeg en sjelden gang brøt reglene ved for eksempel å ikke være hjemme til avtalt tid. Jeg så heller ikke på dette som vold, men resultatet førte jo til at tillit og kommunikasjon ble sviktet. De tilhørte en generasjon og kultur hvor det var viktig for barna å få på seg rustningen tidlig. Det hjalp for eksempel ikke å gå til foreldrene mine om jeg ble mobbet, det måtte jeg løse på egen hånd. Jeg gråt aldri når jeg ble disiplinert på denne måten selv om det var vondt der og da, fordi følelsen jeg satt igjen med som skam og udugelighet var enda verre. En av hjelperne i studien sa:

«...fordi det ligger så fryktelig mye skam – det ser vi hos de barna, et kjennetegn til – det med skam...særlig de litt større barna. Hvor skamfulle de er...»

Det var helt forferdelig for meg å ikke innfri, så jeg forholdt meg som regel til adferden som de ønsket. Jeg klemte aldri mine foreldre på eget initiativ så lenge jeg kan huske, bortsett fra på min egen bursdag. Jeg gruet meg alltid til å stå opp denne dagen hvert år, for å få denne ene ekstremt ubehagelige klemmen.

5.13.2 Mitt syn på fremtid

«Fordi anerkjennelse er relasjonelt, er den anerkjennelsen som gis direkte, viktigere enn den som for eksempel kommer via andre...» (Kristiansen, 2014, s. 54).

Kristiansen (2014) understreker tyngden og verdien ved anerkjennelsen vi mottar direkte, i forhold til den vi får gjennom for eksempel sosiale medier. Han refererer også til Mead og den *signifikante andre*, om at hvem som gir anerkjennelse også er av betydning. Disse er som regel ens nære relasjoner, som foreldre, familie og jevnaldrende venner. Den signifikante andre endrer seg ettersom hvilken kontekst man befinner seg i, om det er i familiedynamikk eller som en medspiller på fotballbanen. I sistnevnte eksempel vil anerkjennelse fra resten av laget ditt veie noe mer, enn fra de som står på sidelinja.

Det er helt grunnleggende biologisk og psykologisk å søke anerkjennelse og trygghet fra sine nærmeste, slik som Bowlby illustrerer med tilknytningsteori og slik Kristiansen beskriver «anerkjennelsen her tar utgangspunkt i den ubetingede kjærlighet til barnet» (Kristiansen,

2014). Hvis man da blander inn vold i et identitetsdilemma hos et menneske som på lik linje med alle andre søker anerkjennelse og tilhørighet, vil de ha et større problem når de potensielt aldri finner dette? For min del har opplevd risiko vært med på å skape en fordel i form av resiliens som har gjort erfaringene til en styrke, en pågangsmot for å bevise at man har en verdi. Men ulempen er at barndom og erfaringene som utgjør traumene (sårene) slipper ikke taket i deg, og på et tidspunkt bør en få bearbeidet dette for egen helse. Werner (2004) hadde en oppfølgingsstudie av en kohort Kauai barn ved 40-års alderen, for å kartlegge livskvaliteten deres. De fleste hadde klart seg bra og var gode samfunnsborgere, noen hadde giftet seg og fått barn, og de var fornøyde med ektefellen. Men i forhold til testgruppen (en gruppe mennesker som ikke hadde uheldige barndomserfaringer), var dødelighetsraten høyere rundt 40-års alderen hos Kauai barna. Det gjaldt især de individene som hadde vært utsatt for alkoholisme og psykiske problemer i hjemmet over lengre tid som barn.

I 2011 møtte jeg veggen etter å ha vært flink pike i alle år, og jeg ble diagnostisert med å ha en «*moderat depresjon*». Utfallet ble blant annet separasjon med ektefellen. Jeg vil illustrere mestringen med en graf, hvor du kan forestille deg en kurve som er skyhøy i begynnelsen som barn og ungdom, og jo eldre du blir så daler grafen helt til den treffer bunnlinja. Her nede i og kanskje under nullpunktet var jeg i nesten 2 år, hvor jeg innså at jeg slet med å frigi meg selv fra ansvar og bygge tillit i nære relasjoner. Det optimale må være å ha en sammenhengende sunn mestringskurve midt på grafen, som viser at jeg kan distribuere energi i passe mengder gjennom hele livet uten å slite meg ut for tidlig. Det må da være noe som heter å være god nok.

I dag har jeg to barn som jeg har oppdratt på min måte, jeg er overbeskyttende og streng, men samtidig kjærlig og har en sterk tro på at vold aldri er løsningen. Jeg ønsker ikke at mine barn skal finne mine klemmer ubehagelig (og klemmer dem så ofte jeg kan), eller at de skal være redde for å vise følelsene sine for mor. Men i forhold til mine barns far som kommer fra et hjem hvor tilknytning, ros og fysisk kontakt var noe dagligdags, så er jeg ikke i nærheten av den samme typen personlighet som han. Jeg merker at barna mine har skjønt denne fordelingen for lenge siden, det er mor som de er redde for å skuffe. Sannheten er at man er mer lik sine foreldre enn man tror, og det man opplevde i barndommen kan ikke viskes ut. Mine foreldre gjorde så godt de kunne med sine forutsetninger og jeg er svært glad i dem, men skulle vel innerst inne ønske at vi hadde en dypere relasjon.

5.14 Pedagogens rolle

«For barnet trenger sitt fantasiliv for å overleve – og ikke for å straffe seg mer» Alice Miller, 1985 (NRK, 1987).

Alice Miller forklarer at barn med et rikt fantasiliv kan bli sett på som løgnere hvis de for eksempel vil avsløre vold i hjemmet. De kan formidle en fortelling om at postmannen har tatt i dem, mens det i realiteten er deres far. Hun mener at det alltid er en realitet bak hver fantasi (NRK, 1987). Emma beskrev seg som *patologisk løgner* til tider i gjenfortellingen hennes, fordi hun *så* så mye og serverte mange (bort)forklaringer i løpet av sin barndom.

Alle informantene forteller om sine fantasifulle, kreative og kunstneriske sider av seg selv. Jeg oppfattet det som om at de utmerket seg på dette feltet, og at de hadde selv en klar innsikt av selvtillit her. Jeg husker at jeg selv fikk karakteren 6 på ungdomsskolen i skuespill og drama. Jeg var god på å spille forskjellige roller og tilpasse meg omgivelsene mine, det var viktig å bli godt likt av medelever og lærere. Zara kunne snakke spansk siden faren hennes hadde snakket språket til henne siden hun var liten. Men hun virker å bagatellisere at hun er så flink i språk, enda hun fikk karakteren 6 på skolen.

«Flytende og flytende (ler) Jeg tok det på ungdomsskolen, nei...videregående. Da fikk jeg liksom 6 på alt, men med engang jeg var ferdig på videregående...jeg forstår omtrent alt, men jeg er veldig dårlig på å prate det i korrekt form. Jeg prater litt blanding av norsk og spansk, for pappa pratet alltid spansk til meg også svarte jeg alltid på norsk»

Vil en lærer mistenke at noe er galt eller at eleven ikke har det bra når man presterer godt? Kleven (2018) sier at pedagogikk dreier seg om undervisning *og oppdragelse*. Jeg synes at dette illustrerer godt at disiplinen har et ansvar om å se alle sider i en sak, for å finne de optimale forhold for barnet å lære i. Det er her jeg tenker at man som pedagog er nødt å følge med på også de små tingene som for eksempel: Har barnet med seg matpakke (hva er i den og hvem smurte denne)? Hvem av de foresatte møter på foreldremøter og dugnader, og er det samme forelder hver gang? Hvorfor er barnet hos tannhelsetjenesten så mange ganger i året (er det kjeveortopedisk behandling i så fall)? *Hvorfor klager aldri barnet på noe?* Å identifisere sårbare grupper tror jeg er en utfordrende jobb, og at de tverrkulturelle «de stille barna» kan være en potensielt utsatt gruppe.

Nå er det ikke slik at det bare er barna som kjenner på skam, foreldrene som sliter kjenner gjerne på samme følelsen. Det er ikke enkelt å be om hjelp, og særlig i forbindelse med barneoppdragelse. Jeg kan forestille meg at det er ingen lett rolle for en pedagog å komme inn

i en slik situasjon. Mine foreldre jobbet mye da jeg var barn, og man var overlatt en del til slekt og dermed seg selv. Man må også spørre seg eller dem hvor mye tid de ville satt av til for eksempel foreldreveiledning, når mesteparten av tiden deres går til å sørge for mat, klær og tak over hodet. Sosioøkonomiske forhold er helt klart et medvirkende faktor til om en velger å benytte seg av pedagogiske tilbud eller ikke. Når forskning viser at det for eksempel er flere med høyere utdanning som benytter seg av utvidet læretilbud for barna sine, enn de med ingen eller lav utdanning, kan man spørre seg hvorfor det er slik. Det er vel ikke tilfelle at de høyt utdannede føder mindre intelligente barn, og vice versa? Arv er jo medvirkende faktor hos alle individer på blant annet utvikling av personlighetstrekk, men det er jo ikke slik at man kan skylde på arv fordi man slår barna sine. Dette er et eksempel på en faktor som er trukket frem fra *The ACE Study*, det at sannsynligheten for å videreføre vold eller oppleve vold er større om foreldrene opplevde det samme.

5.15 Oppdragelse og forebygging på flere nivåer

Skolen bør også være særlig kulturelt oppmerksom på om førsteklasingen har erfaring med barnehagen eller ikke. En stor del av oppdragelse og sosial læring skjer i barnehagen, og over 90 % av norske barn har gått i barnehage fra de var 1-åringer. Jeg har ingen erfaring med å gå i en barnehage, men det har mine barn fordi jeg anser barnehagen som en særdeles verdifull erfaring. Min erfaring er ansvar for min lillesøster som kom til verden da jeg var 1 år. Jeg har hatt ansvar for henne siden da, og lek og læring mellom oss har vært og er en stor støtte i livet mitt. Selv om dette ikke var et tema i denne studien, vil jeg likevel nevne det som en potensiell faktor i identifisering av sårbare grupper.

Det var som regel min far som deltok på foreldremøter og slikt, da min mor ikke forsto så veldig mye. Faren min var i så fall nødt å videreformidle informasjonen til henne i etterkant. Jeg kan forstå hvordan dette fort skaper en skjevfordeling i ansvar, når hun ikke vet hva og hvordan hun skal gjøre ting. Det var aldri snakk om å bruke tolk på denne tiden, for at hun skulle kunne delta i for eksempel i elevsamtaler. Hun klarte å gjøre seg forstått og snakket norsk tilfredsstillende nok i forhold til hennes daglige aktiviteter. Det er formålstjenlig å se på oppdragelse på et systemnivå, slik som Bronfenbrenner illustrerer. Hvis norske lover (blant annet barnekonvensjon) og politiske føringer skal nå inn i et hjem til et barn som opplever å stå alene i utfordringer, så er det fagpersoner i kommunen som må ta ansvar for å tilby assistanse, hjelp og informasjon til vergene om hvilke tilbud som finnes og hvor man får dem. Hvorfor kunne ikke skolen engasjere en tolk slik at min mor også følte seg inkludert i skolehverdagen min, og at da familien samlet sett mottok og forsto budskapet sammen?

Jeg var ofte hos tannpleier og tannlege på grunn av karies og dårlig hygieneforhold. Jeg pusset tennene mine selv, og hadde aldri blitt instruert i hvordan jeg skulle gjøre det korrekt. Karies er derimot ikke noe man kan lure seg unna hvis man først har fått demineralisering (brudd i emalje), selv om man er en veldig dyktig skuespiller. Kroppen har også et bestemt register om den blir nervøs, engstelig eller redd. Under intervjuet med Emma kommer hun innpå en hendelse hun husker fra barndommen når hun var 9–10 år. Hun var nødt å trekke en tann og husker hele opplevelsen som svært traumatisk. Vi kommer innpå dette temaet fordi hun sier hun har problemer med smilet sitt, og har vært plaget gjennom hele oppveksten i forhold til tennene sine.

«... la meg ned i tannlegestolen, så la de en grå myk maske over ansiktet mitt...og det eneste jeg hørte var at tannlegen ropte; «Mer! Mer! Mer!». Så husker jeg ikke så mye...Jeg tror det var en bedøvelsesgass, eller noe...fordi når jeg kom tilstede igjen, så begynte jeg å skrike høyt...»

Dessverre er Emmas erfaring ikke så uvanlig. Det er mange barn som må trekke tenner på grunn av for eksempel tannråte, som ikke gjør det mulig å redde tannen. Dette igjen kan skape mange problemer videre i livet til barnet, som for eksempel bittforskyvning. Emma sier hun ikke er fornøyd med smilet sitt og har ofte vondt i kjeven og hode den dag i dag. En tannpleier vil med en gang kunne se om hygieneforholdene er tilfredsstillende. Et barn bør ikke få ansvar for egen tannpuss før de er i 10-års alderen, da finmotorikken i fingrene ikke sitter helt før denne alderen. I løpet av min praksisperiode som tannpleier i den offentlige tannhelsetjenesten, så var det en god del av minoritetene som utmerket seg når det gjaldt dårligere tannhygiene. Vold er jo ikke det første man tenker på ved plakkdannelse, så det er hensiktsmessig å ha kunnskap om kosthold og vaner i andre kulturer. Slik at man kan veilede og instruere foreldrene i en måte som kan fungere for deres tradisjoner, uten at det skal gå på bekostning av helsen.

6 AVSLUTNING

Som krysskulturell kan man slite med å finne tilhørighet, uten en plass hvor man blir anerkjent for den man er, kan følelsen av verdiløshet også dukke opp. Salole (2020) forklarer at en krysskulturell kan føle at de ikke har noe hjem, de føler seg ekskludert og ikke akseptert. Følelsen av å ikke være inkludert i samfunnet, forsterker opplevelsen av utenforskap. Så om vi da kombinerer følelsen av ensomhet, og vitne til eller direkte påvirkning av vold, kan vi etter denne studien anta at søken etter identitet og anerkjennelse kan bli en livslang prosess.

Selvoppfatning

Informantene oppfatter seg som merkelige eller *annerledes*. De starter med å fortelle om bakgrunn og de forskjellige kulturer de bærer på, men anser seg som norske. De er født og oppvokst i Norge, bortsett fra informant Lucas. Men så sier de at de likevel ikke føler at de passer helt inn. Nora og Zara opplevde mobbing fra barneskolen av, mens Emma balanserer med å finne sin plass hos de norske vennene og de utenlandske. Lucas har bodd lenge i Norge og har ingen gode venner, sier han. Han føler heller ingen tilhørighet og tilknytning til hjemlandet sitt, eller til sine foreldre. Alle har et lite nettverk (med få nøkkelpersoner), og sier de sliter med masse negative tanker i hodet, men har et håp om å fullføre studier en gang i fremtiden.

Mestrende barn

Det er nærliggende å tro at det er en sammenheng mellom mestringsevne og risikoutsatthet som barn. Man kan kanskje anta at informantene i studien ikke fikk den optimale tilknytning slik Bowlby skisserer med hoved omsorgsperson(er) fra starten av, til dels på grunn av arv som anser emosjonell tilknytning som en svakhet. Som barn har de vært nødt å danne sitt eget selvbilde (siden de ikke mottar optimal respons fra nære relasjoner), de lærer å trøste seg selv når de ikke har en tillitsperson å gå til, og oppnår mestring på *fantasifulle og kreative plan*. De er sosiale og vil delta på aktiviteter, selv om de blir utstøtt. Dette er i tråd med resiliensforskning (Kauai undersøkelsen) som fremmer resiliente barn som sjarmerende, kreative og har tro på seg selv. Det er ikke nødvendigvis slik at risikoutsatte barn skriker og roper om at de ikke har det bra, de kan ha lært seg mestringsteknikker som gjør at de tilsynelatende fungerer i hverdagen. Men hvis de sender ut røde flagg om at noe er galt og de ikke får respons på dette, vil det gi ytterligere bekreftelse på ensomheten de allerede føler.

Psykisk helse og arv

Alle de unge voksne utenom Lucas, er fortsatt i behandling på grunn av sine voldserfaringer, men alle har tro på egen mestring om at de en dag vil utdanne seg. Jentene i studien forteller at de enda sliter med ambivalente følelser, som lett dytter dem ut av toleransevinduet sitt. Veien mot selvmedisinering i form av usunn livsstil kan være en måte å håndtere konflikter på når dette skjer, som i Emmas tilfelle var rus. Lucas sier at han ikke vet om «kalde følelser» er en sykdom, og jeg velger å tolke dette som en lite rødt flagg. Han er også den eneste som ikke er født i Norge, og da kan det også være en grunn til å lure på om han ikke er klar over helsetjenestene, eller at han rett og slett har et annet syn på psykisk helse. Videre forskning innen samme tema bør inkludere en likevekt av kjønn, og særlig se mer på gutter i forhold til reaksjonsmønster og kultur. Jeg vil også her tillegge pårørende perspektiv og psykisk helse i familien, som et viktig punkt når det gjelder mestring og kultur.

Ung voksen til voksen?

Informantene befinner seg aldersmessig på sjettede stadiet i Erik Eriksons psykososiale teori, i perioden hvor hensikten er å skape en familie eller ikke. To av informantene hadde en partner, men forklarte at det var utfordringer her på grunn av deres egen usikkerhet. De to andre hadde ennå ikke knyttet nær relasjon med noen, hvorav den ene hadde tidligere uheldig erfaring i parforhold. Det er i følge Erikson grunnleggende å ha en sterk identitet for å inngå i et sunt forhold, og det innebærer å løse eksistensielle kriser på tidligere tidspunkt på en måte som gir mening for individet. Problemet med krysskulturelle er at de til tross for at de vet hvilke kulturer de representerer, ikke klarer å identifisere seg helt til noen av dem. Jeg har under alle intervjuene tolket inntrykket som merkelig, alene og annerledes, synonymt med det å være *ensom*.

Hjelp til selvhjelp

Hjelperne har god erfaring med voldsutsatte minoriteter, og forteller om at både barn og voksne kan ha problemer med affektregulering i etterkant av vold. Når minoriteter har klart å komme seg ut av volden, viser de en sterk tro på seg selv og høy selvtillit. Jeg (som mor) kan også tolke en situasjon hvor der en mor velger å gå tilbake til voldsutøver på grunn av barna, er en form for mestring. Dette er fordi hun vurderer situasjon som utrygg for barna om hun ikke passer på dem hele tiden, og velger da å «mestre volden» i den tro om at hun skåner dem. Krisesentret sier at det er i hovedsak minoriteter som oppsøker og benytter seg av botilbudet,

dette er fordi det er minoriteter som oftest har ingen eller lite nettverk. Hjelperne fungerer som koordinatører ved å hjelpe de utsatte med praktisk og nødvendig tilrettelegging. De jobber ikke bare med kartlegging og risikovurdering, men fokuserer også på *empowerment* og relasjonsskapning for å hjelpe den utsatte på å bli trygg på andre og egen mestring. De forteller om tidligere beboere som har klart seg veldig bra med hjelp av krisesentret, som for eksempel oppnådd karriere og utdanning.

Mestring skapes i relasjoner

Nå er det i hovedsak minoriteter krisesentret har jobbet med, og mindre krysskulturelle norske, men det er nærliggende å tro at det er en viss overførbarhet. Dette er fordi at krysskulturelle likevel ikke alltid anser seg som 100 % akseptert i samfunnet, og sliter med å finne *tilhørighet*. Det er ingen av informantene som har vært i kontakt med krisesenter eller annet hjelpetilbud, bortsett fra henvisning til psykolog i etterkant. Jobben som hjelperne utfører på krisesenter er helt klart et tilbud som jeg ser kunne vært aktuelt for utsatte krysskulturelle også, da de mest sannsynlig ville hatt nytteverdi av *empowerment* og ny erfaring med å knytte gode relasjoner. Det kan se ut til at mestringsevnen (tro på seg selv) ikke er en varig funksjon, og at den i verste fall kan bli for mye å vedlikeholde alene i over lengre tid, da alle har hatt selvmordsforsøk eller tanker om dette. Tro på seg selv dannes i relasjoner, da et selvbilde og ens selvverd skapes i samspill med de ytre kulturelle faktorer og muligheter.

Litteraturliste

- (NSD), N. s. f. f. (2018). personvernombud. Hentet fra <http://www.nsd.uib.no/personvernombud/hjelp/index.html>
- Andersen, A. J. W. (2018). Psykisk helse. Hentet fra https://sml.snl.no/psykisk_helse
- Antonsen, Y. (2018). *Nvivo undervisning*. Foredrag holdt ved Kvalitative metoder for pedagogisk forskning, Norges Arktiske Universitet.
- Backe-Hansen, E. (2009). Forskning på bestemte grupper. Hentet fra <https://www.etikkom.no/FBIB/Temaer/Forskning-pa-bestemte-grupper/Barn/>
- Barne-, u.-, og familiedirektoratet. (2015). *Veileder til krisesenterloven*.
- Barne-, u.-, og familiedirektoratet (2019). Krisesentre. Hentet fra https://bufdir.no/vold/Krisesentre_incestsentre_og_botilbud_for_utsatt_ungdom/Krisesentre/
- Barne-, u.-o. f. (2017/2018). *Kunnskap om og holdninger til vold i befolkningen*. Oslo: Bufdir.
- Barnekonvensjonen. (1991). *FN's konvensjon om barnets rettigheter*. Hentet fra <https://www.fn.no/Om-FN/Avtaler/Menneskerettigheter/Barnekonvensjonen>
- Beredskapsdepartementet, J.-o. (2008). *Straffeloven*. Hentet fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2-5#%C2%A7186
- Beredskapsdepartementet, J.-o. (2019). *Regjeringen starter arbeidet med ny nasjonal handlingsplan om vold i nære relasjoner*. Regjeringen.no. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-starter-arbeidet-med-ny-nasjonal-handlingsplan-om-vold-i-naere-relasjoner/id2661655/>
- Beredskapsdepartementet, J. o. (2012-2013). *Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-15-20122013/id716442/?ch=1>
- Borge, A. I. H. (2018). *Resiliens : risiko og sunn utvikling* (3. utg. utg.). Oslo: Gyldendal.
- Braun-Lewensohn, O., Sagi, S., Sabato, H. & Galili, R. (2013). Sense of coherence and sense of community as coping resources of religious adolescents before and after the disengagement from the Gaza Strip. *The Israel journal of psychiatry and related sciences*, 50(2), 110-117.
- Brix, L. (2014, 22 februar). Læger jagter krokodiller i kamp mot mystisk hjertesygdom, *Videnskab- DK Danmarks førende videnskabsmedie*. Hentet fra <https://videnskab.dk/miljo-naturvidenskab/laeger-jagter-krokodiller-i-kamp-mod-mystisk-hjertesygdom>

- Børresen, R., Haugen, R. & Fønnebø, B. (2008). *Barn og unges læringsmiljø : 3 : Med vekt på sosiale og emosjonelle vansker* (1. utg. utg.3). Kristiansand: Høyskoleforl.
- Carver, C. S. (1996). *Perspectives on personality* (3rd ed. utg.). Boston: Allyn and Bacon.
- Children, G. I. t. E. A. C. P. o. (2019). *Global report- progress towards ending corporal punishment of children*. [www.endcorporalpunishment.org](http://endcorporalpunishment.org). Hentet fra <http://endcorporalpunishment.org/wp-content/uploads/global/Global-report-2019.pdf>
- Edvardsen, E. (1997). *Nordlendingen* (En Pax-bok). Oslo: Pax.
- Elvegård, K., Tøssebro, J., Olsen, T. og Paulsen, V. (2018-2020). *TryggEst: Helhetlig beskyttelse av voksne utsatt for vold og overgrep*. NTNU samfunnsforskning: Bufdir.
- Eriksen, T. H. (2001). *Flerkulturell forståelse* (2. utg. utg.). Oslo: Universitetsforl.
- Felitti, V., Anda, R., Nordenberg, D. & Williamson, D. (1998). Adverse childhood experiences and health outcomes in adults: The Ace study. *Journal of Family and Consumer Sciences*, 90(3), 31.
- FN-Sambandet, u. n. a. o. N. (2017). Norge og menneskerettighetene. Hentet fra <https://www.fn.no/Tema/Menneskerettigheter/Norge-og-menneskerettighetene>
- Galtung, J. (1996). *Peace by peaceful means : peace and conflict, development and civilization*. Oslo. London: PRIO Sage.
- Gulbrandsen, L. M. (2006). *Oppvekst og psykologisk utvikling*. Oslo: Universitetsforl.
- Haugen, G. M. D., Paulsen, V. & Caspersen, J. (2018). Barnevernets forebyggende arbeid mot vold i minoritetsfamilier. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 95(01), 04-17. 10.18261/issn.1891-1838-2018-01-02
- Helseinformatikk, N. (2017). Hva er et krisesenter? Hentet fra <https://nhi.no/psykisk-helse/psykisk-egenpleie/hva-er-et-krisesenter/?page=1>
- Isdal, P. (2000). *Meningen med volden*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Isdal, P. (2017). *Smittet av vold : om sekundærtraumatisering, compassion fatigue og utbrenthet i hjelpeyrkene*. Bergen: Fagbokforl.
- Jerlang, E., Wedel-Brandt, B., Jonassen Ann, J., Egeberg, S., Ringsted, S. & Halse, J. (2008). *Udviklingspsykologiske teorier : en introduktion* (4. udg. utg.Socialpædagogisk bibliotek). København: Reitzel.
- Karren, K. J. (2002). *Mind/body health : the effects of attitudes, emotions, and relationships* (2nd ed. utg.). San Francisco: Benjamin Cummings.
- Kirkengen, A. L. (2015). *Hvordan krenkede barn blir syke voksne* (3. utg. utg.). Oslo: Universitetsforl.

- Kleven, T. A. (2018). *Innføring i pedagogisk forskningsmetode : en hjelp til kritisk tolking og vurdering* (3. utg. utg.). Bergen: Fagbokforl.
- Kristiansen, A. (2014). *Rom for anerkjennelse i utdanningssystemet*. Bergen: Fagbokforl.
- Kvale, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utg. utg. InterView[s] learning the craft of qualitative research interviewing). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lemjan, K. H. (2015). Hvilke utfordringer står vi overfor i møtet med de sårbare barna og deres familier? - Eksempler fra praksis og drøfting av tiltak for et mer helhetlig barnevern. (2015). *Tidsskriftet Norges barnevern*, (04), 254-266.
- Lillevik, O. G. (2019). *Kriser og traumer*. Foredrag holdt ved HEL-6101, Det helsevitenskapelige fakultet.
- McCord, A. L., Draucker, C. B. & Bigatti, S. (2019). *Cultural Stressors and Depressive Symptoms in Latino/a Adolescents: An Integrative Review*. Los Angeles, CA.
- Mevik, K., Lillevik, O. G. & Edvardsen, O. (2016). *Vold mot barn : teoretiske, juridiske og praktiske tilnærminger*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Miller, A. (1986). *I begynnelsen var oppdragelsen* (Am Anfang war Erziehung). Oslo: Gyldendal.
- Nordanger, D. Ø., Johansson, E. R., Nordhaug, I., Dybsland, R. & Johansen, V. A. (2012). Konsultasjonsteammodellen i Vest-Norge: De første systematiserte erfaringene. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, (01-02), 5-14.
- NRK. (1987, 03. februar 1987). *I begynnelsen var oppdragelsen*. Zürich, 1985. Hentet fra <https://tv.nrk.no/serie/i-begynnelsen-var-oppdragelsen/1987/FOLA04000385/avspiller>
- Omsorgsdepartementet, H.-o. (1984). *Lov om tannhelsetjenesten (tannhelsetjenesteloven)*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1983-06-03-54>
- Omsorgsdepartementet, H.-o. (2009). *Lov om medisinsk og helsefaglig forskning*. Hentet fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-20-44/KAPITTEL_5#%C2%A723
- Politidirektoratet, B.-., ungdoms-, familiedirektoratet og Helsedirektoratet. (2016). *Felles retningslinjer for Statens Barnehus*. Oslo.
- Regjeringen. (2018). *Et liv uten vold*. Oslo: regjeringen.no. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/lov-og-rett/vold-i-nare-relasjoner/innsikt/handlingsplan-mot-vold-i-nare-relasjoner/id2340080/>
- Ringdal, K. (2018). *Enhet og mangfold : samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* (4. utg. utg.). Bergen: Fagbokforl.
- Ryeng, M. S. (2019). *Krise og traumeutdanningen 2019*. Foredrag holdt ved Kriseshåndtering og traumebehandling, Norges Arktiske Universitet.

- Salole, L. (2018). *Identitet og tilhørighet : om ressurser og dilemmaer i en krysskulturell oppvekst* (2. utg. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Salole, L. (2020). *Cross cultural kids : en bok for deg som vokser opp med flere kulturer* (1. utgave. utg.). Oslo: Gyldendal.
- Santrock, J. W. (2006). *Life-span development* (10th ed. utg. McGraw-Hill international editions). Boston, Mass: McGraw-Hill.
- Sjöström, N., Hetta, J. and Waern, M. . (2012). Sense of coherence and suicidality in suicide attempters: a prospective study. . *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 19(1), 62-69. 10.1111/j.1365-2850.2011.01755.x
- Sommerfeldt, M. B., Mona-Iren Hauge, M. og Øverlien, C. (2014). *Minoritetsetniske barn og unge og vold i hjemmet- utsatthet og sosialfaglig arbeid* (Minoritetsetniske barn og unge og vold i hjemmet- utsatthet og sosialfaglig arbeid). Oslo. Hentet fra <https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/08/minoritetsetniske-barn-og-unge.pdf>
- Steinsvåg, P. Ø. & Heltne, U. (2011). *Barn som lever med vold i familien : grunnlag for beskyttelse og hjelp*. Oslo: Universitetsforl.
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse : en innføring i kvalitative metoder* (5. utg. utg.). Bergen: Fagbokforl.
- Werner, E. E. (2004). Journeys from childhood to midlife: risk, resilience, and recovery. *Pediatrics*, 114(2), 492.
- Øverlien, C., Hauge, M.-I. & Schultz, J.-H. (2016). *Barn, vold og traumer : møter med unge i utsatte livssituasjoner*. Oslo: Universitetsforl.
- Aase, T. H. (2014). *Skapte virkeligheter : om produksjon og tolkning av kvalitative data* (2. utg. utg.). Oslo: Universitetsforl.

Vedlegg 1– Intervjuguide UNGE VOKSNE

Intervjuguide, UNG VOKSEN

Metode:	Kvalitativt intervju med voksen minoritet som tidligere har opplevd vold og eller seksuelle overgrep
Antall informanter:	5 personer
Type:	Individuelt intervju med lydopptaker.
Formål:	Dybdekunnskap hos tidligere voldsutsatte minoritetsbarn om sine erfaringer og tanker rundt egen egen autonomi og fremtidsutsikt.

Introduksjon

- Takk for deltakelsen
- Gjennomgå samtykkeerklæring
- Informere om lydopptaker, behov for pauser, snakke fritt etc.
- Kjøre lydtest på diktafon.

Intervjuspørsmål

Kategorisering:

- 1) Identitet, arv og miljø
- 2) Traume
- 3) Beskyttelsesfaktorer
- 4) Motivasjon og mestring
- 5) Autonomi- selvbestemmelse

**Spørsmålene til UNG VOKSEN er lik som til barna, bortsett fra de som står i kursiv. Disse er lagt til spørreskjema da voksen har muligheten for å utdype kategoriene i større grad enn barn, i tillegg til at noen spørsmål er omformulert på grunn av aldersforskjellen.*

Identitet, arv og miljø

- Hvem er du?
- *Hva er din sivilstatus?*
- Kan du fortelle mer om din bakgrunn og oppvekst?
- Anser du deg som helt norsk, ikke norsk, eller som et minoritetsbarn/ krysskulturelt barn?
- Har kulturene dine like stor verdi? Gjerne forklar.
- Føler du deg på noen måte annerledes? Gjerne forklar.

Traume

- Hva tenker du om vold og hva er det for deg?
- *Hvilken erfaring har du med vold og hvilken relasjon hadde du til evt. voldsutøver?*
- Tror du noen er mer utsatt for vold enn andre? Gjerne forklar.
- Hva tenker du om voksne som jobber med barn (for eksempel lærere og helsepersonell) snakker med barn om temaet vold?
- Tror du barn/unge kan unngå å bli utsatt for vold?
- Tror du man vil huske en voldshendelse for alltid? Gjerne forklar.

Beskyttelsesfaktorer

- Hvordan vil du beskrive din egen helse?
- Har du noen episoder om sykdom som du husker?
- Har du noen gang opplevd å gi opp, eller føler du at du ,har kontroll på egen kropp og eget hode? Gjerne forklar.
- Har du drømmer/fantasier eller mareritt? Gjerne forklar.
- *Går du til psykolog, terapeut eller er du på noen medisiner i dag for å bearbeide traumet du har vært gjennom?*
- Trenger du hjelp for å komme deg videre og får du hjelp i dag?

Motivasjon og mestring

- Hva gjør deg glad, og hva gir deg energi?
- Hva eller hvem er din motivasjon til å gjennomføre dagen?
- Hvis motivasjon er en person, kan du fortelle mer om denne personen og *har denne personen alltid vært i livet ditt?*
- Hva gjør deg trist og motløs?
- Hvor mye betyr støtte fra dine nærmeste?
- *Er du lykkelig? Gjerne utdyp hva du legger i begrepet.*

Autonomi/ Selvbestemmelse

- *Har du blitt det du ønsket å bli når du var liten, hvis ikke vil du fortsatt bli det eller har du en annen plan? Fortell litt mer om dette.*
 - Er dette ditt eget valg?
 - Tror du at du vil trenge hjelp fra noen for å nå karrieremålet ditt hvis dette ikke er nådd?
 - *Er du avhengig av sosiale tjenester eller andre stønader i dag?*
 - *Har du barn eller ønsker du å stifte familie? Hva tenker du om kulturell oppdragelse?*
 - Tror du at du når alle målene i livet ditt?
-

Oppsummering

- Er det noe informant ønsker å tilføye?
- Takk så mye for deltakelsen.
- Stopp lydopptaker.

Vedlegg 2– Intervjuguide HJELPERE

Intervjuguide, BEHANDLER /HJELPER

Metode:	Kvalitativt intervju med behandlere som står i hjelperrelasjon til målgruppe
Antall informanter:	4 personer
Type:	Individuelt intervju med lydopptaker.
Formål:	Innsikt i behandlere/ hjelpers oppfatning av voldsutsatte minoritetsbarn og unge, og deres mestringsstrategier.

Introduksjon

- Takk for deltakelsen
- Gjennomgå samtykkeerklæring
- Informere om lydopptaker, behov for pauser, snakke fritt etc.
- Kjøre lydtest på diktafon.

Intervjuspørsmål

Kategorisering:

- 1) Behandler/ hjelpers rolle
- 2) Traume
- 3) I møte med utsatte barn og kulturforskjeller

Behandlers rolle

- Hvem er du og hva er din rolle ved denne institusjon?
- Hvilken utdanning har du og hvor lang erfaring har du med denne typen arbeid?
- Jobber du/ institusjon etter en arbeidsmodell? Hvilken?
- På hvilken måte er arbeidet ditt vanskelig- og på hvilken måte er det givende?

Traume

- Hva er vold i dine øyne? (Har lest institusjonens definisjon på vold)
- Ser du noen fellestrekk eller mønstre hos voldsutsatte?
- Hva tenker du om et enda større fokus på voldsproblematikk i for eksempel barneskolen?
- Tror du et barn vil huske en voldshendelse for alltid?

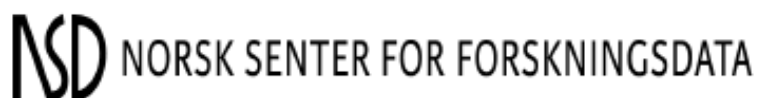
I møte med utsatte barn og kulturforskjeller

- Er dere ansatte blitt kurset/skolert i voldsproblematikk i forhold til minoriteter? *Er det noe som fokuseres på i institusjoner dag?*
 - Synes du at arbeidsmodellen din/deres fungerer på alle barn med ulik bakgrunn?
 - Blir du påvirket av hvilken traumegrad utsatte har vært gjennom?
 - Opplever du at utsatte barn **ønsker** å snakke om sin situasjon? *Har etnisitet noe å si her?*
 - Har du lagt merke til noen helseforskjell på etniske norske barn og unge i forhold til minoriteter? (for eksempel diagnostiseringer og medisinerer)
 - Opplever du noen forskjell på traumatiserte etniske norske barn og unge, i forhold til minoriteters evne til håndtering og mestring? *Kom gjerne med eksempler.*
 - I hvor stor grad involverer den utsattes nettverk seg, og er det noen forskjell her på etniske norske barn og unge og minoriteter som du har lagt merke til?
 - Har du kontakt med noen minoritetsbarn eller unge som du har hjulpet tidligere og som er voksen i dag? *Hvordan går det med dem?*
-

Oppsummering

- Er det noe informant ønsker å tilføye?
- Takk så mye for deltakelsen.
- Stopp lydoptaker.

Vedlegg 3– Vurdering fra NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA (NSD)

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Voldsutsatte minoritetsbarns oppfatning av egen autonomi og fremtidsutsikt

Referansenummer

336492

Registrert

02.08.2019 av Jeanett Sunphakaew Brustad-Hanssen - jbr036@post.uit.no

Behandlingsansvarlig institusjon

UIT- Norges Arktiske Universitet / Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning / Institutt for lærerutdanning og pedagogikk

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Nils Vidar Vambheim, vidar.vambhem@uit.no, tlf: 77645249

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Jeanett Brustad-Hanssen, jbr036@post.uit.no, tlf: 91833743

Prosjektperiode

21.08.2019 - 21.06.2020

Status

27.08.2019 - Vurdert

Vurdering (1)

27.08.2019 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen vil være i samsvar med personvernlovgivningen, så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den 27.08.2019 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

Utvalget inkluderer minoritesbarn over 16 år som kan avgi selvstendig samtykke og temaet de skal snakke om er hvordan de mestrer livet etter traumatisk hendelse som vold og/eller overgrep. De skal ikke snakke i detalj om hendelsen i seg selv. Vi forutsetter også at det kan tilbys oppfølging underveis eller i etterkant av intervjuene for personer som evt. har behov for det.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle særlige kategorier av personopplysninger om etnisitet, religion og helse, samt alminnelige personopplysninger frem til 21.06.2020.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og art. 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes uttrykkelige samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 a), jf. art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2).

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Karin Lillevold
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vedlegg 4– Informasjonsskriv og samtykkeerklæring

UNG VOKSEN

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt

Tema er: *Voldsutsatte minoritetsbarns oppfatning av egen autonomi og fremtidsutsikt.*
Intervju med: Ung voksen i målgruppe.

Bakgrunn og hensikt

Dette er et spørsmål til deg om du ønsker å delta i et intervju som omhandler din opplevelse av selvbestemmelse i eget liv, og synet på din fremtid etter tidligere erfaring med vold. Jeg er masterstudent i pedagogikk ved Norges Arktiske Universitet, og er særlig interessert i tema som omhandler barn, vold og kultur. Formålet med denne innfallsvinkelen er å få din stemme hørt i situasjoner hvor alle disse tre faktorene er tilstede. Et minoritetsbarn er et barn som bærer på en eller flere kulturer, i tillegg til den etniske norske. Forskning har behov for å vite om hvordan minoritetsbarn og unge multikulturelle voksne mestrer seg selv etter traumatiske hendelser som vold, og det er ingen bedre måte å få innsikt i dette enn å spørre direkte de det gjelder.

Hva innebærer intervjuet

Jeg ønsker i hovedsak å intervju deg alene i rolige private omgivelser. Men hvis du føler du trenger en støtteperson som mor, far eller annen tillitsperson under intervjuet for å lette gjennomføringen, så kan du selvfølgelig ha med deg denne personen. Jeg er ute etter å analysere *mestringsevnen* hos barn og unge voksne, og vil derfor spørre om dine tanker rundt faktorene som jeg innledningsvis nevnte. Først vil jeg spørre litt om hvem du er for å få en forståelse hvilken kultur og miljø du kommer i fra, og hvordan du oppfatter din egen helse. Så vil jeg spørre om hva du tenker om begrepet vold og din videre fremtid. Jeg vil spesifisere at jeg ikke vil spørre om ubehagelige detaljer av voldshendelsen du har vært igjennom, og du skal få lov å uttrykke deg akkurat slik du ønsker. Lydopptaker vil bli benyttet for at det du sier skal bli korrekt referert i oppgaven, når intervjuet er skrevet ut vil opptaket bli destruert (slettet). All informasjon som du gir vil bli anonymisert, og det vil ikke være mulig å gjenkjenne deg i oppgaven. Det antas at intervjuet vil vare rundt 45 minutter.

Mulige fordeler og ulemper

Det sees ingen klare fordeler ved å delta, men informasjon som du bidrar med kan være nyttig for meg som nyutdannet pedagog, og eventuelt andre i fagfellemiljø som leser oppgaven.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Informasjonen som registreres skal kun brukes som beskrevet i hensikten med intervjuet. Alle opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og det vil ikke være mulig å gjenkjenne deg, da du vil få et fiktivt navn og omtalt som minoritetsbarn og multikulturell på lik linje som alle andre informanter i masteroppgaven. Hvis det er ønskelig med kopi av

intervjuguide, transkripsjon av intervju eller den ferdigstilte masteroppgaven er det bare å ta kontakt. Prosjektet skal etter planen avsluttes juni 2020.

Frivillig deltagelse

Det er frivillig å delta i forskningsprosjekt. Dersom du er villig til å delta på intervjuet skriver du under på samtykkeerklæringen nederst i dokumentet. Det er selvfølgelig mulig å trekke deltakelsen sin når som helst under prosessen. I mange tilfeller kan det være ønskelig at du ønsker å snakke med meg igjen etter intervjuet, for å luften tanker eller bekymringer. Dette er selvfølgelig fullt mulig på kontaktinformasjonen som du finner nederst i dette brevet. Er det slik at du heller vil snakke med noen andre enn meg, er instituttet mitt behjelpelig med fagperson som du kan snakke med underveis og eller etter prosjektet er avsluttet.

Behandling av personopplysninger. Lovgrunnlag og våre begrensninger.

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

På oppdrag fra institutt for lærerutdanning og pedagogikk har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Institutt ved lærerutdanning og pedagogikk ved Associate Professor Nils Vidar Vambheim, på epost (vidar.vambheim@uit.no) eller telefon: 77 64 52 49.
- Vårt personvernombud: Joakim Bakkevold, på epost (personvernombud@uit.no) eller telefon: 77 64 63 22.
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Jeanett Brustad-Hanssen

Telefon: 91 83 37 43
Epost: jbr036@post.uit.no

Veileder: Associate Professor Nils Vidar Vambheim

Samtykkeerklæring: Jeg sier meg villig til å delta i intervjuet

(sted/dato/signatur informant)

Jeg bekrefter å ha gitt informasjon om intervjuet

(sted/dato/signatur intervjuer)

Vedlegg 5– Informasjonsskriv og samtykkeerklæring

HJELPERE

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt

Tema er: *Voldsutsatte minoritetsbarns oppfatning av egen autonomi og fremtidsutsikt.*

Intervju med: Behandler/hjelper av målgruppe.

Bakgrunn og hensikt

Dette er et spørsmål til deg om du ønsker å delta i et intervju som omhandler din opplevelse og erfaring i ditt arbeid med ovennevnte målgruppe og unge multikulturelle voksne. Jeg er masterstudent i pedagogikk ved Norges Arktiske Universitet, og er særlig interessert i tema som omhandler barn, vold og kultur. Formålet med intervjuet er å få et hjelper perspektiv på målgruppen, og hvordan behandler/hjelper oppfatter målgruppens mestringsevne og eventuelle utfordringer i arbeidet.

Hva innebærer intervjuet

Først vil jeg spørre litt om hvem du er og hva din rolle ved institusjon er. Så vil jeg spørre om hva du tenker om begrepet vold, deretter skal vi snakke litt om hvordan du møter målgruppen i lys av kulturforskjeller. Lyddopptaker vil bli benyttet for at det du sier skal bli korrekt referert i oppgaven, når intervjuet er skrevet ut vil opptaket bli destruert (slettet). All informasjon som du gir vil bli anonymisert, og det vil ikke være mulig å gjenkjenne deg i oppgaven. Intervjuet vil vare rundt 30 minutter.

Mulige fordeler og ulemper

Det sees ingen klare fordeler ved å delta, men informasjon som du bidrar med kan være nyttig for meg som nyutdannet pedagog, og eventuelt andre i fagfellemiljø som leser oppgaven.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Informasjonen som registreres skal kun brukes som beskrevet i hensikten med intervjuet. Alle opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og det vil ikke være mulig å gjenkjenne deg i oppgaven. Hvis det er ønskelig med kopi av intervjuguide, transkripsjon av intervju eller den ferdigstilte masteroppgaven er det bare å ta kontakt. Prosjektet skal etter planen avsluttes juni 2020.

Frivillig deltagelse

Det er frivillig å delta i forskningsprosjekt. Dersom du er villig til å delta på intervjuet skriver du under på samtykkeerklæringen nederst i dokumentet. Det er selvfølgelig mulig å trekke deltakelsen sin når som helst under prosessen. I mange tilfeller kan det være ønskelig at du ønsker å snakke med meg igjen etter intervjuet, for å luften tanker eller bekymringer. Dette er selvfølgelig fullt mulig på kontaktinformasjonen som du finner nederst i dette brevet. Er det slik at du heller vil snakke med noen andre enn meg, er instituttet mitt behjelpelig med fagperson som du kan snakke med underveis og eller etter prosjektet er avsluttet.

Behandling av personopplysninger. Lovgrunnlag og våre begrensninger.

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

På oppdrag fra institutt for lærerutdanning og pedagogikk har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Institutt ved lærerutdanning og pedagogikk ved Associate Professor Nils Vidar Vambheim, på epost (vidar.vambheim@uit.no) eller telefon: 77 64 52 49.
- Vårt personvernombud: Joakim Bakkevold, på epost (personvernombud@uit.no) eller telefon: 77 64 63 22.
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Jeanett Brustad-Hanssen

Telefon: 91 83 37 43

Epost: jbr036@post.uit.no

Veileder: Associate Professor Nils Vidar Vambheim
Institutt for lærerutdanning og pedagogikk ved Norges Arktiske Universitet

Samtykkeerklæring: Jeg sier meg villig til å delta i intervjuet

(sted/dato/signatur informant)

Jeg bekrefter å ha gitt informasjon om intervjuet

(sted/dato/signatur intervjuer)